నారాయణరాయు, కాళ్లకూరి, 1871-1927

మధుసేవ

కాకినాడ, 1926

Record no. 384

Nārāyaṇarāya, Kāḷlakūri, 1871-1927

Madhusēva

Kākināḍa, 1926

Record no. 384

Bibliographic Record Target

నారాయణరాయ, కాళ్లకూరి, 1871-1927.

మధుసేవ / కాళ్లకూరి నారాయణరాయ ప్రణీతము.- 1. కూర్పు.- కాకినాడ: సిటీముద్రాక్షరశాల, 1926.

(2), 104 P. ;21 cm.

Record no. 384

Nārāyaṇarāya, Kāḷlakūri, 1871-1927.

Madhusēva / Kāḷlakūri Nārāyaṇarāya praṇītamu.- 1. kūrpu.- Kākināḍa: Siṭīmudrākṣaraśāla, 1926.

(2), 104 P. ;21 cm.

Record no. 384

మధుసేవ

సాంఘిక నాటకము.

చింతామణీ చిత్రాభ్యుదయాది గ్రంథకర్త

మహాకవి

కాళ్లకూరి నారాయణరాయ

ప్రణీతము.

మొదటికూర్పు 2000 ప్రతులు.

కాకినాడ

సిటీముద్రాక్షరశాలయందు

ముద్రితము.

1926

వెల 1 రు.

(Reserved.

అవతారిక

మనదేశమున కిప్పుడు మద్యపానము మహాత్తరశత్రువై
న్నది! ఈ దుర్వ్యసనమునకు లోనైనవారి దేశమున నిప్పుడు రెం
ట్లయిన నుండక పోదు! బ్రాంది విస్కీలవారి యొక్కదుర్వ్యయ
కల్లుసారాలవారి తక్కువవ్యయమును గలిపి, తలకు దినమున
ది యణాలవంతునో జూచినను. రెండుకోట్లమీందను దినమున
గోటిరూప్యములు దగ్ధ మగుచున్నట్లు తేలుచున్నది. అనఁగా:
వత్సరమునకు మూడువందల యెనుబది యైదుకోట్లన్నమాట!
ఁగా: మనదేశముపై దొరతనమువారికి వచ్చు నాదాయముకంటె
దురెట్లధిక మన్నమాట! ఈ దుర్వ్యసనము హరించి, యీ
మ్మ మిగిలినచో-మనదేశము మహదైశ్వర్యముతోఁ దులఁదూఁ
గా! ఇప్పటి నేరములు-ఇప్పటిహత్యలు-ఇప్పటి కోర్టులు-ఇట్టె రూపు
యవా! ఇంతకన్న స్వరాజ్య మింక నేమున్నది! కాఁబట్టి, యీ
లశత్రువును భస్మీకరించుటకై ప్రయత్నింపవలసిన బాధ్యత ప్రతి
రతీయునియందును గలదు. ఈ రూపముగా నాబాధ్యతను నిర్వ
ంచుకొను తలంపుతో నే నీ రూపకమును వ్రాసినాఁడను. ఫలితము
వదాధీనము!

పాత్రౌచిత్యముకొఱకును, పామరజన సుబోధముకొఱకును
వించిన భాషాసాంకర్యములనేమి- ప్రమాదములనేమి- పండితులు
న్నింపఁ గల రని భావించుచున్నాఁడను. గ్రంథమును గడతేఱఁ
డకయొ, గ్రంథకర్త యుద్దేశమును గూర్చి కాసింతయేని యోజింప
మొ, సంస్కరణముల నుపపాదించు సాహసికులను-కలములను కాగితము
బొందు సేయ వల దని కడుంగడుఁ బ్రార్థించుచున్నాఁడను.

కాకినాడ
1-5-26.

మహాకవి
కాళ్లకూరి నారాయణరావు.

A perfect judge will read each work of wit
With the same spirit that its author writ.

ఇందలి పాత్రములు

1 రఘు- రఘునాథరావుగారు—కథానాయకుఁడు.

2 విశ్వా- విశ్వాసరావు—రఘునాథరావుగారి మేనేజరు.

3 శర్మ- రఘునాథరావుగారి దుష్టస్నేహితుఁడు.

4 నిర్మ- నిర్మల—రఘునాథరావుగారి భార్య.

5 కస్తూ- కస్తూరి—వేశ్య.

6 చిన్న- సిపాయి చిన్నయ్య—రఘునాథరావుగారి నవుకరు.

7 రంగ- రంగఁడు—ఒక త్రాగుబోతు.

8 వెంక- వెంకటేశము—కస్తూరి తమ్ముఁడు.

9 కాసిం- కాసింసాహెబు—కస్తూరి రహస్యవిటుఁడు.

10 ఇన—ఇనస్పెక్టరు.

11 మేజి—మేజిస్ట్రేటు.

12 ప్రాసి—ప్రాసిక్యూటరు.

13 పంతు- పంతులు—రఘునాథరావుగారి వకీలు.

14 నాయు- నాయఁడు—కస్తూరీ శర్మల బారిష్టరు.

ప్రకటన

లిఖితరూపకమగు నా యనుమతిని పొందనివారు

ఈ నాటకమును ప్రదర్శింపఁ గూడదు

గ్రంథకర్త

శ్రీ

మేథా దక్షిణామూర్తి పరబ్రహ్మణే నమః.

మధుసేవ

నాంది

గౌరవ మాయువుఁ సిరి సు ♦ ఖంబును దెల్వియు రూపడంచి, పై
వారికి హేయబుద్ధి, తమ ♦ వారికి వ్యాకులముఁ ఘటించి, ని
స్సారులఁ జేయు దుర్వ్యసన ♦ సంతతి పాల్పడకుండ మా సభా
స్తారుల నీశ్వరుండు సత ♦ తంబును సత్కృపఁ గాచుఁ గావుతన్!

ప్రస్తావన

సూత్ర—(ప్రవేశించి) ఓహో! నేఁటిసభ నేత్రపర్వముగా నున్నదే!

సీ. తక్కువతరగతి ♦ టిక్కెట్లు కొని, మీఁది
చోటుల కేగి కూ ♦ ర్చుండువారు
క్షణము జాగైనచోఁ ♦ జప్పట్లు చఱచుచుఁ
గవ్వున నూలలు ♦ రువ్వువారు
ఇంచుకంత ప్రమాద ♦ మెందేని వాటిల్ల
గొబ్బున లేపిడీల్ ♦ గొట్టువారు
సమయాసమయముల ♦ సంగతి లేకుండ
వన్సుమోరని బిట్టు ♦ వదరువారుఁ
గాక—కోవిదులును, గుణ ♦ గ్రహణపరు, లు
దారమానసులును, సావ ♦ ధానమతులు
నైన ప్రముఖులె విచ్చేయు ♦ నట్టిభాగ్య
మబ్బినది నేఁడి దేమి ♦ పుణ్యంబొ కాని!

(పరిక్రమించి, చేతులు మోడ్చి) ఓ సభాస్తారులారా!

సీ. పసితనమందె పా ♦ వన వర్తనమునందు
బాగుగ నలవాటు ♦ పడినవాఁడు

అప్రయత్నంబుగ ♦ సకలవిద్యలతోడఁ
గరమును బరిచితిఁ ♦ గన్నవాఁడు
బహుసుకృతి స్వీకార ♦ భాగ్యంబునందు స
మానులు తన కెందు ♦ లేనివాఁడు
ఎద్ది వచ్చిన మంచి ♦ కే యనుతత్త్వ మ
త్యంతంబు దృఢపడి ♦ నట్టివాఁడు
ప్రాలుమాలిక యనియెడు ♦ పదము తనదు
కోశమున నె లేదనిపించు ♦ కొన్నవాఁడు
బుద్ధిరాజాన్వవాయాబ్ధి ♦ పూర్ణచంద్రుఁ
డనుపమానందు వీరభ ♦ ద్రాహ్వయుండు.

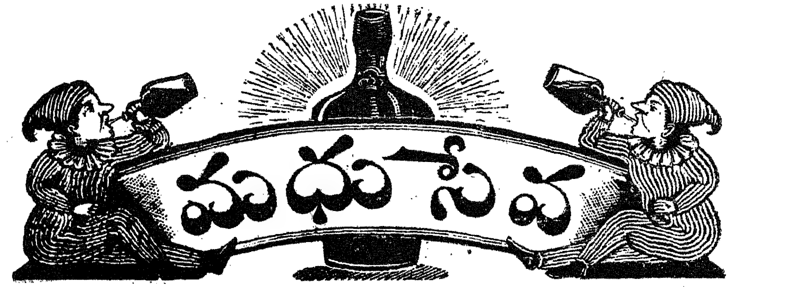
అమ్మహనీయున కంకితముగా మహాకవి కాళ్లకూరి నారాయణ రాయనిచే రచియింపఁబడిన మధుసేవ యను మహాప్రకరణ మిప్పుడు మీసన్నిధిని బ్రయోగించు భాగ్య మబ్బినందులకుఁ బరమానందము నొందుచుఁ, బ్రమాదములను మన్నింపఁ బ్రార్థించుచున్నాఁడను. (తెరవంకఁ జూచి) ప్రియురాలా! ఏమి—తడవు! ఏ మంటివి?—"మీ యనుజ్ఞయె తడ"వనియా?—అట్లయిన, సభామంటపమునకు సమ్మోహనమంత్రముగా ముందు నీవు కొంచెము పాడుము.

తెరలో—

చ. వనజభవాండమెల్ల గెలువం ♦ బయనం బగు పుష్పసాయకుం
డనుప వసంతుఁ డాసవయు ♦ తంబుగ నిల్పిన పానపాత్రలో
యన-నలవిచ్చినట్టి కుసు ♦ మావళు లాసవ పూరితంబులై
కనులకు విందొనర్చు నది ♦ కంబుగ నిమ్మధువాసరంబులన్.

సూత్ర—సెబాసు! చక్కఁగాఁ బాడితివి! ఇదిగో-నేను వచ్చి, సభ్యులకు నీ సంగీతామృత మైకము తగ్గకమున్నె రఘునాథరాయ పాత్రమును బ్రవేశపెట్టెద. (నిష్క్రమించును.)

ఇది ప్రస్తావన.

ప్రథమాంకము

ప్రదేశము: రఘునాథరావుగారి మేడమీఁది కచేరిచావడి.

ప్రవేశము: రఘునాథరావుగారు పడకకుర్చీలోఁ గూర్చుండి పత్రిక చదువుకొనుచు-

రఘు—(చదువు నిలిపి, యొక్కనిట్టూర్పు పుచ్చి) మొత్తముమీఁదఁ బరిస్థితు లన్నియు బహు భయంకరములుగా నున్నవి!

చ. కలహ మొకవంక! జాతి మత ♦ కలుష మొకానొకవంక! హత్యలున్
మరణము లొక్కవంక! దయ ♦ మాలిన ధర్మవిరుద్ధ చర్యలున్
జెఱ లొకవంక! నోటికిని ♦ జేతికిఁ గట్టడు లొక్కవంక! ఇ
త్తెఱఁగున దేశ మెల్ల నతి ♦ దీనదశావశ మయ్యె నేమనన్!

చ. తలఁకని స్వేచ్ఛతోఁ, బటువు ♦ తప్పియెఱుంగని పౌరుషంబుతోఁ,
నెలకొను శాంతితోఁ, దిశలు ♦ నిండిన కీర్తితోఁ, సమష్టితోఁ
దొలఁగని భోగ భాగ్యముల ♦ తోఁ, దులఁదూఁగిన దేశ మిప్పు డి
ట్టులు తలక్రిందులై, కుడిచె ♦ డు న్మితిలేని విపత్పరంపరల్!

(క్షణ మూరకుండి) మన దేశమున కెన్నఁడైన మరల మంచి యోగము పట్టునా!—ఎక్కడి యోగము—ఎక్కడి లోకము!

సీ. కొంపలు తెగనమ్మి ♦ కోర్టుల, రైళ్లఁ,..గా
పీ హొటేళ్ల, వకళ్లఁ ♦ బెంచువారు
పండిన సరకెల్లఁ ♦ బరదేశముల కంపి
కఱవున కిర వేఱు ♦ పఱచువారు
మూఁడుప్రొద్దుల ముష్టి ♦ మూన్సిపల్ మెంబరు
పదవిలోఁ గనులు క ♦ న్పడనివారు
ఆస్తి భార్యలపేర ♦ అప్పులు తమపేరఁ
బెంచి, యై. పీ. లను ♦ బెట్టువారు

బట్టకొఱకుఁ, జుట్టకొఱకు ♦ బ్రాందికొఱకు
సిరులు పరదేశములపాలు ♦ సేయువారుఁ
బూర్తిగా నెల్లెడల వట్టి ♦ పోవుదనుక
దేశమునకీ యరిష్టము ♦ తీఱఁబోదు !

(ఉలికిపడి) ఏమిచెప్పుమా యా గోల ! (అని లేచి గవాక్షము గుండ వీధివంకఁ జూచి) ఎవనినో తప్పఁద్రాగిన దౌర్భాగ్యుని దండభటులు - చచ్చిన గేదెదూడనుబలెఁ జరచర నీడ్చుకొనిపోవుచుండ - సోమరులు కొందరు చోద్యముక్రిందఁ జూచుచు వానిని వెంబడించినారు ! సిగముడి వీడ, సింగారించిన పుట్ట మూడ - ఒడ్డునఁబడ్డ చేఁపవలె, ఓడ దిగిన నావికునివలె - తేపతేపకుఁ దెయితక్కలాడుచు - అనువు తప్పిన యవయవములతో, అలుకుపాఁత లైన యుడుపులతో; పెంట లూడ్చిన తలతో, పెచ్చు లూడిన యొడలితో - మద్యపానమువల్ల నీమందభాగ్యుఁ డేమి యానంద మనుభవించుచున్నాఁడో !

చ. జలములు గ్రోలి కుంజరము ♦ సత్వసమృద్ధి మెలంగ నేర్చు, నా
జలములె త్రావి సింహ మతి ♦ శౌర్య బల ప్రతిభాస్థితి న్మదా
వళ ఘన కుంభయుగ్మమును ♦ బ్రద్దలు సేయును; వీని నాత్మలోఁ
దలఁపక, మానవుండు సురఁ ♦ ద్రావఁగఁ గోరు నిదేమి వెఱ్ఱియో !

చిన్నయ్య—(ప్రవేశించి) బాబూ! రంగ డీపూట కొంచెం రమ్ముసీళ్లు బద్దకించి, పెళ్లాన్ని కొట్టబోతే - ఆదెబ్బ, అడ్డఁవెళ్లిన అత్తగారికి తగిలిందంటండి - అందుకోసం పోలీసువా రాయెదవను టేశను కీడ్చుకుపోతున్నా రంటండి- యేల్నివారితో యీసంగతి చెప్పమని ఆడిపెళ్లాఁ వొచ్చి అగోరిస్తోందండి.

రఘు—ఏమీ - యిప్పుడు పోలీసువాఁచే నీడ్చుకొనిపోఁబడుచున్న వాఁడు రంగఁడా ! ఇటువంటి విషయములలో మా నవుకర్లకు మేము సాయపడువారము కా మని చెప్పుము !

చిన్న—చిత్తం బాబూ ! చిత్తం. ఇదే మా పటాలంలో అయితే

యీపాటికి చీకటికొట్లో యేశా రన్నమాటే. తెల్లోడు తాను తాగడఁవే కాని- యెదటివాడు తాగడాని కెన్నడూ వొప్పుకోడు.

రఘు—సరే- నీసోదె చాలుఁ గాని - వీలుగా నున్న యెడల నొకసారి పయికి రమ్మన్నా నని విశ్వాసరావుగారితోఁ జెప్పి - క్రొత్తగుఱ్ఱమునకు జీను కట్టి కొనితెమ్మని గుఱ్ఱపువానికి వర్తమాన మంపుము.

చిన్న—చిత్తం బాబూ ! చిత్తం. (అని నిష్క్రమించును.)

విశ్వా—(ప్రవేశించును)

రఘు—మామగారూ ! రంగని సంగతి విన్నారా ?

విశ్వా—విన్నాను బాబూ !-విన్నాను.

రఘు—తోడనే వీనిని కొలువునుండి తొలఁగించుట మంచిది కాదా?

విశ్వా—మంచిదే కాని - యొకసారి మందలించి చూతము.

రఘు—ఏమి వెఱ్ఱి ! గుగ్గిళ్లు పెట్టిన గూనివంపు తీఱునా ?

ఆ. దూదిబుంగ నరుఁడు, ♦ దుర్వ్యసనంబులు
నివురు లేని చింత ♦ నిప్పు రవలు;
స్వర్గమునకు దారి ♦ సంఘటిల్లిన నంతు
చూడకుండ వీడ ♦ నాఁడు టేడ !

ఆపయిని—

గీ. అంటురోగంబులకును, దు ♦ ర్వ్యసనములకు
లేదు పరికింప భేదము ♦ లేశమేని ;
దరికి రానిత్తుమేని త ♦ థ్యముగ స్నేగు
పోలిక, క్షణంబులోఁ జుట్టు ♦ ముట్టి తీఱు !

విశ్వా—నిజమే నిజమే. కావుననే, దుర్వ్యసములకును మనకును దూర మెంతయున్న నంతమంచి దని పెద్దలు చెప్పుదురు. తమ సెలవుప్రకార మీరంగని తత్క్షణమే తొలఁగించెదను.

రఘు—(నవ్వుచు) సరి కాని, మామగారు ! సాహసించి యడుగుచున్నాను- మీ కేమియు దుర్వ్యసనములు లేవు కద ?

విశ్వా—ఈశ్వరానుగ్రహమువల్ల నింతవఱకు లేవు !

రఘు—ఆఁ ! మామగారిప్పుడు నా చేతిలో- మత్స్యము గాలమునఁ జిక్కినట్లు చిక్కినారు ! మీకు నస్యవ్యసనము లేదా ?

సీ. నస్యంబు దృష్టిని ♦ నాశంబు గావించు
పొగచుట్ట పెదవుల ♦ పొలుపుఁ జెఱచు
బీడీలు జిహ్వా క ♦ ప్రియ మాచరించును
సిగరెట్టు గుండెను ♦ సిధిలపఱుచు
మద్దతు బుద్ధికి ♦ మాంద్యంబు కలిగించు
గంజాయి పిచ్చిని ♦ గలుగఁ జేయు
కాఫీ నరంబుల ♦ కాపత్తుఁ గలిగించు
టీ పైత్యవృద్ధి ఘ ♦ టిల్లఁ జేయు
మాదుము వివేక మెల్లను ♦ మంటఁ గలుపు
భంగు జ్ఞాపకశక్తిని ♦ భంగపఱుచు
అభిని రక్త మాంసంబుల ♦ నార్చివేయుఁ
గాంచ, దుర్వ్యసనంబులు ♦ కావె యివ్వి ?

విశ్వా—నస్యమంతకూడని దని నాకెన్నఁడుఁ దోఁచ లేదు.
రఘు—ఆలాగుననా ! అట్లయిన నాలకింపుఁడు—

సీ. ఎంతటివానిచే ♦ నేనియు బిడియంబు
వెడలించి, చేయి చా ♦ పించితీఱు !

విశ్వా—ఆమాట నిజమే. వెలమదొరగారు కూడ పొడుము ముష్టికి వెనుకతీయరు !

రఘు—తఱచుగా నేడనో ♦ దాఁకొని, వెఱ్ఱి యె
త్తించి, తైతక్క లా ♦ డించితీఱు !

విశ్వా—ఏడనో కాదు—ఎదుట నుండియే కంటికి కగపడదు !

రఘు—ముందుగాఁ ద న్నెత్తి ♦ మూర్కొనకున్నఁ, జే
యఁగఁ బూను పని కడ్డు ♦ తగిలితీఱు !

విశ్వా—సందియ మేమి— భోజనసమయమునఁ గూడ పొడుము పీల్చనఁగాని కథ నడువనివారు కావలసినంతమంది !

రఘు—ముక్కును ముఱుగు తూ ♦ ముగఁ జేసి, దేవుని
తిన్నెపై నైన చీ ♦ దించితీఱు !

విశ్వా—దేవుని తిన్నెమీఁదనే కాదు—దేవుని తలపైఁగూడ నాయూటతో నప్పుడప్పు డభిషేకము జరుగుచునే యుండును !

రఘు—ఊటమరకలతో మేని ♦ యుడుపులెల్ల
నించి, చాకలిచేత ది ♦ ట్టించితీఱు !

విశ్వా—చాకలిచేతనే గాదు—వాకిలియూడ్చు దాసీదానిచేఁ గూడ చావుతిట్లు తినవలసినదే !

రఘు—పలుపలుకు తేల-వెలయాలు ♦ పగిది-నెత్తి
నెక్కి, కత్తు కుండలు చేతి ♦ కిచ్చితీఱు !

విశ్వా—నిజమే బాబూ !— నిజమే ! ఇదుగో —నా పొడుముబుఱ్ఱ నిప్పుడె పప్పుక్రింద బ్రద్దలుకొట్టెద ! (అని యట్లు చేయును).

రఘు—సెబాసు ! నాజన్మ మిప్పుడు చరితార్థమైనది ! ఏమా ?

గీ. ఏటవాలుగఁ బాఱెడి ♦ యేటి నుండి;
వ్రణమువలె సల్పు తలమించు ♦ ఋణమునుండి;
నాటుకొనినట్టి దుర్వ్యస ♦ నములనుండి—
యొకనిఁ గాపాడినను జన్మ ♦ మొప్పు నండ్రు.

చిన్న—(ప్రవేశించి) బాబూ ! గుఱ్ఱఁ వొచ్చిం దండీ.

రఘు—మామగారు! నే నొకసారి మనతోటవఱకుఁ బోయి వచ్చెద. ఈపూఁట వచ్చిన యుత్తరము లివిగో యిచ్చట నున్నవి. (అని బల్లమీఁది యుత్తరములు చూపి, బట్టలు వేసికొని, చిన్నయ్యతో నిష్క్రమించును).

విశ్వా—(ఉత్తరములం దీసికొనుచు) అవురా - అబ్బాయిగారి యోగ్యత ! ప్రభువు లందఱు నిట్టివారైనచోఁ బ్రజలభాగ్య మెట్లుండెడిదో గదా !

సీ. కోళ్లతో, గొఱ్ఱపో ♦ తేళ్లతో, సీమ కుం
దేళ్లతోఁ గొలువులు ♦ తీఱునారు !

వేలును లక్షలు • వెచ్చించి, కుక్కలఁ
గొని మూతి నాకించు • కొనెడివారు !
ఇంటిదాసీలకు • బంటులై, భార్యల
మోము లన్న మొగాలు • ముడుచువారు !
పాడువేసాలకై, • బ్రాంది సీసాలకై
యెస్టేట్లనే విక్ర • యించువారు !
నై, జమీందారు లెందఱో • నైజకీర్తి
గంగలోఁ గల్పుచున్న యి • క్కాలమందు..
భాగ్యవశమునఁ గాక, యి • ప్పగిది పరమ
పావనుండైన ప్రభువు సం • ప్రాప్త మగునె !

చిన్న—(వడిగాఁ బ్రవేశించి) అయ్యా ! అయ్యా !- రండి!- రండి !- పాడుగుఱ్ఱం బెదిరి బాబుగార్ని పడదోసిం దంట !

విశ్వా—(ఉలికిపడి) అరెరే ! యెంతపని జరిగినది ! అబ్బాయిగారి కేమియు దెబ్బ తగుల లేదు గద?

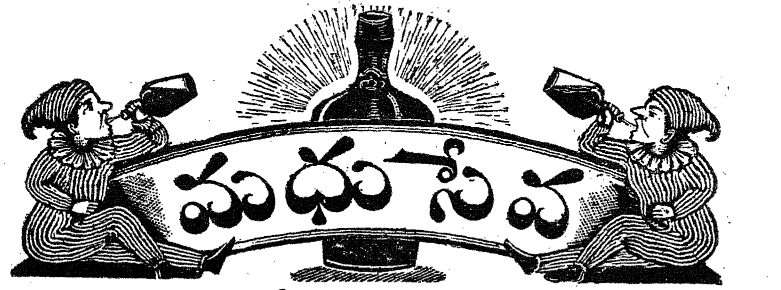
చిన్న—అమ్మయ్యో ! అంతగుఱ్ఱంమీాదనుంచి పడితే దెబ్బే తగల్దా! తల పగిలిం దంట- తరువేసి ఆసుపత్రికి తీసుకుపోతున్నా రంట ! పోలీసువారు జామీాను తీసుకు పొమ్మంటే- ఆసఁవయానికి రంగ డెల్లాగో ఆదా ర్నొస్తున్నా డంట- పాపం, బాబుగార్ని వాడే పట్టి లేవనెత్తా డంట !

విశ్వా—(ఆందోళనముతో) అన్నన్నా ! యెంతప్రమాద మెంత ప్రమాదము ! దైవమా ! నీ వింత దారుణమున కొడిగట్టితి వేమి!

ఆ. సకల సుగుణ రాశి • శాంత పయోరాశి
వినయ భరితుఁ, డతి వి • వేక కలితుఁ;
డట్టివాని కట్టి • యాపద కలిగింప
బుద్ధి యెట్లు నీకుఁ • బుట్టె నయ్య!

(అనుచు సత్వరముగా నిష్క్రమించును).

ఇది ప్రథమాంకము.

ద్వితీయాంకము.

మొదటి రంగము.

ప్రదేశము: రాజవీధి.

రంగఁడు—(గొడుగు చేతఁ బట్టుకొని ప్రవేశించి)

పాట

(1) సారా కల్లూ సల్లగ వుంటే - రొక్కండబ్బులు రొంటిని వుంటే
లోకుల్తో నా కేఁవి పని! - యీా లోకంతో నా కేఁవి పని !
(2) కాలవ లన్నీ కల్లే అయితే - సవుద్రఁ వంతా సారా అయితే
కలు వొస్తే నా కేఁవి బయం ! - కాటకఁ వొస్తే యేఁవి బయం!
(3) సారా సీసా సంక నుండగా - నేతను గుప్పెడు సీకు లుండగా
హాయిగ పేణం పోవాలి - అప్పుడు సొర్గం రావాలి !

సందేయఁ వేఁవీ ?_సారా తాగినోడే సరసుడు ; కల్లు తాగి నోడే ఘనుడు. కా దన్ననాడు నా కాలి గోరుమీాదనుంచి బలా దూరు! అయితే, వోటిమాత్తరం నిజం: తాగేవాళ్ల అదురుష్టఁ వంతా తాటిసారాతోటే పోయింది. అందులోనూ సిగురుసారా పోవడం_ సిరి పోవడఁవే! ఆ మాఁవిడిసిగురు రంగూ_ ఆ సకల సంపెంగ వోసనా_ఆ అగ్గినిప్పు నిషా_వో ! వో ! గ్యాపకఁ వొస్తే, వొళ్లు గరిపొడుస్తుంది ! పాడురమ్ము_ఈ రమ్మొచ్చి_రొమ్ములు తినేస్తోంది ! అయిదుబుడ్లు తాగినా, అగ్గిపుల్లనుంటలాగ_అంతలో సెల్లు ! సొట్లోళ్లు తాళ్లకు నెంబ ర్లెయ్యడఁ వొచ్చాక_కల్లుకూడా కంగాళీ అయిపోయింది ! కల్లు తాగితే మునుపు_కవిలాసంలో

వున్నట్టుండేది! ఇప్పుడు కల్లు తాగితే- కళ్లు తిరగడం, వొళ్లు పెరగడం, పళ్లు విరగడంతప్ప, పైనేమీ లేదు! కల్లు సంవుద్రం యెక్కడుందో కనపర్చిందాకా, బేపనోళ్లను పట్టుకుని, బేపుల్నాకేలాగు తన్నే జేసుగ్గా వుండేది! (పరిక్రమించి) నేను రంగం వెళ్లి- ముడుపులమ్మ తీర్తానికి మూడేళ్లు. ఈ మూడేళ్లల్లోనూ వూరంతా ముక్కలూ సెక్కలూ అయింది! బ్రాందిసాపులు పలచబడ్డాయి- సారాకొట్లు సగం వైనాయి- కల్లుదుకాణాలు కనపడకుండానే పోయాయి! కాపీహోటేళ్లుమాత్రరం కావోసినన్ని లేచాయి! కానికల్లు కావలిస్తే- కాసీ యెల్లిన బైల్లాలి! ఈ దుకాణాలు దూరంగా తరింవేసినోణ్ణి- పడదీసి తన్నినా పాపం లేదు! వోయి రంగ! వోయి రంగా!- నా సేతినిండా డబ్బే వుంటే- కాసీ రాంవేశ్వరాల్దాకా కల్లుసలివేంద్లు పెట్టించక పొయ్యానా! డబ్బున్నావోళ్ల కొక్కళ్లకీ తల్లో వూకన్నమాట లేదు! (ముందు నకుం జూచి) అదుగో సిపాయి సిన్నయ్యాతాత! (పరిక్రమించి) ఏం సిన్నయ్యతాతా!- యెల్లా వున్నావు?

చిన్న—(ప్రవేశించి) ఇదిగో-రంగ డెప్పుడో రంగాన్నుంచి దిగాడే?

రంగ—మొన్నటి వోడలో వొచ్చాను తాతా!

చిన్న—ఎన్నాళ్లకొచ్చావు! ఏంవిటి రంగం విసేషాలు?

రంగ—అబ్బో! రంగం సంగతి సెప్పడానికి నాతరంవా- నాయబ్బతరంవా! ఎవణ్ణి సూసినా- సేతినిండా డబ్బు- కడుపునిండా సారా! పెతియీదినీ బ్రాందిషాపు- సందుసందుకూ సారాకొట్టు! బ్రాంది సారాలు తాగితే బర్మావోడే తాగాలి; అయితే, రమ్ముసారా వొచ్చాక, రంగాన్ని కూడా షోకు తగ్గిం దంట.

చిన్న—మేం వెళ్లిన్నాటికి రమ్మింకా రాలేదు.

రంగ—ఏంవిటీ!- అయితే నువ్వు రంగం సూశా వన్నమాటే!

చిన్న—వొక్క రంగంవేనా?-రంగం, మోరీసు, టోకీ, సింగపూరు, మాండలే-వొకటేంవిటి- ఆ టాపంతా సుట్టబెట్టాం. అసలు ఆవా

రాజును పట్టుకున్న దెవరు?- మేంవు కాదూ? అప్పుడేగా ఆకాశొన్నుంచి సుక్కలు రాలాయి! మాపటాలం వెళ్లకపోతే మాండలీకోట దొరికేదా! ఆరాజు సింవాసనాన్ని ఆరువొందల వజ్జిరాలున్నాయి! కోటలో యెటుతిరిగినా- కోడిగుడ్డంతేసి రత్తనాలు కాళ్లకు తగిలేవి!

రంగ—రత్తనాలేనా- రమ్మసారా యేంవైనా వుండేదా?

చిన్న—రమ్మింకా రాలేదన్నాగా?- ఇష్టంవొచ్చినంత యిప్పసారా పట్టసారా దొరికాయి.

రంగ—అయితే నువ్వూ సేనాసారాలు సూశా వన్నమాటే!

చిన్న—సూశాను గానీ- పాంవుమంతరం నేర్చుకున్నాక, పత్తిరిసేవ మొదలెట్టి- కల్లు సారాల్లు కంట సూట్టం మానేశాను.

రంగ—సరేగానీ- బాబుగారెల్లా వున్నారు?

చిన్న—బాబుగారు బంగారంలా గున్నారు. అన్నట్టు సెప్పలేదు- బాబుగారు పడ్డప్పుడు నువ్వు సేసిన సేవకు, బగుమతీ యివ్వడానికి పిలమంటే- నువ్వు రంగం వెళ్లినట్టు నేనే సెప్పాను. అప్పట్లో నువ్వుంటే అడిగిన యీనాం విచ్చేవారు. నిజంగా బాబుగారప్పుడు నీమూలాన్ని బతికారు!

రంగ—తప్పు తప్పు! నామూలాన్ని కాదు- సంవయానికి నా సేతులో వున్న సారాసుక్క మూలాన్ని బతికారు! ఆ పడ్డపాటుకు ఆ సుక్క పడకపోతే- ఆపాట్న గుటుక్కు మనవలసిందే!

చిన్న—అయితే బాబూ!- అయ్యగారీకాడికి తెచ్చించి నీసేతి బోణీయేనా!

రంగ—అదేం టదేంటి?- ఏకాడికి తెచ్చిం దేంటి?

చిన్న—ఏకాడికా- (మెల్లంగా) తాగినోడంటే తరింవేశేకాణ్ణుంచి- తాగుమోతుల్ని సూట్టూం కూకుండబెట్టుకుని, తప్పతాగేకాడికి! కావోసినంత సొమ్ముతో కలకల్లాడేకాణ్ణుంచి- అరవ య్యేల్దాకా అప్పునేసే కాడికి! ఈపాలి తెలిసిందా?

రంగ—(ఆశ్చర్యముతో) నిజంగానే?

చిన్న—అమ్మతోడు!- ఆమారాజుమీాద నే నబద్ధఁ వాడతానా!

రంగ—అవు నవును!- అందు కాచ్చేరిఁ వేఁవుంది! నామట్టుకు నా కెల్లాతగులుకుందో తెల్సునా?- మాబాబు డినానికీ, మా సాతాని జియ్యన్నసచ్చినోడు- కానికాని పుచ్చుకుని, కాస్త కాస్త సేతుల్లో పోశాడు! ఆకానిడబ్బు నీళ్లతోనూ, కాఁవారపు జీడిలాగు పట్టుకుంది! అయితే, బాబుగారికి కార్జఁ వయిందా?

చిన్న—కాఁవోసినంతి బలవంతంమీాద నిరుడు కార్జంమాత్తరం జరిగింది. ఆయెనక, అమ్మగార్నారు పంపాలేదు- యీారు తీసుకునీ రాలేదు. అయితే, రంగాన్నుంచి అప్పుడే వొచ్చాశా వేం?

రంగ—అబ్బో ఆగొడవ సేనావుంది. వో బర్మావోడికీ నాకూ, సారాకొట్టులో జగడం పెరిగి- శాకుతో పొడిశాను. అందు సేత పోలీసోళ కందకుండా- అమాంతంగా సక్కారావల శొచ్చింది.

చిన్న—అల్లా గయితే- నీ సేతితొంద రింకా అణగలే దన్నమాటే! ఏం తెచ్చావు రంగాన్నుంచి?

రంగ—రంగాన్ని గడించిం దంతా రమ్మునీళ్లకే పోయింది. వో పెట్టీ, వో పట్టురుఁవాలూ, యీా గొడుగూ, పదిరూపాయలు రొక్కఁం మాత్తరం తెచ్చాను. పదిరూపాయలూ వచ్చినాడే పయిస లయ్యాయి. మొన్న పెట్టమ్మాను, నిన్న రుఁవా లమ్మాను, యీాపూట యీాగొడు గట్టుకు బయదెల్లాను.

చిన్న—సరే, సరే, అదుగో సెర్మగా రొస్తున్నాఁడు! ఆడికంట పడితే యేదో పని సెప్పక మానడు. ఆన కిటి కొస్తాను పద.

రంగ—సెరమగా డెవడు?

చిన్న—బాబుగారికి దాపరించిన శాటిక్ మేష్టర్లలో వొకడు! తక్కిన మాటలు తరువాత సెబ్బుతాలే!

(ఇద్దఱు నిష్క్రమింతురు.)

రెండవరంగము

ప్రదేశము:—రఘునాథరావుగారి మేడమీాఁది గది.

ప్రవేశము:—బ్రాందిసీసాలును, గ్లాసులును గల బల్లకుఁ జెరియొకవైపునఁ గూర్చుండి—రఘునాథరావుగారు, శర్మ.

రఘు—సరి కాని- యొకసందేహము—

చ. మనసు తటాలున న్మెఱుపు ♦ మాదిరి దీప్తి వహించు; బుద్ధి య
య్యినకిరణంబులం గమల ♦ మెట్టులొ యట్లె వికాస మొందుఁ; జ
య్యన నిఖిలాంగకంబులును ♦ యంత్రమునం ఘటియించినట్లు ద్రా
లును- మధుసేవ యేటి కిల ♦ లోన నిషేధ మొనర్చిరో బుధుల్!

శర్మ—ఈ డౌటు (Doubt) నే నిప్డే క్లియరాఫ్ (Clear off) చేసెదను గాని- ఇంకొకగ్లాసు కానిండు.

రఘు—(నవ్వి) దానిడౌటు దానిచేతనే కాని తీఱదు కావలయును!

ఇద్దఱు—(బ్రాందితో గ్లాసులు నింపి, పానము చేయుదురు.)

రఘు—దీనితో నీ వెన్నిగ్లాసులు?

శర్మ—ఎన్నియో యెక్కడ?- అన్నియుఁ గలిసి నైదేగా! మీారో?

రఘు—నేను మూఁడే కాని- నా కప్పుడే ముచ్చెమటలు పట్టుచున్నవి! ఏమి చిత్రమో కాని- యెన్నిగ్లాసులు పడినను నీ వేమియుఁ జలింపనే చలింపవోయి!

శర్మ—అదిగో అదియే మనయొద్ద నున్న యతిశయము.

ఉ. త్రాగుట గొప్ప కాదు,పది ♦ డ్రాములు త్రాగిన మూలమూలలన్
దాఁగక, డీలు వోక, వస ♦ త్రాగిన పిట్టవిధాన వెఱ్ఱిగా
వాఁగక, యొడ్డకుం జనిన ♦ వాసన గొట్టఁగ నీక, వీధులన్
దోఁగక; పెంటకుప్పలను ♦ దొరక- యొప్పెడు గొప్ప నా దగున్.

రఘు—సరే కాని- నాసందేహము తీర్చినావు కావు.

శర్మ—బాబూ! మనపెద్దల తెలివితేటలు మనకుఁ బూర్తిగాఁ దెలిసిన తరువాతఁ గూడ మన కీసందేహ మెందులకు?

చ. దినకరుఁ డంబరస్థలిని ♦ దేరిపయిం జను నన్నవారు; అ
వ్వనరుహబాంధవారుల న ♦ వారిగ సర్పము మ్రింగు నన్నవా;
రనువుగ సప్తవార్ధులకు ♦ హద్దులు చెప్పినవారు- మద్య మం
టిన దురితం బటంచుఁ బ్రక ♦ టించుటలో విపరీత మున్నదే!

రఘు—నాన్సెన్సు (Nonsense) నా కామాట నచ్చ లేదు.

ఉ. మానమునందు, శాస్త్రపరి ♦ మాణమునందు, వివేకమందు, వి
జ్ఞానమునందు, నాగరక ♦ సంపదయందుఁ; గళారహస్య సం
ధానమునం దశేష వసు ♦ ధాస్థలికి న్మనదేశమే గురు
స్థాన మటంచుఁ దేలె! సుర ♦ సంగతియే మనవా రెఱుంగరే?

శర్మ—అట్లయిన నొకటి కావలెను: అట్టిభయమే పెట్టకపోయినచో, పందలు నదే మరగి, మనవంటివారి కందకుండఁ జేయుదు రని యట్లు నిషేధించి యుందురు. అయినను, మనవా రేమన్న నేమి- అనుభవజ్ఞులైన యింగిలీషువా రన్నమాట యిది:

* హీ మస్టు డ్రింకు విస్కీ ఆఫ్ దీ స్ట్రాంగెస్టు కైండు,
టూ స్టెడీ హీజ్ నర్వ్ అండ్ స్ట్రెంగ్తెన్ హీజ్ మైండు.

రఘు—సరే కాని-ఆదిలో నీ కీ యంటురోగ మెట్లు సంప్రాప్త మైనది?

శర్మ—అబ్బో!- ఆగ్రంథము- అరేబియన్ నైట్సంత యున్నది! మఱియొకగ్లాసు వేసికొని మనవి చేసెదను. (అని యట్లు చేసి) నేను స్కూలులోఁ జదువుకొనుచుండఁగా- మా టీచరుగా రొక సారి మాచేత నొక నాటక మాడించినారు. అంతట, నాదృష్టి చదువుమీఁదినుండి, సరాసరి నాటకములమీఁదికి నడచినది. ఆపాటున, మాయూరునందలి- ఆంధ్ర యువజన సంతోష సంగీత సరస్వతీ హిందూనాటక సమాజ సంఘ సభలోఁ జేరినాను. నాటక సంఘముయొక్క నామమునకుఁ గాఁబోలు నవ్వుచున్నారు! ఇప్పటి పేరు లింకను గమడగొయ్యి, గత్తర బిత్తర, కోకి బికి కొల్లేటి చేంద్రాడులుగా!

* He must drink Whisky of the strongest kind,
To steady his nerve and strengthen his mind.

రఘు—కాదన్నవా రెవరు?- నీకథ కానిమ్ము. అందుఁ జేరినావు.

శర్మ—చేరఁగానే- సంఘమువారు నా సరదా చూచి, నూనూగు మీసము నున్నఁగా గొరిగించి, చిన్నచిన్న స్త్రీవేషములు వేయించుటకు మొదలుపెట్టినారు. కాని, యేమి లాభము?- గంపెడు సిగ్గు! పెండ్లికూఁతురివలె రంగస్థలమున కరిగి- పేడకుప్పవలెఁ జతికిలఁబడెడివాఁడను! సభ్యులవంకఁ గన్నెత్తి చూచితినా- చలిజ్వరము వచ్చినంత వడఁకు! మా మేనేజరు మంచి బాటిల్ మాష్టరు! ఆదినములలో నే నాయన దినచర్యనుగూర్చి యల్లిన పద్యము చదువనా?—

సీ. మార్నింగు(Morning) కాఁగానే ♦ మంచము లీవింగు(Leaving)
మొగము వాషింగు(Washing)చ ♦ క్కఁగ సిటింగు(Sitting)
కార్కు(Cork)రిమూవింగు(Removing)♦గ్లాసులు ఫిల్లింగు(Filling)
గడగడ డ్రింకింగు(Drinking) ♦ గ్రంబులింగు (Grumbling)
భార్యతో ఫైటింగు(Fighting)♦బయటికి మార్చింగు(Marching)
క్లబ్బును రీచింగు (Reaching) ♦ గాంబులింగు (Gambling)
విత్తము లూసింగు (Losing) ♦ చిత్తము రేవింగు (Raving)
వెంటనే డ్రింకింగు (Drinking) ♦ వేవరింగు (Wavering)
మరల మరల రిపీటింగు (Repeating) ♦ మట్టరింగు(Muttering)
బసకు స్టార్టింగు (Starting) జేబులు ♦ ప్లండరింగు (Plundering)
దారిపొడుగున డాన్సింగు (Dancing) ♦ థండరింగు(Thundering)
సారెసారెకు రోలింగు (Rolling)♦ స్లంబరింగు ! (Slumbering)

రఘు—(పకపక నవ్వి) ఓరి నీపద్యము కాల!- ప్రాణములు తీసినావు!

శర్మ—ప్రతిరోగమునకు బ్రాందిచుక్క పరమౌషధ మని యాయన సిద్ధాంతము. ఆసిద్ధాంతము ననుసరించి యొకనాఁ డాయన నా రోగమున కొకయవున్సు బ్రాంది త్రాగించెను. ఆపూఁట నా యాట- నిప్పు త్రొక్కిన కోఁతిని నీవా నేనా యనునట్లు నడచినది! అందువల్ల, నాఁడు మొదలు నా కది మం దైనది. ఆయన చుక్క-

హెచ్చినకొలఁది నా చుఱుకుతనము హెచ్చినది- నా చుఱుకుతనము హెచ్చినకొలఁది యాయన చుక్కయు హెచ్చినది. ఆనాఁ డావిధముగా నాయన పెట్టిన బిచ్చ మవిచ్ఛిన్నముగా నేఁటికిని సాగుచున్నది! నాకథ యిది. దయచేసి, మీకథ కూడఁ దెలిపి తీరా విని యానందించెదను. మీ రుపక్రమించులోపల నొకసారి మరల నోరు తడుపుకొనెద. (అని మరల నొకగ్లాసు త్రాగును.)

రఘు—నాకథ నాకె వింతగాఁ దోఁచునంత విచిత్రమైనది! మొన్న మొన్నటివఱకును, మద్యపానమును నాకంటె నిరసించువారు మన యిండియాలో లేరు! అట్టి స్థితిలో, నొకనాఁడు నే నొక క్రొత్త గుఱ్ఱము నెక్కి షికారు పోవుటయు- నొకచోట నది బెదరి జెగ్గోలు పడుటయు- నేను దత్తరిల్లి తలక్రిందగుటయు- తల పగులుటయుఁ- దటస్థించినది. ఆపూఁటనె, త్రాగినందులకై నాచేఁ గొలువుండి తొలఁగింపఁబడి- దైవయోగమున, నాసమయమున కాచేరువకు వచ్చియున్న నా పరిచారకుఁ డొకఁడు నా పాటు చూచి, చప్పునఁ దనకడనున్న సారాయి యింత నోటఁ బోసెను! అ మ్మగతలోఁ గి మ్మనకుండ నాచుక్కలు మ్రింగితిని! అప్పు డెఱిఁగిన దంతవఱకే. మఱునాఁటి మధ్యాహ్నమునకు సురలఁ దెలివి వచ్చినది. కాని; తాళవశముకాని తలపోటు! డాక్టరు నాబాధ చూచి, గ్లాసుతో నింత యరఖు తెచ్చి పోసెను. దానిచే మరల మైమఱచి నిద్రించితిని. కాని, మెలకువ రాఁగానే తలపోటు మరల దాపురమైనది! మరల డాక్టరు మందు తెచ్చి పోసెను. ఈవిధముగాఁ దెలివి వెంబడినె తలపోటు— తలపోటు వెంబడినె డాక్టరుగారి పరమౌషధము!

శర్మ—సరే, సంగతి బోధపడినది. ఆ పరమౌషధము బ్రాంది!

రఘు—యూ ఆర్ రైట్! (You are right) కాని, యీసంగతి నా కప్పటికిఁ దెలియదు. గాయము మానినపిమ్మటఁ గూడ గ్రహచారపుఁ దలపోటు మానకపోఁగా- డాక్టరు తా నిచ్చుచువచ్చిన యర

ఖిది యని తెలిపి- బాధానివృత్తి యగువఱకును బ్రాందిసేవ తప్పదని చెప్పెను! ఇఁకఁ జేయవలసిన దేమున్నది?-

చ. పదిలముగా గవాటమును ♦ వైచి, యొకండనె కూరుచుండి యీ
గది నొకకొన్నినాళ్లు- నిటఁ ♦ గాదని మా వనవాటి కేగి పూ
పొదలను గొన్నినాళ్లు-నిరు ♦పూఁటల మందుగఁ గ్రోలి క్రోలి,హా!
తుద కిటు రేపు మాపులును ♦ దుష్టిగఁ ద్రాగెడుదాఁక వచ్చితిన్!

శర్మ—ఇఁకఁ జెప్పనక్కఱ లేదు. ప్రపంచమునందలి మైతరగతి త్రాగుబోతులలో—వందకుఁ దొంబదిమంది వైద్యులవల్ల వక్రించినవారే!

గీ. తథ్యము వచింతు- మద్యసుం ♦ దరికిఁ గన్న
తండ్రి వైద్యుఁడు; వెలయాలు ♦ తల్లి; వైష్ణ
వుఁడు చెలికాఁడు; తద్వర్త ♦ కుండు దూత;
జారులుం, జోరులు, నిశా ♦ చరులు, మంత్ర
వాదులుం, జూదరులు, నటుల్ ♦ వలపు మగలు!

రఘు—అయినను, నే నాయన చెప్పఁగానే మెత్తఁబడ లేదు. అనేక సాధనములు చేసి చూచినాను. కాని, దానితోఁ గాని తలపోటు తగ్గెడిదే కాదు! చివర కొకసంవత్సరమున కాశిరోవేదన పోయినది. అయిన నేమి- అప్పటికె యది వెన్నెముకవఱకును వేరుతన్నినది!

శర్మ—(తనలో) కనుకనే, మావంటివాండ్ర కింత గ్రాసము దొరకుచున్నది! (పయికి) అయిన, నందులకు మీ రన్యథా భావింప నవసరము లేదు.

* ఏ లిటిల్ విస్కీ, నౌ అండ్ దెన్,
యీజ్ రెలిష్డు బై దీ బెస్టు ఆఫ్ మెన్.

అని కారికలే యున్నవి. అది కాక- మీరు గుఱ్ఱముమీఁది నుండి పడినప్పుడు మీ సేవకుఁడు పోసిన చుక్కలే మీ ప్రాణములను నిలిపినవి. కాకున్నఁ దోడనే కాళ్లుఁ జేతులుఁ జల్లఁబడెడివి. మద్యముయొక్క మహిమకు మేరయున్నదా!

---

* A little whiksy, now and then, Is relished by the best of men.

సీ. కసుగందువాఁ డొక ♦ గ్లాసు వేసినతోనె
హనుమంతునకు గంతు ♦ లాట నేర్పు
మూఁగవాఁ డొక్క డ్రా ♦ ముం గొన్న మాత్రాన
వేనోళ్ల శేషుని ♦ వెక్కిరించు
పిఱికివాఁ డొక యౌన్సు ♦ పీల్చిన యంతనె
యుత్తరు చెంపపై ♦ నూచి కొట్టు
పుం స్త్వహీనుం డొక ♦ పుడిసెడు గొనఁగానె
సింహబలుం బట్టి ♦ చిత్తు చేయు
పరమలోభి యొక్క ♦ పాత్రెఁడు సేవింప
దానకర్ణుఁ దరిమి ♦ తరిమి కొట్టు
శోకభరితుఁ డొక్క ♦ సోలెఁడు గ్రోలిన
నొడలు మఱచి హర్ష ♦ జడధి మునుఁగు!

రఘు—(నవ్వి) ఇదిగో- యీ నీ ధోరణియే యిందులకు నిదర్శనము!

శర్మ—నామాటలు మీ రట్లు నవ్వులఁ బుచ్చఁదగినవి కావు. జగత్ప్రఖ్యాతి వడసిన- షేక్స్పియర్—త్రాగుబోతు, షెరిడెన్ త్రాగుబోతు; విల్సన్ త్రాగుబోతు, నెల్సన్ త్రాగుబోతు; మనలో— వ్యాసుఁడు త్రాగుబోతు, వాల్మీకి త్రాగుబోతు; కాళిదాసు త్రాగుబోతు, కబీరుదాసు త్రాగుబోతు; ముప్పదిమూఁడుకోట్ల దేవతలు త్రాగుబోతులు, మును లందఱు త్రాగుబోతులు. ఇప్పటి నాగరక ప్రపంచములో త్రాగనివానికి తావే లేదు! త్రాగినవాఁడే యూరికి తలమానికము- త్రాగినవాఁడే నలుగురిలో తగవరి! త్రాగినవానికే యూరిలో దాక్షిణ్యము- త్రాగినవానికే యింటిలో ధర్మపిండము! త్రాగినవానికే సభలో తాంబూలము- త్రాగినవానికే మేజువాణీలో దండము! ప్రభువు త్రాగక పాలింపలేఁడు- సేవకుఁడు త్రాగక సేవింపలేఁడు! వకీలు త్రాగక వాక్కు మెదపలేఁడు- వైద్యుఁడు త్రాగక వ్యాధిని గనిపెట్టలేఁడు! కవి త్రాగక కలము పట్టలేఁడు- గాయకుఁడు త్రాగక కంఠ మెత్త

లేఁడు! పూజారి త్రాగక పులికాపు పెట్టలేఁడు- అర్చకుఁడు త్రాగక హారతి పట్టలేఁడు! వంటవాఁడు త్రాగక వండలేఁడు- వడ్డనవాఁడు త్రాగక వడ్డింపలేఁడు! పెండ్లిలో త్రాగుడు, పేరంటములో త్రాగుడు; విందులో త్రాగుడు, వీడుకోలుపులో త్రాగుడు; క్లబ్బులో త్రాగుడు, గ్రంథకుటిలో త్రాగుడు; రచ్చలో త్రాగుడు, రైలులో త్రాగుడు; భోగములో త్రాగుడు, రోగములో త్రాగుడు; చావులో త్రాగుడు, శ్రాద్ధములో త్రాగుడు! ఈవిధముగా త్రాగుడు: ఇష్టదైవమువలె నిహ పర సాధనమై- పడుగు పేకలవలె ప్రపంచమంతయు నిండి- గాలి వెలుగులవలె గౌరవాదరములను బడసినది, పడయుచున్నది, పడయ నున్నది!

రఘు—(పకపక నవ్వి) ఓరి నీ లెక్చరు కాల! టెంపరెన్సు సొసైటీ వారి (Temperence Society) దుంప తెంపెదున ట్లున్నావే! సరి కాని, యీదుర్వ్యసనమున కిందఱు లోనగుటకుఁ గారణమేమి?

శర్మ—దాని మహిమయే దానికిఁ గారణము. ఆమహిమ కంతున్నదా!

సీ. బ్రాందిసీసా కంటఁ ♦ బడఁగానె వరహాల
పాతు కాన్పించిన ♦ పగిదిఁ దోఁచు!
తప్పు మంచును గార్క ♦ చప్పుడైనంతనె
జయభేరి విన్నంత ♦ సంబ్ర మొసవు!
దొడదొడ గ్లాసులోఁ ♦ దొలికించు సమయాన
నమృతంబు పడుచున్న ♦ యట్టు లుండు!
చుఱచుఱ గొంతులోఁ ♦ జొచ్చెడు తఱి, పోయి
నట్టిప్రాణము వచ్చి ♦ నట్టు లొప్పు!
అవల, నానందవార్ధి నో ♦ లాడునట్లు
స్వర్గభూమి విహారము ♦ సలుపునట్లు
రంభ యొడిలోన నిద్దుర ♦ గ్రమ్మినట్లు
తన్మయావస్థలోనఁ జి ♦ త్తము సుఖించు!

రఘు—అసహాయవాదులు దాని నంత మొందింపఁ జూచుచున్నారే.

శర్మ—అసహాయవాదులు కారు సరిగదా- హరిహరాదులు కూడ దాని నంత మెుందింప లేరు ! ఏ మందురా?- వారి సద్దుకొనఁగల మహానుభావులు వైస్రాయి సభలోఁగూడఁ గలరు ! ఆ పైని- ఎలెక్షనులలో దాని కిప్పు డెక్కుడలేని ప్రాముఖ్యతయుఁ గలిగి నది ! విన్నారో లేదో- మొన్నటి మ్యూనిసిపల్ యెలెక్షను సందర్భమున- సారాకొట్లు, మ్యూనిసిపల్ కచేరీలమధ్య, వోటర్లు- తిరుపతిమ్రొక్కుల బిచ్చగాండ్రవలె తీట తీఱ దొరలినా రఁట ! దీని కేమి గాని- క్లబ్బులో గానసభ యఁట- వెళ్లుదమా?

రఘు—చీట్లాట గుంపులతో మనక్లబ్బు- శివగంగ తిరునాళ్లను మించి యుండును గదా- ఆగందరగోళములో గానసభ కూడనా !

శర్మ—అసలు, మీకు, సంగీతమునందుఁ జవి కలదా ?

రఘు—సంగీతమునందుఁ జవి లేకపోలేదు గాని-

చ. బిరడలు త్రిప్పి, తంత్రులను ♦ బెళ్లున త్రెంచి, ముడుఘటించి,తం
బుర శ్రుతి చేసి, గొంతుకప ♦ ముఱ్ఱ సకిలింపుల నెట్టి, గూబపై
కరము గదించి, వాతపొరి ♦ క్రమ్మిన చందమున న్వికార వై
ఖరి సభలోన గింజుకొను ♦ గాయకుఁ డన్న నసహ్యమే జుమా !

శర్మ—అట్లయిన, మీ కాఁడుపాటపై నాదంము హెచ్చన్నమాట !

రఘు—ఆఁడుపాట యన్న జ్ఞాప్తికి వచ్చినది- మొన్నరాత్రి యీవీథి నొక పెండ్లియూరేగింపు వెళ్లినది. ఆయూరేగింపు మేజువాణీలో నొకతె పాడినది గదా- ఆ స్వరమాధుర్య మే మని చెప్పుదును !

శర్మ—స్వరమాధుర్య మేనా- దాని సౌందర్యమాధుర్యము కూడఁ జిత్తగించినారా ?

రఘు—అంతవఱకు జరుగుట కవకాశము లేకపోయినది.

శర్మ—(తనలో) సెబాసు ! అవ్వైన ఆపర్చ్యూనిటీ (Opportunity) దొరకినది ! ఈసందర్భములో నీతనికి మమత కలిగించి, దాని యింటికిఁ ద్రోవఁగలిగితినా- నాయదృష్టము నాలుగుకాళ్లమీఁద

నడచిన దన్నమాటే ! బహుకాలమునుండి దానిపై నాకుఁగల భ్రమయుఁ దీఱును- ఈయొఱచేత నీతఁడు నాచేతి కీలుబొమ్మయు నగును ! ఏమి ఛాన్సు ! (Chance) టూ బర్డ్సు విత్ వన్ స్టోన్ ! (Two birds with one stone)

రఘు—ఏమిటి యాలోచించుచున్నావు ?

శర్మ—ఏమని చెప్పుదును ! దానియందము చూడలే దనఁగానే నా డెందము క్రుంగిపోయినది !

రఘు—అ దేమి ?

శర్మ—అ దే మేమిటి ?— ఆ సౌందర్యరాశిని చూడనివి చూపులా !

రఘు—ఎవతె యా యువతి ?

శర్మ—దానితల్లి దానికి పెట్టినపేరు: కస్తూరి—దాని సౌందర్యమును బట్టి లోకులు పెట్టినపేరు సెర్చిలైట్ ! (Search light)

రఘు—ఆ కంఠస్వర మా కస్తూరిదే యని నీ వెట్లు చెప్పఁగలవు ?

శర్మ—ఆ సమయమున నేనుగూడ నా మేజువాణీలోనే యున్నాను. ఉండకపోయినను జెప్పఁగలను. అట్టికంఠస్వరము కల దీయూరిలో నదితప్ప యిం కొకతె లేనే లేదు.

రఘు—(నవ్వుచు) అట్లయిన, నీ వీ యూరిలోని ఆఁటకత్తెల నందఱి నెఱుఁగుదు వన్నమాటయే !

శర్మ—ఎంతమాట ! అంతో యింతో చేయునది వైద్యముకదా ?

రఘు—అట్లయిన, నీసారి యాసెర్చిలైటువీథిని వచ్చినప్పుడు- ఎన్ని కాండిల్సు పవరు (Candles power) కలదో చూచెద లెమ్ము.

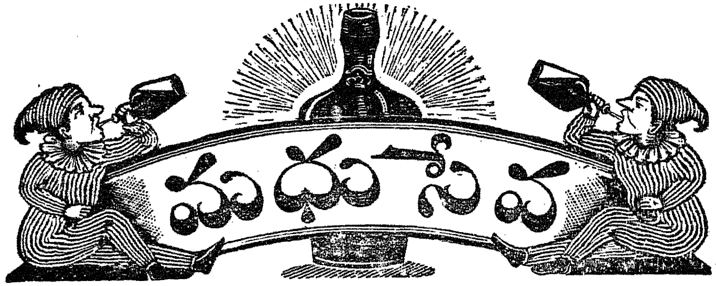
శర్మ—అట్లయిన మీ కా పవరు రేపే చూపఁ గలను !

రఘు—అ దెట్లు ?

శర్మ—ఎట్లా ?— మరల నొకసారి రవంత మధుసేవ చేసి మనవి చేసెదను. కాసింత మీరుకూడ కానిండు.

ఇద్దఱు—(గ్లాసులు నింపి నోటఁ జోసికొనుచుండఁగా— తెర పడును.)

ఇది ద్వితీయాంకము.

తృతీయాంకము.

ప్రదేశము:—కస్తూరి యిల్లు.

ప్రవేశము:—పఱ్ఱపైఁ గూర్చుండి శర్మ, యెదుట నిలుచుండి కస్తూరి.

కస్తూ—పంతులుగారికి నామీఁద నేఁడు పరిపూర్ణకటాక్షము వచ్చినది!

శర్మ—ఇదిగో!- మొదలే నేను పుట్టెడు మొగమోటమితో వచ్చినాను! అట్టె పెద్దమాటలు విసిరి నన్నడలఁగొట్టకు!

కస్తూ—ఎంతమాట! తాయారుమీఁద మీకు తగనియిష్టమని వాడుక. అందుచేత నట్లన్నాను.

శర్మ—నిజమే కాని- నీచపుముండ నిలుపుకొనలేక పోయినది! కులమువానిని మరగి కూటిలో మన్ను వేసికొన్నది!

కస్తూ—అట్లయిన, దానియింటికి మీరు దయచేయుటలే దన్నమాట?

శర్మ—నీతోడు! నీతో నే నబద్ధ మాడుదునా? కులమువాఁడు పారలి వెళ్లిన ప్రక్కమీఁద- కుక్కినపేనువలెఁ గూలఁబడవలసి వచ్చినప్పు డా గుమ్మము త్రొక్కుటకంటెఁ గూడనిపని యున్నదా? ఒక్క తాయారే కాదు- ఇపు డెక్కడఁ జూచిన నిదే కర్మము! కులమువాఁడు ముందు- కిలమువాఁడు వెనుక!

సీ. సోమయాజులుగారి ♦ శోభనాంగికి, దాని
　　　　మద్దిలకాఁడె కా ♦ మాఱు మగఁడు!
　ఆచారిగారి సిం ♦ హాచలంబునకు గ
　　　　జ్జెల మోఁతగాఁడె కా ♦ వలపు మగఁడు!
　పంతులుగారు చే ♦ పట్టిన యిందిరా
　　　　స్యకు పిడేల్ కాఁడె కా ♦ చాటు మగఁడు!

　నాయఁడుగారు ప్రా ♦ ణముపెట్టునట్టి ర
　　　　త్రికి తిత్తికాఁడె కా ♦ తేర మగఁడు!
　　పెద్దకోమటి సొమ్ముతోఁ ♦ బెరిగినట్టి
　　మురహరికి తాళగాఁడె కా ♦ ముద్దు మగఁడు!
　　ఇది యది యనంగ నేల యే ♦ యింటఁ గనిన
　　కులమువారలె విటులు సా ♦ నులకు నేఁడు!

కస్తూ—ఆదోష మెవ్వరి దని మీ యభిప్రాయము?-

సీ. సుబ్బిసెట్టి తెనాలి ♦ సుందరి యింటను
　　　　పక్కలు వైచి, దీ ♦ పములు పెట్టు!
　పొట్టిపంతులు, విరి ♦ బోణి మేళములకు
　　　　వెడలిన యూరెల్ల ♦ వెంబడించు!
　కామశాస్త్రులు పూల ♦ కనికి కూఁతుంద్రకు
　　　　మగలఁ దెచ్చుటకు రే ♦ పగలుఁ దిరుగు!
　స్వామినాయఁడు తన ♦ సాని సన్యల కప్ప
　　　　గించి, తా వీధివా ♦ కిటఁ బరుండు!
　　కొండమీఁద నున్న ♦ కోఁతి కావలె నన్నఁ
　　జచ్చి యైనఁ దెచ్చి ♦ యిచ్చువారె
　　పాడుపనుల కిట్లు ♦ పాల్పడుచుండంగ
　　సానిముండ లేమి ♦ సలుపకుంద్రు?

శర్మ—ఎట్లయిన నేమి- ఎక్కడనో నీవంటిది తప్ప- యేయింటఁ జూచినను, కులమువాని కుక్క కానిది లేదు!

కస్తూ—సరి సరి నామాట కేమిలెండు- నామీఁది దయచేత నన్నిట్లు పొడిగించుచున్నారు!

శర్మ—నీతోడు! నీసంగతి నీయెదుటఁ జెప్పవలసినది కాదు. నిశ్చయముగా నీవంటివాండ్రు కోటికి నూటికిఁ గొందఱైన నుండుటచేతనే ప్రపంచము నిలిచినది! అందుచేతనే, ని న్నొకనా

కె త్తవలె ననుతలంపుతో, మంచి స్కీ మొకటి మనసులో స్థిర పఱుచుకొని వచ్చినాను. నీతోడు నీ యంగీకారమే తరువాయి.

కస్తూ—ఏదో విశేషము లేకున్న మీ రేతెంచువారు కారని నేను మొదటనే యనుకొన్నాను. ఏమిటి యా స్కీము? (Scheme)

శర్మ—జమీందారు రఘునాధరావుగారికిని నాకును, జచ్చినం జావు బ్రతికిన బ్రతుకు అనునంత ఫ్రెండ్షిప్పు. (Friendship)

గీ. కుడుచునప్పుడు నేనును ♦ గుడువవలయు
ముడుచునప్పుడు నేన్నును ♦ ముడువవలయు;
కాయములు మావి రెండుగాఁ ♦ గానఁబడిన
మానసం బొక్కటియె కాని ♦ మాఱు లేదు.

కస్తూ—అంతవఱకు నే నాలకించినదే.

శర్మ—అట్లయిన నీకే నంతగాఁ జెప్పవలసిన పని లేదు. ఆ(Influence) యిన్ఫ్లూయ న్సంతయు నీ నిమిత్తము వినియోగించి- నిన్న బంగారు పిచ్చుకను జేయుటకు నిశ్చయించుకొన్నాను.

కస్తూ—ఏ విధముగా?

శర్మ—ఏ విధముగా నేమిటి?- ఆయనకును నీకును అతుకుపెట్టి.

కస్తూ—(తనలో) ఇత్తనిరాక నా కిప్పు డర్థ మైనది. కనుక, నే నిప్పుడు కాసింత గడుసుతనముగా వెళ్లవలెను.

శర్మ—ఏమిటి యాలోచించుచున్నావు?

కస్తూ—అనుకొన్న దొకటియు, ఆలకించిన దింకొకటియు నైన దని.

శర్మ—నీవే మనుకొన్నావు?

కస్తూ—(మొగము చిట్లించి) సరే, నే నే మనుకొన్న నేమి! అందని మ్రాని పండున కఱ్ఱులు చాచుట యవివేకము కదా!

శర్మ—అనఁగా?

కస్తూ—అనఁగాను లేదు, వినఁగాను లేదు కాని- ఆరాత్రి మీ రా యూరేగింపులోని కెందులకు వచ్చినారు?

అందఱు నెందులకు వచ్చినారో- నేను నందులకే.

కస్తూ—అలాగుననా! ఆమాట తెలిసినచో- అందఱను జూచిన కన్నులనే నిమ్ములను జూచియుండెడిదానను! (అని చరాలున మరలును)

శర్మ—వెళ్లకు వెళ్లకు- వెళ్లిన నొట్టు! (అని చటాలున లేచి, చేయి పట్టుకొని) ఇప్పు డన్నమాట యేమిటి?- అందఱను జూచినకన్నులనే నన్నును జూచియుందువా? అట్లయిన, స్పెషల్ (Special) కంటితోఁ జూచినా వన్నమాటయే! నిజముగా నామీఁద నీకట్టి యభిమానమే యున్నచో- నీ పాదములపైఁ బ్రాణములువిడువనా!

కస్తూ—అమ్మయ్యో!- ఆపనిమాత్రము వలదు! బ్రతికియున్నచోఁ బైచూపులతో నైన భ్రమ తీర్చుకొనెదను.

శర్మ—(సంతోషముతో) వహ్వా! వహ్వా! వన్సుమోర్! వన్సుమోర్! ఏమి టేమిటీ? భ్రమా?- ఎవరిమీఁద?- నా మీఁదనే! ఆ బంగారునోట- ఆముద్దులమాట మఱియొకసారి యను!

కస్తూ—పిల్లికిఁ జెలగాటము, ఎలుకకు ప్రాణపోకడ యనునట్లు- నా మాట మీ కంత నవ్వులాటగా నున్నది! అదిగో- మరల నవ్వుచున్నారు! పోనిండు నే నికఁ జెప్పనే చెప్పను! [అని మరలును]

శర్మ—(మరల పట్టుకొని) నాతోడు! నన్ను చంపుకొని తిన్నట్టే! ఏ దేదీ?- ఆరాత్రి నన్నుఁ జూచినదిమొదలు?- చెప్పు మఱి!-

కస్తూ—చెప్పుట కేమున్న దేమిటి?-

ఉ. అన్నము తిన్న నొట్టు! నిదు ♦ రన్నది పోయిన నంతకన్న నో!
ట్టెన్నఁడు నిట్టివింత విని ♦ యేని యెఱుంగను! సిగ్గు! సిగ్గు! నా
కన్ను లివెంత దుండగపుఁ ♦ గన్నులొ- మీ వదనారవిందముం
గన్నక్షణంబునుండి మిముఁ ♦ గాంచుటకే పలవించు నిచ్చలున్!

శర్మ—హాయి హాయి! హాయి హాయి! అదృష్ట మనఁగా నాది! ఏదీ- ఆపాటున నొక్కముద్దు పెట్టు! (అని కౌఁగిలించుకొని ముద్దాడి) ఇదిగో- యిప్పుడు నాసంగతి చెప్పెద విను. నీకు నామీఁద నిన్ననో మొన్ననో కలిగినది కాని- నీమీఁద నాకు నిరుటినుండి పుట్టినది! అయిన నాస్థితిలో నీయింటఁ గాలు పెట్టుట కిష్టము లేక—

మ. కనులార న్నినుఁ గాంచియైనఁ దనియం♦గా వచ్చు నం చెద్దియో
పని యున్నట్టులె, వెఱ్ఱికుక్క వరుసం♦ బల్మాఱు మీయింటి వం
కను దారాడుచు- నీవు మేళముల కే♦గ న్వెంట నేతెంచుచుం
దినము ల్బుచ్చితి- నా మొఱ ల్వినియె నా♦తీ! దైవ మీనాఁటికిన్!

కస్తూ—ఆఁడుదానికిని మగవారికిని గల యంతర మెంతయో చూచి తిరా! నిరుటినుండి మీరు నివురుగప్పిన నిప్పువలె నుండ- నిన్నఁ గాక మొన్నఁ బుట్టిన నావలపు నే నిట్టె బయటఁ బెట్టుకొన్నాను!

శర్మ—ఇదిగో- నవ్వకుండ, నా మొగమువంకఁ దిన్నఁగఁ జూచి చెప్పు- నీవు నిజముగా నన్ను వలచితివా?

కస్తూ—(చిరాకుతో) ఇదిగో యిదే పురుషులయొద్ద నున్నపుండు!

శర్మ—నీతోడు నీతోడు!- ఆమాట మఱియొకసారి విని యానందింపవలె నని కాని- నిజముగా నీయందు నమ్మకము లేక కాదు. నీమాట నమ్మనివాఁడు నీయింటఁ గుక్కయై పుట్టు ననుకో! నచ్చినదా? నచ్చినచో, నావంక నొకసారి చూచి పక్కున నవ్వు! ఆఁ! చాలును! ఇక్కడి కొకరిమన సొకరికిఁ దెలిసినది కనుక, నిఁక ముందుసంగతిని గూర్చి ముచ్చటింతము. నీకడ నిఁక దాఁపరికమేల- నా మెడికల్ ప్రాక్టీసువల్ల నాకు వచ్చునది నా సిగరెట్లకుఁ జాలదు. అట్లు గాక, నిన్ను నేనే భరింపఁ గలిగినయెడల- చక్రవర్తికైన నీసాన్నిధ్యము దొరకనిచ్చువాఁడనుగాను. అందువల్ల, రఘునాథరావుగారిని నీ కతుకు పెట్టి, ఆయనద్వారా నిన్నాకాశమున కెత్తుటకును- ఆయనచాటున నీతో నానందించుటకును నిశ్చయించుకొన్నాను. నీవుఁగూడ దీనికి "ఎస్" (Yes) అంటివా- నీకు నా మీఁద నిజముగాఁ బ్రేమ యున్నట్లే లెక్క.

కస్తూ—ఎస్సో గిస్సో నా కేమియుఁ దెలియదు. మగవారి యాలోచన మగవారికే గాని- అభము శుభము నెఱుఁగని యాఁడుదానికేమి తెలియును? అందును నేను వట్టి యమాయికురాలను. నా కంటికి నల్లని వన్నియు నీళ్లు, తెల్లని వన్నియుఁ బాలు. నీట

ముంచినను బాల ముంచినను మీఁదే భారము. ఆవగింజంతకూడ మీ మాట కెన్నఁడు నడ్డు చెప్పుదానను మాత్రము కాను.

శర్మ—అదిగో- అదీ మాట! ఆమాటమీఁద నీవు నిలువఁబడితివా- యెల్లుండికి నీయొంటిని ఏడువారముల నగలు తగిలించి, ఆవలెల్లుండికి అయిదంతస్తుల మేడమీఁదఁ గూర్చుండఁబెట్టు భారము నాది. ఈరాత్రి రఘునాథరావుగారి నిచటి కీడ్చుకొనివచ్చెద. ఒక రహస్యము- ఆయనకుఁ గొంచెము చుక్క యలవాటున్నది; సరే నాసంగతి నీవు వినియే యుందువు. అన్నట్టు, నీ కేమయిన రవంత యలవాటున్నదా?

కస్తూ—(తనలో) రవంతకర్మ మేమి- పూఁటకు బుడ్డి చాలదు! (పయికి) నా కంతగ నలవాటు లేదు కాని- మీవంటివారు తటస్థమగునప్పుడు మితముగాఁ బుచ్చుకొను వాడుక కలదు.

శర్మ—సరి యిఁక నేమి- చాలును. ఇం కొకటి- ఇంతవఱ కాయన బ్రాందీ విస్కీలే కాని- పయిరుచు లెఱుఁగఁడు. పడఁదీసి నీ ప్పుడు పయిగ్రంథములోనికి దింపవలెను. అప్పుడుకాని మన కాయన యంకెకు రాఁడు. తెలిసినదా?- సోడా విస్కీలు నేను ంపెదను. తక్కిన పదార్థములు నీవు తయారుచేసి సిద్ధముగా ఉండుము. నేను పోయిరానా?

కస్తూ—అమ్మయ్యో! అప్పుడే వెళ్లెదరా! శీఘ్రముగా వచ్చెద నని నా చేతిలోఁ జేయి వేసినఁ గాని- నేను వెళ్లనీయను!

శర్మ—ఓసి వెఱ్ఱిముండా! నిన్ను విడిచి నేనుమాత్రము నిమిషముండఁ గలనా! అమ్మతోడు -- తొమ్మిది కొట్టుసరికి ఆయనయు నేను నిక్కడ నుందుము. ఒక్కటే మాట- ఆయాస మాయనది- అనుభవము మనది. ఈమాట మనసులో నిడికొని, యెట్లు మసలవలెనో యట్లు మసలుము. ఒక్కముద్దేదీ- (అని ముద్దు పెట్టుకొని, నిష్క్రమించును).

కస్తూ—(కుర్చీపైఁ గూర్చుండి) మొత్తముమీఁద నీతనికి నాపై

మోజుగానే యున్నది. రఘునాథరావుగా రీతనిచేతి రాట్నపుఁ దిరుగుడుగా నన్నట్లిదివఱకు వినియే యున్నాను. ఏమో కస్తూరి రేఖ బయటఁబడు కాలము వచ్చిన దేమో! ఎందఱకుం గొఱగాని ముండలకుఁ గూడ నెంతలేసి భాగ్యములు పట్టలేదు!

సీ. కూటికిం గుడ్డకుఁ ♦ గూడఁ దిప్పలు పడ్డ
మీనాక్షి యద్దాల ♦ మేడ కట్టె!
విటులకోసము వీధి ♦ వీధియుఁ దిరిగిన
మాణి దివాణంపు ♦ రాణి యయ్యె!
కడకు బేడకుఁ గూడఁ ♦ గక్కుర్తి పడినట్టి
కనికికి మోటారు ♦ కారు లొదవె!
పగలు గన్గొనమిఁ ద ♦ ప్పక రాత్రి కల నగ
పడు రంగి జడ్జికి ♦ ప్రాణమయ్యె!
వర్తకుఁడు, వైద్యుఁడు, వకీలు ♦ వారకాంత-
యనెడు నీ వకార చతుష్ట ♦ యముదె లక్ష్మి;
ఆదినో, మధ్యనో, లేక ♦ యంతముననో
వెలిగి తీఱుదు రిల నొక ♦ వెలుగు వీరు!

మఱియొక విశేషము-

గీ. వర్తకున కూర మేడయు ♦ వైద్యున కొక
పతకమును; న్యాయవాదికి ♦ బండి; వేశ్య
కున్నతప్రాపకం బిది ♦ యొసఁగెనేని
పరపతియు, గౌరవము, పచ్చ ♦ బడియు హెచ్చు.

కాని, నేను నూవుగింజ వ్యవసాయములోఁ బడి కర్తవ్యము మఱచినాను! సోడా విస్కీ లతఁడు పంపును- పట్టెడు కోడిపిల్లతో పయినంజాలును సిద్ధము కాఁగలవు. నా ముస్తాబున కేమిటి దారి? అందును, దొంగకుఁ జీకటివలె- వేశ్యకు వేషమే యంగరక్షకము. నా తల్లిముండ నగలె కాక- సన్నచీరలుకూడ సారాయి కొట్లకు సమర్పించునఱకుఁ జచ్చినదే కాదు! నా తల్లిని, నన్నును

గూడ మించినవాఁడు నా తమ్ముఁడు! అయినను, వారి ననవలసిన పని లేదు-

చ. తలఁపఁగ వారకాంతలకు ♦ త్రాగుడు; పాములకుఁ సుషుప్తిలో
భుల కమిత వ్యయేచ్ఛ గల ♦ పుత్త్రులు; చోరులకుం బణంబు; కా
పుల కెడలేని కోర్టుతగ ♦ వుల్; పనివాండ్రకు బద్ధకంబు; బా
పల కసమష్టి దోషమును ♦ బ్రాప్తిలకుండినఁ బట్ట శక్యమే!

వెంకటేశము—(సత్వరముగాఁ బ్రవేశించి) అక్కయ్యా! అక్కయ్యా! అగ్గిపోరులాంటి బేరం తగిలింది! అదేవి టల్లా వున్నావు?

కస్తూ—నా యుండుట కేమి కాని- ఏమి టాబేరము?

వెంక—కాసింసాహేబు నీమీద కన్నేశాఁడు.

కస్తూ—ఏ కాసింసాహేబు? సిరంవారి మేడలోని సిల్కుబట్టల వర్తకుఁడా?

వెంక—అతఁడే అతఁడే! నిన్న గుమ్మంలో నుంచుండగా నిన్ను చూచాట్ట- అప్పట్నుంచీ, అట్టుడికిన ట్టుడికిపోతున్నాఁడు. వట్టి వాజముండాకొడుకు! నేల చూపి నెత్తి గొట్టొచ్చును. ఇదుగో- యీచొక్కా అత డిచ్చిందే. చెపితే నమ్మవు- చేతి కెముక లేదు! రవంత నువ్వు రంగు చేశావంటే- రమ్మా పీల్చినట్టు పీల్చెయ్యొచ్చును. వీధిలో నుంచోబెట్టి వచ్చాను- ఏఁ వంటావు?

కస్తూ—అట్లయిన, నొక సంగతి చెప్పెద నాలకింపుము: ఈ రాత్రి జమీందారు రఘునాథరావుగారు మనయింటికి రాఁగలరు-

వెంక—(ఆత్రముతో) ఏఁవిటీ!- జమీందారుగారే! అబ్బో! అబ్బో! అయితే యిం కేఁవీ!- అదురుష్టదేవత మా అక్కయ్య చుట్టకు అగ్గిని పందించిం దన్నమాటే! కల్లుకొట్లకు నేను కారుమీద వెళ్లా నన్నమాటే! వో! వో! వొళ్లు గరిపొడుస్తోంది! అయితే, అక్కయ్యా! యీ కబు రెల్లా వొచ్చింది?

కస్తూ—ఆసంగతి యావల చెప్పెదను. ముం దీసంగతి విను: పనివచ్చు సరి కింత నొక పట్టుచీరయైన లేకపోయినది. సాహేబుకడ నొక సిల్కుచీర సంగ్రహింపఁ గలమా?

వెంక—అబ్బే- అదెంత పని! కాస్త నువ్వు కొంగు తాకించావంటే కావల్సినన్ని చీస్లు. ఇదుగో- యిచ్చుకొస్తానుండు. (అనివెళ్లును.)

కస్తూ—తురకసరసమునకు రవంత చులుకుదన మవసరము- చులుకుదనమునకు రవంత చుక్క యవసరము. (అని యలమారులోని బ్రాందిసీసా తీసి కొంచెము త్రాగును.)

వెంక—(కాసింసాహెబుతోఁ బ్రవేశించును.)

కస్తూ—(మందహాసముతో) సలామండి- సాహెబుగారు !- సలాం !

కాసిం—(కంగారుతో) సానివారూ మాకీ సలాం సెస్తే- సానివార్కీ మేం- సలాం మీదా సలాము సెస్తాం ! (అని సలాం చేయును.)

వెంక—అక్కయ్యా ! సాహెబు బావయ్యగారికి నీమీద చాలా సరదా పుట్టింది. నిన్నట్నుంచి నీకోసం- నిప్పుతొక్కిన కోతిలా గున్నారు. వొక్షిము ద్దెశితివా- వొందరూపాయ లిస్తారు. ఏం బావయ్యగారూ ?

కాసిం—ఠీక్ ఠీక్ ! మనషులోదీ మాటా- బయిటికీ- బరాబర్ తీసి- మీ ముంగలా యేశాడ్. ఘుమ్మంలో మిమ్మల్నీ సూశాం- ఘుప్పునా మొఘాన్ని ఖన్నా యేశాం- ఘుండెల్లో, ఘుబుల్ ఘుబుల్ బయిదెల్లింది ! సాపుకీ యెల్లాం- సందుగాకాడా కూకున్నాం- ఘుండెల్లో, ఘుబుల్ ! ఘుబుల్ ! ఘుబుల్ ! నమాజ్ సేస్కున్నాం- నాస్తాకాడా కూకున్నాం- ఘుండెల్లో, ఘుబుల్ ! ఘుబుల్ ! ఘుబుల్ ! బీడీ గీడీ కాల్సుకున్నాం- బిశానామీదా తొంగున్నాం- ఘుండెల్లో, ఘుబుల్ ! ఘుబుల్ ! ఘుబుల్ ! కంటికీ రెప్ప తగిత్తే- గాడ్దీ మాదీ వొఖటి !

కస్తూ—మీ గుబులు నేను తీర్చెదఁ గాని - యిటువచ్చి యీ కుర్చీపైఁ గూర్చుండుఁడు.

కాసిం—మాకీ కూకో ఘంటే కూకుంటాం- మల్లీ- గులామల్లీ కమ్మంటే- గులామల్లీ అవుతాం.

వెంక—బలే ! బలే ! మా బావయ్యగారిమాటే పయ్యాడింది !

కాసిం—(సంతోషముతో) అరే ! అరే ! మాదీ మాటా- మీదా ఆడిందీ వోయ్ ! మంచీమాటా సెప్పిందాన్కీ- మల్లీ- యినాం విస్తా పుచ్కో ! (అని జేబులోని రూపాయలు తీసి) ఏక్, దో, తీన్, చార్, పాంచ్ ! (అని చేతిలో వేయును).

వెంక—(తనలో) నాది నాకు ముట్టింది ! ఇప్పుడు నా పనేమీ లేదు. ఇంతలో వోసారి కొట్టుకాడికి పోయి చక్కావస్తాను. (నిష్క్రమించు)

కస్తూ—ఇటువచ్చి కూర్చుండరేమి ? (అని చేయిపట్టి లాగును.)

కాసిం—(పారవశ్యముతో) హ్వా! హ్వా ! క్యామజారే భావా! క్యా మజా!

కస్తూ—అయ్యో దేవుడా! అదేమట్లు కన్నులు తేలవేయుచున్నాఁడు! కొంపతీసి గోవిందా కొట్టఁడు గదా! (చేయి విడుచును)

కాసిం—అరే ! అరే ! సచ్చిపోయాం ! సచ్చిపోయాం ! సానీవారూ! మీకీ సలాం సేస్తాం- సెయ్యికీ సెయ్యా తగిలిపిచ్చి- సెనం పూరుకోండి! మీదీ శై తగిలేతల్కీ- మాదీ పానం- మక్కా యెల్లింది !

కస్తూ—ఆలాగుననా ! అట్లయిన, నీసారి రెండుచేతులు తగిలించెదలెండు ! (అని రెండుబుజములమీఁదను రెండుచేతులు- వేయును)

కాసిం—(పారవశ్యముతో) అచ్ఛా ! అచ్ఛా ! అల్లా మీ సేతుల్లో అవల్ ఖుషీ- బలే షౌఖిం పెట్టాడండీ ! అందుకూశాతే- బలే బలే వో శ్లంతా- మీ పాదాల్ మీదా పానం యేస్తార్ !

కస్తూ—మా చేతులకు మీ అల్లా మఱియొక గుణముకూడ పెట్టినాఁడు. మీ జేబులలోఁ బ్రవేశించువఱకును మిలమిల లాడక మానవు! (అని జేబులు తడవి, యందలి నోట్లు తీసి) ఆఁ ఆఁ! నోట్లు! నా కొఱకే తెచ్చియుంటారు. నబాబు దర్జా యనఁగా- ఇది !

కాసిం—అదీ మాట ! ఆఫ్కా దయా మాకీ షల్లంగా వుంటే- కుక్కల్ సేతా నోట్లూ- కుప్పల్ కుప్పల్ కక్కిస్తాం !

కస్తూ—అంతవారే మీరు. అన్నట్టు- కూర్చుండరేమి? (అని లాగును.)

కాసిం—వొస్తాం, వొస్తాం,- జర్రా నిలండీ ! (అని కాళ్ల చెడావులు తీసి చేతఁ బట్టుకొని) బస్- చలో !

కస్తూ—(నవ్వు బిగఁబట్టుకొని) చేతిలో చెడావు లేఁదులకు ?

కాసిం—క్యా - చెడావ్ చోడ్దేనా ? అచ్ఛా ! (జోడు క్రింద వైచి, కూర్చుండి) మల్లీ - మీ ర్యాక్కోంది- మాపానం వోరుస్తాదండి ?

కస్తూ—అట్లయిన నిదిగోఁ గూర్చుండెద. (అని యొడిలోఁ గూర్చుండును)

కాసిం—(పారవశ్యముతో) అచ్ఛా ! బొహా తచ్ఛా ! అవల్ ఖుషీ యిప్డూ అందుకుఁడీ- అమారా మన్షూ- పలావ్ డేక్సాలో పక్కా యేసీ- మాక్షీపండ్లో మకాం సేసీ- హల్వా మేసీ- హంజూరా కొర్కీ- బీడీ కాల్సీ- గుడాక్ పీల్సీ- ఘుమ్మయ్యా పొయ్యింది !

కస్తూ—సరి కాని- సాహేబుగారు ! మీకీ గడ్డ మెందులకు ?

కాసిం—బోల్నా ? కాపోడ్కీ- కాడీ- కమ్మోడ్కీ- పాడీ; గుమ్మాన్కీ- సీడీ- ఖులాసాకీ బీడీ; పడుసోళ్ళకీ జోడీ- పలావుకీ కోడీ; రవుత్కీ- ఘోడీ- రండేకీ కోడీ; ముల్లుకీ జేడీ- ముసల్మాన్కీ- దాడీ- ముఖైం, ముఖైం ! మీ అందాన్కీ- తోడూ- మీ మూత్కీ- దాడీ వుంటే- సబ్జషరీ మీ పాదాల్కాడా సచ్చిందీ మాట !

కస్తూ—అయితే, హిందువులకు మీ రన్నిట వ్యతిరేక మఁట కా ?

కాసిం—అదీ మాటా ! హిందూవాడూ మీదా పెంచీ, కిందా గొర్గితే- మాదీ కిందా పెంచీ, మీదా గొర్గుతాయ్. హిందూ వాడూ పొడంనుంచీ ఖుడ్కీ- రాస్తే- మాదీ ఖున్నుంచీ పొడాన్కీ- రాస్తాయ్. హిందూవాడూ పేఁపం నమ్మితే- మాదీ ఖురా న్నమ్ముతాయ్. హిందూవాడూ శపం సేస్తే- మాదీ నమాజ్ సేస్తాయి. హిందూవాడూ కాసీ యెల్తే- మాదీ మక్కా యెల్తాయ్.

కస్తూ—హిందువులు కాళ్ళతో నడువ- మీరు తలతో నడువరేమి ?

కాసిం—మాకీ తలా నేలకీ తగిలిపిస్తే- మానీ పోదండీ ?

కస్తూ—మాసిపోయినచో, మడేలువానిచే నుతికించుకొన వచ్చునుగా ?

కాసిం—వుత్కితే దాడీ. వూడీ పోదండీ ?

కస్తూ—(పక పక నవ్వి) అదా వచ్చిన చిక్కు ! (తనలో) అవురా ! అమాయికత్వము ! కనుకనే, యంత సామ్రాజ్యమును గంగలోఁ

గలిపి- కట్టుపనికిని, గుమ్మము కావలికిని సిద్ధమయినారు! (పయికి) సాహేబుగారు ! మీ పూర్వు లెంతటివారో యెఱుఁగుదురా?

కాసిం—జఱ్ఱా సెప్పండీ యింటాం !

కస్తూ—చెప్పు మనెదరా ? (అని లేచి)

సీ. భరతఖండం బెల్ల ♦ పాలించి సిరులతోఁ
దూఁగినవారు మీ ♦ తురకవారు

కాసిం—అదీ మాటా! యిందండీ యినాం! (అని యుంగర మిచ్చును)

కస్తూ—వీరులై పోరుల ♦ వీరాధి వీరులఁ
ద్రుంచినవారు మీ ♦ తురకవారు

కాసిం—అచ్ఛా! అచ్ఛా! మా సేత్కీ- కత్తీ యిస్తే- మజా సూస్తాం!

కస్తూ—నవరత్న సింహాస ♦ నంబులఁ గూర్చుండి
తొడరినవారు మీ ♦ తురకవారు

కాసిం—(దిగ్గన లేచి) థూ! కుర్చీమీదా కూకుండీ- కుక్కా అయ్యాం!

కస్తూ—భోగంబునందును ♦ త్యాగంబునందును
తులలేనివారు మీ ♦ తురకవారు

కాసిం—బరాబర్! పండగా దిగ్తే- పలావ్ మీదా పడి నచ్చిపోతాం!

కస్తూ— శూరవరులకు జాగీరు ♦ లూరి కొలువు
కాంద్రకెల్ల మిరాసీలు ♦ కవుల కగ్ర
హారములు, పండితులకు మా ♦ న్యంబు లొసఁగి
తులఁగలించినవారు మీ ♦ తురకవారు!

కాసిం—అదీ మాటా ! అంతా సెప్పిందాన్కీ- సానీ వార్కీ- షేం సంతోసం సేస్తాం- కోరండీ- ఆఫ్కా- ఖుషీ- కోరండీ !

కస్తూ—మాట తప్పరుగద ?

కాసిం—మాటా తప్తే- తురకా బిడ్డా మానీ- దూదేక్ బిడ్డా బోలో!

కస్తూ—అయితే, యీ రాత్రి సిల్కుచీర కట్టుకొని హాయిగా మీతో నుండవలె నని యున్నది- పంపెదరా ?

కాసిం—యిస్కా- మాకీ తుఖ్డాయిదా సెప్పిందీ- కాకీమీదా యేసీ,

కట్టా సీరల్ పంస్తాం- తమర్కీ నచ్చీఅయిందీ తారీఫ్ సేస్కోండీ.

కస్తూ——కాకిమీఁదను వలదు- గాడిదమీఁదను వలదు. అడుగో మా తమ్ముఁడు వచ్చుచున్నాఁడు- అతనిచేతఁ బంపుఁడు.

కాసిం——అదీ మాటా! హోదాగంటా, హావ్వే తల్కీ, హక్దా సీరల్ హిక్దా హుండ క్పోతే- మాదీ బాత్- మంజూర్ సెప్పకండీ!

వెంక——ఏఁవి టక్కయ్యా! యేఁవిటి?

కస్తూ——మీ తురకబావగారు సిలుకుచీర లిచ్చెదరఁట- వెంట వెళ్లుము.

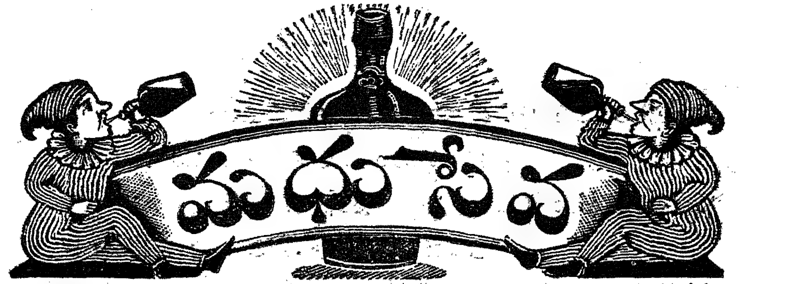
వెంక——వో! రండి బావయ్యగారూ- రండి! (అని పట్టి లాఁగును.)

కాసిం——అరే! హుండూ వోయ్ హుఁడూ! హుకుం తీస్కోనీ! సలామండీ సానీవారూ- సలాం! మన్షూ మీకీ తగిల్పిచ్చీ- మీదీ పెరీళం సాపుకీ యెల్తాయ్. సీరా కట్టీ మీర్ సిద్ధంగా హుంటే- మల్లీ వొచ్చీ మేం మజాఖా సూస్తాం! చెలో- సాలా!- చెలో! (అని వెంకటేశముతో నిష్క్రమించును.)

కస్తూ——ఇక్కడికి, చీరబెంగ తీఱినది!

సీ. ఆఱిపోయిన చుట్ట ♦ కగ్గి చేకుఱినట్లు
ఆఁకటితఱి నన్న ♦ మమరినట్లు
లేవడిలో లాట ♦ రీ వచ్చిపడినట్లు
పోరుగూరిలో నప్పు ♦ పుట్టినట్లు
నష్టైటఁ జేతికి ♦ నావ చిక్కినయట్లు
కఱవులో వర్షము ♦ కురిసినట్లు
బగ్గువేసఁగి నింట ♦ బత్రై యీనినయట్లు
పైబేస్తులో నాట ♦ పడినయట్లు
సమయమున కేగుదెంచి యీ ♦ సాహెబయ్య
పయికమూ యిచ్చె, చీరలుం ♦ బంపుచుండె;
మంచిదినములు కడుసమీ ♦ పించె ననుటఁ
కింతకన్న నిదర్శన ♦ మేమి వలయు! (తెర పడును.)

ఇది తృతీయాంకము.

చతుర్థాంకము

మొదటి రంగము

ప్రదేశము:——రఘునాథరావుగారి మేడవీధి.

విశ్వా——(కాగితములు చేతఁ బట్టుకొని ప్రవేశించి) సందియ మేమీ!-

గీ. మూర్ఖ భూపతి సేవయు ♦ మూర్ఖ రోగి
వైద్యమును; మూర్ఖ భృత్యుని ♦ పాలనంబు;
మూర్ఖ శిష్యుని చదివింపు ♦ మూర్ఖ భార్య
పొత్తు- పగవాని కేనియుఁ ♦ బొసఁగ రాదు!

మా ప్రభువు మూర్ఖప్రభువు కాకపోయినను, మధుసేవా పిశాచ మావహించినది మొదలు- ఊసరవిల్లివలె- ఉదయ మొక రంగు, సాయంకాల మొకరంగు లోనికి దిగినాఁడు! ఆ పయిని, శనిగ్రహమువలె నీ శర్మయొకఁడు దాపురమై- మఱింత మాపి వేయుచున్నాఁడు!

చ. పడుచుతనంబు, స్వేచ్ఛయును ♦ భాగ్యము, త్రాగుడు, దుష్టమైత్రి, యే
ర్పడ నివి యొక్క టొక్కటియె ♦ బ్రహ్మను సైతముఁ ద్రక్కదారికి
న్నడపి, వివేకముం గెడపి, ♦ నాశ మొనర్పఁగఁ జాలి యుండ- ని
య్యెడ నవి యన్నియుం గలిసె ♦ నెంతకు నేనియుఁ దేక మానునే!

(పరిక్రమించి) దివాణపు వ్యవహారములను దిలకించుట లేదు- జాగు సేయుందగని కాగితములపైఁ గూడ సంతకములు చేయుట లేదు- క్షణము మాటాడుటకు సమయ మిచ్చుట లేదు! ఆపైని, పయికమునకు హద్దు లేని చీట్లు- అడిగిన వడ్డీల కూరిలో నప్పులు- ఇంతకు వచ్చినతరువాత నికఁ దరువాయి యేమిటి!

సీ. సమధికం బైన పు ♦ చ్చాయ్యగ్రహార మీ
మార్గంబున నె కదా ♦ మాసిపోయె!
ఘనతరం బగు నిను ♦ గంటి సంస్థాన మీ
తీరున నే గదా ♦ తిరుగఁ బడియె!
శోమ నైన కొచ్చెర్ల ♦ కోట ప్రభుత్వ మీ
విధమున నే గదా ♦ శిథిల మయ్యె!
రెప రెపలాడు మా ♦ రెల్ల దివాణ మీ
చందంబున నె గదా ♦ సన్నగిల్లె!
ప్రభువు దుర్వ్యసనంబుల ♦ పాలఁ బడిన,
వర్తకుండు కాఫీహోటల్ ♦ వంకఁ జనిన,
తరుణవిద్యార్థి నాటక ♦ స్థలిని బడినఁ
జల్లచల్లఁగ ముప్పు వా ♦ టిల్లి తీఱు!

అందును, బ్రాహ్మణ సంస్థానముల కస్తమయ కాలమె వచ్చినది!

మ. వ్యభిచారంబు, దురోదరంబును, సురా ♦ పానంబు సాగించి, జా
త్యభిమానంబు త్యజించి, యన్యమత వే ♦ షాచారము ల్బూని, పా
పభయ మ్మూడ, సిరు ల్తొలంగ, ఋణముల్ ♦ పైయూడఁగా, బ్రాహ్మణ
ప్రభువుల్ పుచ్చిన చెట్టులంబలె నశిం ♦ పంజొచ్చి రత్యంతమున్!

బ్రాహ్మణ సంస్థానముల కే కాదు- బ్రాహ్మణ జాతి కే శనిగాఁడు పండ్రెండింటఁ బ్రవేశించినాఁడు!

సీ. చెప్పినట్టులు నడ ♦ చిన కాలమున కర్త
వారి కుం డయ్యెను ♦ బ్రాహ్మణుండు
నిన్నటిదనుక మ ♦ న్నించిన దొరలకు
ప్రాణగొడ్డం బయ్యె ♦ బ్రాహ్మణుండు
ప్రేమతోఁ బూజ స ♦ ల్పిన శూద్రజాతికి
పల్లేరు ముల్లయ్యె ♦ బ్రాహ్మణుండు
మొదటినుండియు స్వాస్థ్య ♦ ముగ నున్న యుద్యోగ
పదవికి పీడ గయ్యె ♦ బ్రాహ్మణుండు

నేర్చి సకలకళలు ♦ నేర్చి లోకుల కవి
బ్రహ్మదేవుఁ డనఁగఁ ♦ బరఁగి నట్టి!
బ్రాహ్మణుండు నేఁడు ♦ బాపనోఁ డయ్యెను!
కాలమహిమ కాక ♦ కత మిఁ కేమి!

అయినను, దీని కన్యల ననవలసిన పని లేదు-

సీ. ముద్దినుసులు పండి ♦ ముంగిళ్లు నిండించు
మళ్లు మాన్యములు క ♦ వుల్ల కిచ్చి
తోటలుం దొడ్లు మ ♦ స్తుగ తాకటులు పెట్టి
పెళ్లిన నిండ్లఁ బెం ♦ డ్లి ల్లొనర్చి
కొంపలుం గోడలుఁ ♦ దెంపుమై తెగనమ్మి
యేండ్లకొలంది వ్యా ♦ జ్యములఁ జొచ్చి
పుస్తెలుం బూసలుఁ ♦ బుణికి కర్చుల కిచ్చి
పుత్రులం బెరచదు ♦ వులకుఁ బుచ్చి
సౌఖ్యముల కాకరము లైన ♦ స్వస్థలములు
వీడి, పొరుగూళ్ల బానిస ♦ వృత్తి నమరి
తమదు ప్రేల్పట్టి తమకన్న ♦ తామె పొడుచు
కొనుచునున్నారు బ్రాహ్మణ ♦ కులమువారు!

(కొంచెము నడచి) ఈ కాగితములపై సంతకములు చేయించుట కీపూఁట యైన సమయము చిక్కునో లేదో! అడుగో సిపాయి చిన్నయ్య బయటనే యున్నాఁడు. (పరిక్రమించి) చిన్నయ్యా! బాబుగా రేమి చేయుచున్నారు?- ఏ మంటివి? "బాబుగారును శర్మగారును గలిసి బయటి కెక్కడికో వెళ్లినా" రనియా? ఇదివర కెన్నఁడుఁ జీఁకటి పడినవెనుక నిల్లు కదలు నాచారము లేదే! కొంపతీసి క్రొత్తనాటక మేదేని ప్రారంభము కాలేదు గద! సరే, కానిమ్ము- సాహిణులవల్ల సంగతి తెలియక పోదు గదా! (అని నిష్క్రమించును)

రెండవ రంగము

ప్రదేశము:—కస్తూరి గది.

ప్రవేశము:—రఘునాథరావుగారు, శర్మ, వెంకటేశము.

వెంక—అయ్యా! దయిచెయ్యండి- యివిగో కుర్చీలు. (ప్రక్కకుఁ జూచి) అక్కయ్యా! అయ్యగారు దయిచేశారు. ఆలశ్యం చేశావంటే ఆగ్రఁ వొస్తుంది సుఁవా! బాబూ! మా అక్కయ్యకు మా సిగ్గండి. మాసంగతి మేం చెప్పుకో కూడదు కానీండి- మంచోరు కనక మనవి చేస్తున్నాను. ఆటకేం, పాటకేం; అందానికేం; చందానికేం; సరసానికేం, సల్లాపానికేం- మా అక్కయ్యపాటి చెయ్యి మన జిల్లాలో లేదండి! కళాయిసేత్రం వంతా కంటోపాటఁ వుండి! యెనబైనాలుగు రకాలూ యేకబిగిని నడుపుతుం దండి! కోనసీఁవకు మేళం వెళ్లాఁ వంటే- కోతుల్లాగ చుట్టుకుంటారు! పేరూళ్లో, మా అక్కయ్య యిల్లున్నపట్టి పెళ్లిమూర్తాలు పెట్టించుకుంటారు! సాదారణంగా వోపాటివారికి సరే అనేమనిషి కాదండి. తునిజమీందారుగారు కబు రంపిస్తే- త్తూ పొమ్మంది! విజేనగరం మహారాజుగారు పాట వినడానికొస్తే- వీల్లేదు వెళ్లమంది! అల్లాంటిది, తమ రొస్తున్నా రంటే- అంటుమాఁవిడీ పండులాగ తయారయింది! చిన్నవాణ్ణయినా నా మాట చిత్తగిస్తా రని మనవి చేస్తున్నాను- సా న్నొంచితే- విన్నావారు శాబా సనే సా న్నొంచాలి. కూటికి తగ్గా కూరా- సరసుడికి తగ్గా సానీ- సమకూడ్డం మా కష్టం! (మరల ప్రక్కకుఁ జూచి) ఏఁ వక్కయ్యా!- రావేం? నువ్వు రాలే దని బావయ్యగారు నుంచునే వున్నారు.

కస్తూ—(ముస్తాబుతో, తళుక్కునఁ బ్రవేశించి) అయ్యా! దండములు!

రఘు—(తనలో) ఓహో! యేమి సౌందర్యము!

ఉ. ఆకురు లేమి! ముంగురుల ♦ నంగగు నా నొస లేమి! వీనులన్
దేకువఁ దాకొనం గొనలు ♦ దీరిన యా కనుదమ్ము లేమి! పూ

సోకినఁ గందుచందమున ♦ శోభిలు నా నునుఁజెక్కు లేమి! యౌ
రా! కనుదోయి నేఁడు గద ♦ రా! చరితార్థము నొందె నెంతయున్!

దీని లావణ్యము తిలకించుటకుఁగూడ శక్యము గాకున్నదే!

ఉ. కన్నులె చూత మన్నఁ దమ ♦ కంబునఁ జెక్కుల వ్రాలుఁ జూడ్కు! లం
దున్నను మేలె యన్కొనిన ♦ నుండక, ఫాలముమీఁద సోలు! నం
దున్నను జాలు నన్కొనిన ♦ నుండక, వాతెరవంకఁ దూలు! నీ
యన్నలమిన్నఁ జూడ వశ ♦ మా యిరుకన్నులవాని కొక్కటన్!

శర్మ—(తనలో)నిజముగా,దీనిగుమ్మములోఁ గుక్కయై పుట్టినను జాలును!

ఉ. ఎందఱు లేరు సాను లిది ♦ యేమి తపం బొనరించి పుట్టెనో!
కుందన మా శరీరమున ♦ కుం దిగదుడ్పన కేని మాఱునే!
చందురుఁ డా మొగంబునకుఁ ♦ జాకిరి సేయుట కైన నర్హుఁడే!
పొందిన నిట్టిదానిఁ గద ♦ పొందవలెం దల యిచ్చి యేనియున్!

వెంక—(కస్తూరి వెనుక నిలిచి, మెల్లఁగా)కొంచెం ముందు కెళ్లవమ్మా! దీపం మొహంమీద కానేటట్టు తిరిగి నుంచో! పయిట కాస్త పక్కకు జారనీ! కంగారు పడితే కార్యం లేదు! చొరవ చుక్కా నన్నాడు! కూచున్నపాళాన్ని గుమ్మైపోవాలి! అబ్బా!- నే నాడదాన్నయితేనా!-

కస్తూ—(మెల్లఁగా)సరే కాని- నీ విఁక వెళ్లి సాహేబుసంగతి చూడు.

వెంక—అదెంతపని కానీ- బ్రాందిచుక్క నోటికి తగిలి పదిరోజు లయింది. నాలుగుబుడ్లూ వొం చెయ్యక నావొంతు నా కుంచు! (అని నిష్క్రమించును.)

శర్మ—వెంకటేశ మేమిటి వెనుకనుండి గొణుగుచున్నాఁడు?

కస్తూ—మ జేమియు లేదు- అయ్యగా రట్లు నిలుచుండియే యున్నారు- కూర్చుండుఁ డనవే మని నన్నుఁ గూకలు వేసినాఁడు. వారికిఁ దగిన కుర్చీ వేయలేకపోతిని గదా యని వాక్కు రాక నేను జూచుచున్నాను! అయినను, గొండంత దేవరకుఁ గొండంత పత్రి తేఁగలవా రుండరు గదా?- వారి చిత్తము- నా భాగ్యము!

శర్మ—మా బాబుగారి మత మెఱుఁగక నీవట్లు నీల్గుచున్నావు- ఇంత నిగర్వచూడామణులు, ఇంత రసికాగ్రేసరులు- లే రనుకో !

కస్తూ—ఆసంగతి యనుభవముమీఁదఁ గాని- బోధపడునది కాదు.

రఘు-(తనలో)అచ్ఛా!- అందముగా వేసినది ముక్క!(కూర్చుండును.)

శర్మ—కాపిటల్ ! నీ డౌటిప్పుడైన నివారణ మైనదా ?

కస్తూ—ఒక సాక్ష్యము సాక్ష్యమా ? ఇంకొకటియైనఁ జూడవలెను.

శర్మ—అట్లయిన, నదికూడ కానిమ్మ.

కస్తూ—చిత్తము-చిటికలో వచ్చెదను. (అని నిష్క్రమించును)

శర్మ—(ప్రక్కకుర్చీలోఁగూర్చుండి) ఏమి బాబూ:- ఎట్లున్నది కస్తూరి?

రఘు—ఎట్లుండవలెనో యట్లున్నది !

గీ. పసిఁడిబొమ్మ చైతన్యము ♦ పడసినట్లు
మానికము ముద్దుగుమ్మగా ♦ మాఱినట్లు
మించు స్త్రీరూపమును ధరి ♦ యించినట్లు
నాదు కనులకుఁ దోఁచె నీ ♦ నాతి సఖుఁడ !

శర్మ—ఈ యింట నింకొక విశేషము- విటుల సమాంతముగా విఱుచుకొనితిను వేయినోళ్ల వేశ్యమాతాపిశాచ మొకటి లేదు!

గీ. అన్నమున వెంట్రుకయు; సున్న ♦ మందు తాయి;
పానకములోనఁ బుల్లయు; ♦ పాల చీము ;
సానియింటను తల్లి ; యం ♦ చమున నల్లి-
సర్వసామాన్యముగఁ దట ♦ స్థంబు లగును !

రఘు-ఐన నాలోటు లేదు- వెంకటేశము వేయిమంది వేశ్యమాతలపెట్టు !

కస్తూ—(బ్రాంది, సోడా బుడ్లు తెచ్చి బల్లపై నుంచి, మరల వెళ్ళును)

రఘు—(వెఱగుపాటుతో) సరి కాని- యీ సన్నాహ మేమిటి ! దీనికి దివ్యదృష్టి కూడఁ గలదా యేమిటి !

శర్మ—తక్కినసానులకును దీనికిని గల తారతమ్య మిదిగో యిదియే !

ఆ. ఎదుటివారి చిత్త ♦ మెట్లో యట్టె యెఱుంగు
నచ్చెనేని ప్రాణ ♦ మిచ్చివేయు

పరువె కోరి నమ్మి ♦ పడియుండు నొక్కని
తోనె- దీనివంటి ♦ సాని కలదె !

రఘు—ఇంటియొద్దఁ బూర్తిగాఁ బుచ్చుకొనికూడ వచ్చితిమి కదా- ఇప్పుడు మనము చేయవలసిన దేమిటి ?

శర్మ—గాజులచేతులతో నది యందించు గ్లాసులు గబగబ కైకొని- గడగడ నోటఁ బోసికొనుటయే. అన్యథా యొనర్చిన నాముండ చిన్నబుచ్చుకొనదా ? అది గాక- ఆర్నాల్డే మన్నాఁడు ?-

* వెల్, ఐ డోన్టు కేర్ యిఫ్ ఐ పార్టేక్
జస్టు ఫర్ మానర్సు అండ్ పొలైట్‌నెస్ సేక్.

అన్నాఁడు. ఆపాలిసీ యే(Policy)మన కథార్టీ.(Authority)

కస్తూ—పళ్లెరముతో భక్ష్యములును, గ్లాసులును దెచ్చి బల్లపై నుంచి- యొకసోడాబుడ్డి కొట్టి రెండుగ్లాసులలోఁ బోసి, (బ్రాందితో నా రెండుగ్లాసులు నింపి, యొకగ్లాసుతో రఘునాథరావుగారిని సమీపించి) చేతి కీయనా ?- నోటి కీయనా ?

శర్మ—కాపిటల్ ! ఆ ముక్కకు ముందాన్సర్ (Answer) చెప్పండి !

రఘు—మాకుఁ గావలసినది గానరసము కాని- మధు రసము కాదు.

కస్తూ—చిత్తము. కాని, కామశాస్త్రవిధ మది కాదు. మొదట మధు రసము- పిదప గాన రసము- పిమ్మట నధర రసము.

శర్మ—హియర్ ! హియర్ ! ఇప్పుడు చెప్పుడు సమాధానము.

రఘు-ఇఁక నిదిగో యిదే సమాధానము! (అని యందుకొని త్రాగును)

కస్తూ—(రెండవగ్లాసు నెత్తి) నాకుఁ గుడిచేతులు రెండు లేనందున, మీకు వెనుక నీయవలసి వచ్చినది. (అని శర్మ కిచ్చును.)

శర్మ—నాకు ముందు వెనుకలతోఁ బని లేదు. నాలుగు చుక్క లెక్కుడుగాఁ బడుట ప్రధానము. (అని త్రాగును.)

కస్తూ—(చిన్నపళ్లెరముతోఁ గొన్ని భక్ష్యములం బట్టుకొని) తమ చేతులకు చము రంటు నేమో- నేను దినిపింతునా ?

* Well, I don't care if I partake—Just for manners and politeness sake.

రఘు—ఏమిటవి?- సరి సరి తెలిసినది- మా చదువంతవఱకు రాలేదు!

కస్తూ—అబ్బే- అదేమి న్యాయము?- దక్షిణ లేని దానము- శ్రుతి లేని గానము- సంజుడు లేని పానము నా?

రఘు—అది కాదు- నామాట విను- ఆ కంపు నేను భరింపలేను!

కస్తూ—గసగసా మసాలాతో కమ్మగా వేఁగిన కైమా లడ్డూలు కంపా! మంచిది, మీ మాట యటుండనిండు-(శర్మతో)మీరో?

శర్మ—నామాట యడుగవలెనా! సర్వభక్షకుఁడును నేనును సవతి యన్నదమ్ములము. (అని మెక్కుచు) హాయి! హాయి! ఫ్రెంచి ప్రెపరేషన్సు (French preparations) వీనిమీఁద బలాదూరు!

కస్తూ—(మరల గ్లాసునింపి) ఇదిగో- యీసారి నోటి కిచ్చెద-

రఘు—ఇప్పుడేగా రైనది!- మరల నింతలోనేనా!

కస్తూ—అయ్యో నాయిల్లు బంగారము కాను!- అధరపానమునకును మద్యపానమునకును వ్యత్యాసమేమిటి! (అని నోటి కీయఁబోవును.)

రఘు—ఇటిమ్ము. (అని యందుకొని, కొంచెము కొంచెము త్రాగును)

కస్తూ—(రెండవగ్లాసు నింపి) ఇదిగో మీ గ్లాసు. (అని శర్మ కిచ్చి రహస్యముగా) మీరు వెళ్లి యా మిద్దెగదిలోఁ గూర్చుండుఁడు. మీకుఁ గావలసిన వన్నియు నచ్చట నుంచినాను. ఈయన నిచ్చట జోకొట్టి, మీ యొద్దకు వచ్చెదను.

శర్మ—(బ్రాండి నోటఁ బోసికొని లేచి) ఇక్కడ నా కేమో యుక్కగా నున్నది. ఒకసారి పెరటిలోని కేగి యొడలార్చుకొని వచ్చెద. (అని నిష్క్రమించును.)

కస్తూ—(బ్రాందిసీసా యెత్తి) ఇదిగో- యిఁక రవంత పోయనిండు-

రఘు—నో నో! యిఁక వలదు- ఇక్కడికే యెక్కువైనది!

కస్తూ—నాలుగు చుక్కలు- నన్ను చంపుకొని తిన్నట్టే- నా మనవి వినక తప్పదు! (అని బలవంతముగా గ్లాసునిండ పోయును.)

రఘు—గడ గడ త్రాగివేసి, గ్లాసు క్రిందఁ బాఱవేయును.)

కస్తూ—మీకుఁగూడ నుక్కగా నున్న దేమో- విసరుదునా?

రఘు—(మైకముతో) విషుర్దునా అంటావా? విషిర్తే- వి- షి- ర్తే- విష్కీ- మంచిదా- షాంపేను మంచిదా- అని- విశ్వనాథం నేనూ తగువు పడ్డాం! తెల్సిందా? విష్కీ- మంచి దంటాడు విశ్వనాథం- షాంపెయిను మంచి దంటాను. షెర్మ- ను వ్వేమంటావు?

కస్తూ—(తనలో) అయ్యగారి కందుకొన్నది! ఈ యుండలు తినిపించుట కిదే సమయము. (ఉండలు చేతఁ గొని, చటాలున నొడిలోఁ గూర్చుండి) నామాట విన్నచో- మీమాట కుత్తరము చెప్పెద.

రఘు—ఓ! వింటా! పెళ్లికొడుకు విన్నట్టు వింటా! పెయ్యి మీఁద వెయ్యమంటే వేస్తా! (అట్లు చేసి) పెక్కిలి ముద్దు పెట్టుకోమంటే పెట్టుకుంటా! ఇదుగో- పెట్టుకున్నా! (అని యట్లు ముద్దు పెట్టుకొని) ఈషారి షెప్పు!

కస్తూ—నేను గన్నులు మూసినచో, మీరు నోరు తెఱవఁ గలరా? ఏదీ- చూతము- (అని యెడమచేత నతని కన్నులు మూయును.)

రఘు—ఓ! ఒక్కదెబ్బని! తెఱవనా?- ఇదుగో!(అని నోరు తెఱచును.)

కస్తూ—(కైమాయుండ నోట కుక్కి, నోరు మూసి పట్టుకొనును.)

రఘు—తెలిషింది! తెలిషింది! హబ్బా! కంపు! కంపు! హాక్ !

కస్తూ—నాతోడు- నన్ను చంపుకొని తిన్నట్టే! కసబిస నమలితిరా- కమ్మని వాసన బయలుదేరును.(అనుచు,నోటికి చేయి యడ్డుపెట్టును)

రఘు—(కొంచెము నమలి) ఔ నౌను- అనుకొన్నంత కంపు లేదు!

కస్తూ—ఈసారి చూఁడుఁడు! (అని యింకొకయుండ నోట వేయును.)

రఘు—(ఇష్టముతో నములుచు) నిజమే- నిజమే! ఈషారి గారిముక్క కంటె కమ్మగా వుంది! ఏదీ- యింకో టందుకో!

కస్తూ—(అదిగో-అదీ అందము!(అని పళ్లెరము చేతిప్రక్క నుంచును.)

రఘు—(ఉండలు మెక్కుచు) అన్నట్టు, నీ వేమీ పుచ్చుకో లే దేమీ?

కస్తూ—నాకొక వ్రతమున్నది. ఎవరైన గ్లాసు నింపి, యందింపవలెను.

రఘు—అయితే, నే నందిస్తా! (అని గ్లాసు నింపి, నోటి కిచ్చును.)

కస్తూ—ముందు మీరు కొంచెము పుచ్చుకొని, శేషము నా కీయవలెను.

రఘు—షెభాష్!- అదీ షోకు! (అని యట్లు చేయును.)

కస్తూ—ఈసారి వంతు నాది. (అని గ్లాసు నింపి, కొంచెము త్రాగి, అతనినోటి కీయఁ బోయి) ఏమిటి యాలోచించుచున్నారు?- ఎంగిలి యనియా?:

గీ. బ్రాంది సారాలకును, పాన ◆ పాత్రములకు
బిత్తరుల మోవులకును, కా ◆ ఫీ హోటళ్ల
చిప్పలకుఁ, బూటకూళ్లిండ్ల ◆ చెంబులకును-
నెంగిలియు, నెగ్గు నను న వెం ◆ దేని గలవె!

రఘు—ఎవ డన్నాఁడు ఉన్నా యని?- ఎవడైనా ఉన్నా యంటే- ఏడ్వాళ్ళ పొట్మందాం! ఆ! (అని నోరు తెఱచి, నోటఁ బోయఁగా మ్రింగును.)

కస్తూ—నా కిప్పుడు నచ్చినారు! ఇంతటినుండి యీశరీరం మీది!

రఘు—నీ షెరీరం నా దైతే- నా షెరీరం నీది! నా ప్రాణం నీది! నా మొస్తేము నీదే! నా గుత్తా లన్నివి! నా తుక్కా లన్నీవీ- నా- వ- న్ని- నీవి!

కస్తూ—ఎంగిలివవానిమాట కేమి కాని- మీ శరీరము నా దన్నారు గదా- మీ శరీరమునం దున్నవికూడ నా వేనా?

రఘు—ఓ! షర్వం నీవే! నీవే షర్వం- షర్వానికీ నీకూ- షాంపేను షష్టు!

కస్తూ—అట్లయిన, మీ వ్రేలి యుంగర మొకటి నా వ్రేల నిడికొననా?

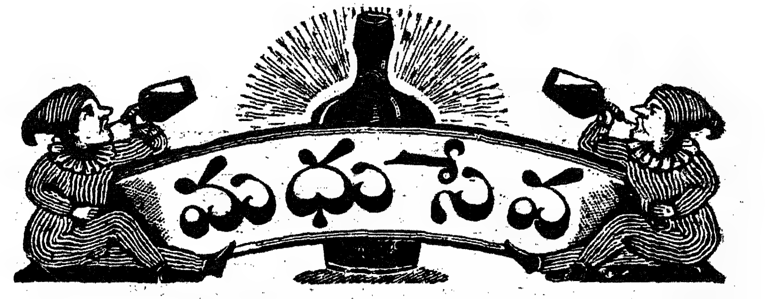
రఘు—అన్ డౌటెడ్లీ! (Undoubtedly) ఇదుగో యిడీ రవ్వ- ఇది కెంపు- ఇది పచ్చ- ఇది నీళం- ఇందులో నీకిష్టమయింది తీసుకో!

కస్తూ—(చూచి) అన్నియు నా కన్నుల కందముగానే యున్నవి. ఇం దేది తీసికొనను!

రఘు—అయితే, అన్నీ తీసుకో! (అని యన్నియుఁ దీసి యిచ్చును.)

కస్తూ—(వ్రేళ్ల నుంచుకొని) ఈసారి యీ యుంగరముల చేతితో నిచ్చునది పుచ్చుకొని చూడుఁడు! (అని గ్లాసు నింపి త్రాగించుచుండఁగా తెర పడును.)

ఇది చతుర్థాంకము.

పంచమాంకము

మొదటి రంగము

ప్రదేశము:—రాజవీధి.

రంగఁడు—(మధుపాన మత్తతచేఁ దూలుచు, పాడుచుఁ బ్రవేశించి)
సుక్కా! నీ బొమ్మ పొక్క! సురుకు సెయ్యవే!- రమ్మా- సుక్కా-
కక్క- ముక్కా, సీకు ముక్కా- కాల్సి పెడతానే- రమ్ము- సుక్కా!
ఇరుగు పొరుగు నవ్వనీ- యీడువాళ్లు తిట్టనీ
పరుగు పరుగూ వొచ్చి నీదు- పాల బడతానే- రమ్మా- సుక్కా!
పిల్లా జెల్లా మాడనీ- పెళ్లాం దెబ్బ లాడనీ
కల్లుకిందా సీకిందా- కర్చుపెడతానే- రమ్మా- సుక్కా
ముక్కూ- మూతీ పగల్నీ- ముంగలిపళ్లూ రాల్నీ
తొక్క లూడీ పోయిందాకా- దొర్లుతానే- రమ్మా- సుక్కా.

(చరాలునఁ దిరిగి చూచి) ఎవ డా నవ్వేవాడు! నన్ను షూషి నవ్వినోడు నా మీడనుంచి బలాదూరు! త్రాగినందుకు నవ్వారంటే- దవడపళ్లు రాల్తాయి! కులాషా కోషం గుక్కెడూ- షోక్కోషం షోలెడూ- దర్జా కోషం తవ్వెడూ- త్రాగితేమాట్టరం తప్పేఁవిటి? ఎవడు త్రాగనోడు? నా తాత త్రాగాడు- నా టండ్రి త్రాగాడు! నీ తాత త్రాక్కపోటే- నిలువునా కొరతెయ్యి! తెల్సిందా? నీ టండ్రి త్రాక్కపోటే- నిడదోలుమడుగులో పూరెయ్యి! మళ్లీ మాట్ట్రాడావంటే మఠామేను! ఆగు! ఆపాట్నాగు! డగ్గిరి కొచ్చావంటే తన్నా! పాగదీసి టన్నానంటే- పాక్కిరేవులో మెల్లి పడాలి! అయితే, కాషుకో మరి! అప్పా! యిదుగో టన్ను

(అని యెదుట నెవరో యున్నట్లు తన్నఁబోయి, వెలికిలఁ బడి) కా లేదు- పిత్తు కా లేదు! కాపలిస్తే యీపు షూషుకో! కూకుంటే కుక్కపిల్ల- లెగిస్తే లేడిపిల్ల- కాదన్నావోడు గాడ్దిపిల్ల! ఇదుగో- లేస్తున్నా- లేశా! (అని లేవఁబోయి మరలఁ గూలఁబడి) జలే! పట్టీ కొడ్తే యిల్లా కొట్టాలి! పైల్మానోళ్లంతా- నామీద నుంచి బలాదూరు! దీనిమీ దింకో డ్రాం పడితే- దివిటీలా గెలిగా నన్న మాటే! (అని మెట్లో లేచి)

ట్రియ్యాని మాఁవీడి పండ్రూ- పండ్రూ-
ట్రినబోతే దొరకాదు- ట్రీపూలు మొండ్రూ. ట్రియ్యా.

ట్రీపులు మొండ్రు- ట్రీ-ఫు-లు- మొండ్రు! ఎండులో వుంది ట్రీపీ! మెప్పుకుంటే- షేరు సారా పెజెంటు! మాఁవిడిపండ్రు ట్రీ పన్నావోడు- మాదిగాడి కొడుకు! ఇష్టఁవొచ్చినంత ట్రీపి యీత కల్లులో వుంది! టాటికల్లు- టల్లి; యీటకల్లు- పెళ్లాం! ఇహిహి హీ! ఇహిహిహిహీ! ఇహిహిహిహిహీ! ఈటకల్లు ట్రాగే- యిందురుడు- సెందురు డయ్యాడు! ఈటకల్లు ట్రాగే- యిష్టా మిత్తురుడు-యీరబద్దురు డయ్యాడు! ఇహిహిహీ! ఇహిహిహిహీ!

ఇప్పు డెల్లి ట్రాగుటాను- యీట కల్లు,
తరవా తెల్లి ట్రాగుటాను- తాటి కల్లు;
పగ లెల్లి ట్రాగుటాను- పట్ట సారా.
రాత్రి రెల్లి ట్రాగుటాను- రమ్ము సారా.

(చరాలునఁ బ్రక్కకుఁ జూచి) ఎవడా యెక్కిరించేవోడు! ఎక్కిరించినోడి గుండె మీద- యెగిరి తన్తా! కైదులో కెళ్లొచ్చానా- కళ్లు మిడకరిస్తున్నావు? కన్నఁవే శెళ్లానా- కైదులోకి? ట్రాగడానికి డబ్బు లివ్వకపోతే- ట్రలకాయ పగలే శెళ్లాను! ఆర్నెల్లు కూకుండీ హాయిగా తినొచ్చాను! మళ్లీకొడ్తాను- మళ్లీ యెల్తాను! షర్కారోడు జైల్లో సారాకూడా పోయిస్తే- షచ్చిం దాకా జైల్లోనే వుంటాను!

అపనా- తన్నా- మన్నా- మారోరి బైరన్నా. అపనా.
మారోరి బైరన్నా- మంచోడు బైరన్నా. అపనా.
షింతపెట్టూ షిగురు షూడు- షిన్నదాని షొగరు షూడు,
రాజమండ్రీ యెల్లి షూడు-రమ్ము సారా ట్రాగి షూడు. అపనా.

(ముందునకుఁ జూచి) ఎవ డా వచ్చేవోడు?- షెర్మలా గున్నా డే?- ఆడే- ఆడే. బాబుగారి షావ్మంతా యీడు పడ దిన్నేస్తున్నాడు! ఈపూట కర్సు- యీడిదగ్గిర లాగాలి. కాస్తేపు పెద్దమనిషిలాగు కనపడతా! (శరీరము బిగఁబట్టి నిలుచుండును.)

శర్మ—(ప్రవేశించి, చూచి, యులికిపాటుతో) ఇదుగో- యీ టెర్రిబిల్ ఫెల్లో (Terrible fellow) యెప్పుడో జైలులోనుండి దిగినాఁడే! మరల నూరిలో మరిడీదేవత ప్రవేశించిన ట్లన్న మాటయే! ఈ రాస్కెల్ (Rascal) కంటఁ బడకుండ నీ ప్రక్కనందునఁ బడి పోదునా? (ఆలోచించి) కాదు కాదు- ఇటువంటివాని కేమయిన చేపుచు, చేతిలో నుంచుకొనుటయే మంచిది. అవసర మై విశ్వాసరావు నొకసారి వీనిచే నతికింపను వచ్చును. (అని న

రంగ—దణ్ణాలండి బాబూ దణ్ణాలు! తఁవరికోసఁవే షూస్తున్నా.

శర్మ—ఇదిగో- వచ్చినావా?- యీమధ్య నీవు లేక యూ రంతయుఁ జిన్నబోయినది!

రంగ—షిత్తం షిత్తం! రంగడిషంగతి మీరు కనిపెట్టారు! మీ పాదాలు పట్టుకుంటే- పాపాలు పోటాయి! (అని పాదములపైఁ బడును.)

శర్మ—పోయినవి- నీ పాపము లన్నియు పోయినవి- లెమ్ము.

రంగ—నే లేవను!- ఈపూట కర్సు మీ రివ్వాలి- నే లేవాలి!

శర్మ—ఇంతే గద?- ఈ పూఁటనే కాదు- ఇది మొదలు నీకు లేనప్పుడెల్ల యిచ్చెదను. ఇఁక లేచి, నాతో రమ్ము.

రంగ—(లేచి) హో- అల్లాగైతే- మీ అడ్డరు పెకారం నడుస్తా! మీరు తిట్టమను నోణ్ణి తిడ్తా- మీరు కొట్టమను నోణ్ణి కొడ్తా!
(అని వెంబడింపఁగా- ఇరువురు నిష్క్రమింతురు.)

రెండవ రంగము

ప్రదేశము:—రఘునాథరావుగారి మేడమీఁది చావడి.

రఘు—(ఒంటరిగాఁ గూరుచుండి) ఎంత దుర్దినమో కాని- నేఁ డెచ్చటను బదులే పుట్టినదికాదు! నాయనగారి నవరత్నమాలిక యుండఁబట్టి—తాకట్టునకుఁ బంపి, ధైర్యముతోఁ గూర్చుండుట కవకాశము చిక్కినది. శర్మ వెళ్లి చాలసే పయినది; ఇంతసే పేమి చేయుచున్నాఁడు చెప్పుమా! ఒంటిపాటునకంటె నోపరాని దింకొకటి లేదు గదా!

గీ. చందురుని చుట్టుఁ జుక్కల ♦ సరణి- మిత్రు
లెవని చుట్టును మంగ్రతఁ ♦ డే కృతార్థుఁ;
డెవఁడు మరుభూమియందలి ♦ యెండుమోడు
కరణి నొంటరి యగు- వాఁడె ♦ కష్టజీవి!

కాలక్షేపమునకుఁ గస్తూరివంటిది మఱి లేదు! సంవత్సరములు కడ క్షణములక్రిందఁ గడచిపోవును!

పలికిన- పారిజాతములు ♦ పమ్మినయ ట్లగు; వాలుచూపులన్
జలికిన- క్రొమ్మెఱుంగులను ♦ జిమ్మినయ ట్లగు; నీటు వాటిలన్
గులికినఁ- బూవుటమ్ములను ♦ గ్రుమ్మినయ ట్లగు; డాయ వచ్చినన్
గలకలలాడుచుం దివము ♦ కామిని యై చనుదెంచిన ట్లగున్!

(వినుట నభినయించి) అదుగో- శర్మ వచ్చుచున్నాఁడు! (అటు చూచి, యంతలోఁ దెల్లపోయి) అయ్యో దేవుఁడా!- శర్మ కాఁడు- విశ్వాసరావుగారు! ఈయన కొంటిగాఁ గంటఁ బడకుండ నిక్కడి కెన్ని దినములనుండియో కాలము గడపుకొని వచ్చినాను! ఈ పూఁట నికఁ బట్టువడక తప్పదు! ఔరా! అంత చనవుగల విశ్వాసరావుగారి కెంత భయపడవలసి వచ్చినది!

సీ. బడి మాని తిరుగు తుం ♦ డుడుకు విద్యార్థికి
తన యయ్యవారి ద ♦ ర్శనము వోలె

కన్నంబు వైచి పో ♦ నున్నట్టి దొంగకు
పోలీసువాని దా ♦ పురము వోలె
కుడువక ముడువక ♦ కూర్చెడు లోభికి
రాటించు గురువుల ♦ రాక వోలె
మిండత నై హద్దు ♦ మీఱిన చెడిపెకు
నాథుని సన్నిధా ♦ నంబు వోలె
తప్పుదారులు మరగి స్వ ♦ తంత్రవృత్తి
మనఁ గోరెడు వారికి ♦ మాన్యజనుల
సంగతి సమస్తవిధముల ♦ జంకుఁ, గొంకుఁ
గించయు, నసహ్యమును గలి ♦ గించుఁ గాదె!

విశ్వా—(ప్రవేశించి, తనలో) ఓహో! బాబుగా రొంటరిగానె యున్నారె! ఔరా! మద్యవిష మీయన నెంతగా మార్చివేసినది!

సీ. నిండు జాబిల్లిని ♦ నిరసించు నెమ్మోము
కడుగని, తోమని ♦ కంచ మయ్యె!
తమ్మిపూ రేకుల ♦ తలఁ దన్ను కన్నులు
గరిసిపోయిన గాజు ♦ గరిటె లయ్యె!
పసిఁడి యద్దంబుల ♦ భంగించు చెక్కులు
కుట్టు లూడిన చెప్పు ♦ టట్ట లయ్యె!
చిగురాకు డొప్పలఁ ♦ జిన్నబుచ్చెడు మోవి
తడి యాఱిపోయిన ♦ వడియ మయ్యె!
చూడ ముచ్చట గొలిపెడు ♦ సొబగుమేను
వాడిపోయిన లే జొన్న ♦ కాడ యయ్యె!
శివుని గళ మొక్కటియె నల్లఁ ♦ జేసినట్టి
కాలకూటంబు సురకన్న ♦ మేలు కాదె!

రఘు—రండు మామగారు! రండు- ఏమిటి విశేషములు?

విశ్వా—బాబు! ప్రత్యేకము చెప్పఁదగిన వేమియు లేవు. ముఖ్య విషయములు కొన్ని ముచ్చటింపవలసివచ్చినాను. (కూర్చుండును.)

రఘు—ఆలాగుననా ? అయ్యో- నా కిప్పు డవకాశము లేదు గదా ! పదిమంది మిత్రుల కీపూటఁ దోటలో బాలు. అతిశీఘ్రముగా నే నిపు డచ్చటి కేగవలసి యున్నది. మనము రేపు మాటాడు కొనఁ గూడదా?

విశ్వా—బాబు ! తమ బాలుకంటె నిది తక్కువ విషయము కాదు. ఈ యేఁటి కిస్తీ యింతవఱకుఁ జెల్లింపనందున—ఇరువదినాలుగు గంటలలోఁ జెల్లించి తీఱవలె నని ఈ పూఁట నోటీసు వచ్చినది.

రఘు—ఇంతవఱ కేల చెల్లింప లేదు ?

విశ్వా—సొమ్ము లేక.

రఘు—అదేమీ ?- హాలుసాలు సిస్తులు వసూలు కా లేదా ?

విశ్వా—వసూలును నైనవి - వడ్డీలక్రిందను బిల్లులక్రిందను వ్యయమును నయినవి.

రఘు—వడ్డీలు నిలుపు సేయక పోతిరా ?

విశ్వా—వడ్డీలు నిలుపు చేసినచో - వాయిదాలు గుజస్తు పడి, దండ నపరతుల ననుసరించి దండుగ లిచ్చుకొనవలసి రాదా ?

రఘు—అట్లయిన, నే బాపిరెడ్డియొద్దనో బదులు తీసికొనుఁడు.

విశ్వా—ఆ తారులాటయు నైనది- ఎక్కడను ఎట్టిని యేగాని పుట్టలేదు!

రఘు—ఇదివఱకుఁ బుట్టకున్న- నీ యిరువదినాలుగు గంటలలోఁ బుట్టఁ గూడదా ?

విశ్వా—పుట్టకున్న, నిఱటివలెఁ బుక్కిటివఱకును రాదా ?

రఘు—అన్నట్టు నిరు డెట్లు చెల్లించితిమి ?

విశ్వా—అయినమట్టున కొక గ్రామ మమ్మి చెల్లించితిమి.

రఘు—అట్లయిన, నీయేఁ డింకొక గ్రామ మమ్ముదము.

విశ్వా—(తనలో) హరహరా ! ఆకారమే కాదు- బుద్ధికూడ బుగ్గియైపోయినది !

గీ. మద్యరస మను కార్చిచ్చు ♦ మానవుఁ డను
తరువునకు సోకి నంతనే ♦ తత్త దవయ

నమ్ము లనియెడి కొమ్మలు ♦ నమ్మ చేసి,
బుద్ధి యను చేవతోఁగూడ ♦ బుగ్గి సేయు !

రఘు—ఏమి మామగారు !- ఏ గ్రామము విక్రయింతము ?

విశ్వా—బాబు ! అందులకుఁ గూడ నిప్పు డవకాశము లేదు. ఏగ్రామమున కాగ్రామము తనఖాలలోఁ దల మునిఁగి యున్నది !

రఘు—అట్లయిన, మన మిపు డాచరింపవలసిన దేమిటి ?

విశ్వా—అదే నా కేమియు బాలుపోక- మీ కడకు వచ్చినాను.

రఘు—అట్లయిన, నే నీరాత్రి యాలోచించి రేపు సాధనము చెప్పెద. ఈపూఁట కింతటితో నన్ను విడిచిపెట్టుఁడు.

విశ్వా—మఱియొక ముఖ్యవిషయమునుగూర్చి మనవి చేయవలసి యున్నది. వారముదినములలోఁ బయిక మీయనియెడల వ్యాజ్యెము వేసెద నని వరదయ్య నోటీ సిచ్చినాఁడు.

రఘు—ఇంకను నాతని కీయవలెనా? తీసికొన్న దెంత? తీర్చిన దెంత?

విశ్వా—తీసికొన్న దెంతయో కాని- పత్రములో నున్నది పదునాఱు వేలు-ఇప్పటి కిచ్చిన దిరువదివేలు-ఈయవలసిన దిరువదిరెండువేలు.

రఘు—ఇంతేగద! ఈరాత్రి నేను మాటాడెద లెండు. ఆకట్ట యేమిటి?

విశ్వా—ఇవి యీదినమున వచ్చిన బిల్లులు- ఇది కస్తూరి చీటి.

రఘు—కస్తూరి చీటి యే మని ?

విశ్వా—వెంటనే వందరూపాయలు పంపు మని !

రఘు—పంపినారా ?

విశ్వా—వందకాసులైన లేనప్పుడు-వందరూపాయ లెట్లు పంపఁగలను!

రఘు—ఏమీ !- దివాణ మంత దీనదశలో నున్నదా ?

విశ్వా—బాబు ! యేమి మనవి చేయను !..

సీ. ఎంత వ్యయించిన ♦ నెప్పటి కప్పుడె
పెరిఁగెడు దరి లేని ♦ సిరులతోడ
ఏవేళ వచ్చి పో ♦ యెడు కవి పండిత
బంధు మిత్ర ప్రజా ♦ ప్రతతితోడ

స్వజనంబువలె సర్వ ♦ సౌఖ్యంబులం బాలు
గాంచెడు విద్యార్థి ♦ గణముతోడ
ప్రాణంబులేని య ♦ ర్పణసేయు సమకట్టి
కొలిచెడు సేవక ♦ కోటితోడ
డంబు మీఱిన తమ దివా ♦ ణంబు నేఁడు
సర్వ విషయంబులందును ♦ సన్నగిల్లె !
అకట ! మీ రీక నైన సిం ♦ హావలోక
నం బొనర్పనియెడల నా ♦ శంబె యొసవు !

రఘు—అట్లయిన, నందులకు నేఁ జేయవలసిన దేమో చెప్పరాదా ?

విశ్వా—కస్తూరియింటఁ గాలు పెట్టకుండుట ప్రథమ కర్తవ్యము.

రఘు—అయ్యయ్యో !- పాప- మదేమి చేసినది !

విశ్వా—అ దేమి చేసిన దని కాదు-అ దేమి చేయలే దని సెలవిండు!-

ఉ. నిలువునఁ గల్లలుం,గరము ♦ నీచపు టూహలు, మేటి యిచ్చకం
బులు,బహు మాయలు,న్వివిధ ♦ మోసములుం దమ సొమ్ముగా విటా
వళులను దోచు వేశ్య తల ♦ వాకిటఁ గాలిడి, గుల్ల కానివాఁ
డిల నొకఁ డేని, మచ్చునకు ♦ నేని నిజంబుగఁ గానిపించునే ?

రఘు—మామగారు! అందఱు నా మానికనే గొలుచుట న్యాయమా? కస్తూరి నెల్లవేశ్యలతోఁ గలిపి లెక్క పెట్టవలసినది కాదు.

గీ. తలఁప, విశ్వాస మన్నది ♦ దాని సొమ్ము
దయయు, సత్యంబు లనునవి ♦ దాని హక్కు
అట్టి సద్గుణఖని వెల ♦ యాంధ్రయందె
కాదు- కులకాంతలందును ♦ గానఁ బడదు !

విశ్వా—బాబు! మీకే కాదు- ప్రతివిటునకు నిదే వెఱ్ఱి ! కాని-

కం. తెల్లని కాకియు, ముడుసుల
నొల్లని శునకంబుఁ, దీపు ♦ లొడెసు వేముఁ
జల్లని నిప్పుం గలిగిన-
సల్లలిత గుణాఢ్య యైన ♦ సానియుఁ గలుగున్ !

రఘు—అవునా?- అట్లన్నారు గనుక నా ప్రతిజ్ఞ వినుఁడు-

ఆ. ఎవ్వ రేని, యెన్నఁ ♦ డేనియుఁ గస్తూరి
యెడల నించుకంత ♦ యెగ్గు నాకుఁ
జూపఁ గలిగి రేని ♦ సూనృతంబుగ నా ఋ
ణంబ దాని వీడ ♦ నాఁడు నాఁడ !

విశ్వా—(వినుట నభినయించి) బాబు ! ఎవరో వచ్చుచున్నారు. ప్రస్తుతము నాకు సెలవు ! దయచేసి, తమ ప్రతిజ్ఞను మాత్రము పరాకు పడకుఁడు ! (అని లేచి, యీవలకు వచ్చి, ప్రవేశించుచున్న శర్మను జూచి తనలో) నాయనా- నీవేనా ! నీవు దాపరించిన తరువాతనే మా ప్రభువున కింత నీచదశ పట్టినది !

ఉ. బంగినపల్లి మామిడిని ♦ ప్రౌఢిమెయి స్వమముష్టిఁ జేయు రీ
తిం- గుణవంతు, మత్ప్రభు, న ♦ దీర్ఘమనస్కుఁ, గ్రియావచస్కు, ని
ర్భంగి నితాంత హేయ మధు ♦ పాన పరాయణుగా నొనర్చి, వా
రాంగన పంచకుఁ దిగిచి ♦ తౌర ! క్రమంబుగఁ బాపచిత్తుఁడా !
కనుకనే ఖలమైత్రి కూడ దన్నారు. సందియ మేమి ?-

ఉ. ఆడగవచ్చుఁ,బన్నగచ ♦ యంబులతోఁ భయ ముజ్జగించి; ము
ద్దాడగవచ్చుఁ జిచ్చును న ♦ యంబుగ దోసిట సంగ్రహించి; వె
న్నాడగవచ్చు వ్యాఘ్ర నివహంబులఁ డెంపు వహించి;యెన్నఁడుం
గూడగరాదు దుర్జనులఁ ♦ గూడిన ముప్పు ఘటిల్లి తీఱెడుఁ !

(నిష్క్రమించును)

శర్మ—(ప్రవేశించి) అరరే ! బాబుగారితో మాటాడుట కీ బ్లడీ ఫూలున కవకాశము చిక్కిపోయినది గదా ! ఎప్పు డేమి చెప్పి నాపై నేవగింపు కలిగించునో యని యెల్లప్పు డాయన నంటఁ గాగియే యుందును. ఈ పూఁట నే, నాపని మీఁద వెళ్లుటచే- ఈ డాంకీ (Donkey) కవకాశము దొరకినది ! అయిన, న దేమి చిత్రమో కాని- యీతనికడ నాయన యీశ్వరవేరు సోఁకిన పామువలె నగును ! మగవానికి మగవాఁడు జడియుటకంటె

మతిమాలినతన మే మున్నది ! ఈవిషయము నాకు నేనే సాటి-

చ. జడియగలేదు చిన్నఘుడు ♦ స్వాంతమునం బడియొజ్జ కెన్నఁడుం
జడియగలేదు తండ్రికిని ♦ సాఁకిన తల్లికిఁ గూడ లేశముం
జడియగలేదు పెద్దలను ♦ ఛాందసమూర్తుల కల్లె- యిప్పుడో
జడియను బ్రహ్మ కేనియు ని ♦ జంబుగ నాతని యబ్బ కేనియుం !

ఈతని కుద్వాసనము చెప్పింపకున్నచో నా కిచ్చట నేమము లేదు. అందులకై యనేకాలోచనములు సేయుచున్నాను. కాని మ్ముం చూత్తము- (ముందునకు నడచును.)

రఘు—ఇదిగో- యిప్పటికా వచ్చితివి ! నీవు లేక, విశ్వాసరావుగారి చేతిలో నిమ్మకాయవలెఁ జిక్కువడ వలసి వచ్చినది !

శర్మ—అలాగుననా !- అట్లయిన నేదో విశేష మున్న దన్నమాటే!

రఘు—కడమ విశేషముల కేమి గాని- కస్తూరినిగూర్చి మా యిరువురకును గావలసినంత గ్రంథము నడిచినది.

శర్మ—ఏ మని ?

రఘు—కస్తూరికూడ కడమ వేశ్యలవంటిదే యని యాయన వాదము.

శర్మ—అంత ఫూలా మీ ఆల్ రౌండు మానేజరుగారు! అందులకు మీ రే మన్నారు ?

రఘు—కస్తూరియెడ్ల కాసింత లోప మెవ్వ రైనఁ జూపఁ గలిగినచో- తత్క్షణమె విడిచిపెట్టెద నని డంకా కొట్టినట్లు చెప్పినాను.

శర్మ—క్యాపిటల్ ! ఆమాటతో ఆయన మాడిపోయి యుండవలెను !

రఘు—అ దేమో నాకుఁ దెలియదు కాని, అంతలో నీవు వచ్చినందున, ఆమాట పరాకుపడ వల దని నన్ను హెచ్చరించి, లేచి చక్కఁబోయినారు.

శర్మ—(తనలో) అట్లయిన, నతఁ డేదో వంక చూపుటకు యత్నింపక మానఁడు. కాబట్టి, కస్తూరియు నేనును గాసింత కన్ను తెఱచికొని యుండుట మంచిది.

రఘు—అన్నట్టు- నీవు వెళ్లిన పని యే మయినది ?

శర్మ—హారముమీఁద మీ సెలవు ప్రకార మైదువందలును దీసికొన్నాను. తోఁచిన సామగ్రి కొని తోఁటలోని కంపినాను. ఇదిగో యీనోటు మిగిలినది (అని యొక నోటు తీసి యిచ్చును.)

రఘు—(నోటు విప్పి చూచి) ఏమి- నూఱు రూపాయలవఱకును మిగిలినవిగా ! ఈచిత్రము చూచితివా ?- యీనోటు నెంబరు ముప్పదిమూఁడువేల మూఁడువందల ముప్పది మూఁడు ! అన్నియు మూఁడంకెలే !

శర్మ—అలాగుననా ! నే నాసంగతి గమనింపనే లేదు !

రఘు—(నోటు బల్లపై నుంచి) అన్నట్టు, కొన్న వే మేమిటో విన లేదు.

శర్మ—(జేబులోని జాబితా తీసి) ఇవిగో యివి: టెన్ విస్కీలు- ఫైవ్ షాంపెయినులు- సిక్సు పెట్రోలు- ఫోరు హాక్కులు- సెవెన్ క్లారెట్లు- ట్వెల్వు పోర్టులు- ఫోర్ డాగర్సు- త్రీ ఏక్షాలు- ఫార్టీ సోడాలు- ఫార్టీ లైమ్‌జ్యూసులు- ఫిఫ్టీన్ కోడిపెట్టలు- ఫైవ్ సేర్సు లేడిమాంసము- ఫైవ్ సేర్సు మేకమాంసము- ట్వెంటీ పెయిర్సు మేకకాళ్లు- త్రీ సేర్సు పొటేలు మాంసము- హండ్రెడ్సు కోడిగుడ్లు- రెండువీసెల రొయ్యపప్పు- ఆఱు చిన్నడబ్బాల యావునేయి- బిందెఁడు పాలు- రెండు టీ డబ్బాలు- రెండు కాఫీ డబ్బాలు- రెండు కోకో డబ్బాలు- సిక్స్టీ సిజరు సిగరెట్ల పెట్టెలు- నాలుగు చీట్లపేకలు- పై సంబారములతో పదిసేర్ల పలావు బియ్యము-

రఘు—సరి కాని- నంజుడు లేమిటి ?

శర్మ—కోడిమాంసము పలావు- లేడిమాంసము కురమా- మేకమాంసము పకోడీ- మేకకాళ్ల సూప్- పొటేలుమాంసము కైమాలడ్డు- కోడిగుడ్ల యట్లు- రొయ్యపప్పు వేపుడు-

ఘు—ఆఁగు! ఆఁగు ! ఆయన యెందులకో మరల వచ్చుచున్నారు

శ్వా—(చరచర ప్రవేశించి) బాబుగారి పంతమే నెగ్గినది ! అమ్మాయిగా రీపూఁట నైదుగంటల రైలులో వచ్చుచున్నారు ! ఇదిగో టెల్లిగ్రాం ! (అని తంతివార్త నిచ్చును.)

రఘు—(తదేకదృష్టితో తంతివార్త నవలోకించును.)

విశ్వా—(రఘునాథరావు ముఖలక్షణములను జూచుచు నిలుచుండును.)

శర్మ—(తనలో) ఏస్ ! యీ సమయమున నానోటు సంగ్రహించి, యీతనిపై ననుమానము కలిగించి, యీపూఁటనె తిలోదకము లిప్పించితినా- యిఁక నీతనింగూర్చి భయపడవలసిన పని యుండదు. (మెల్లగా నోటు సంగ్రహించి, లోపలిజేబులో నిడికొనును.)

రఘు—సరే- యెవరు రానున్నను నాకు నా యెంగేజిమెంటు(Engagement) తప్పదు. రైలుకడకు మీరు వెల్లి తీసికొనిరండు.

విశ్వా—చిత్తము. (అని నిష్క్రమించును.)

శర్మ—బాబు ! యెవరా వచ్చువారు ?

రఘు—ఇంకెవరు- మా యింటియాబిడగారు ! కార్యమై మూడేండ్లయినది- కాఁపురమునకుఁ బంపుఁడని నే నడుగ లేదు; నే నడుగలేదని వారు పంపలేదు ! చివర కాబిడకే శివ మెత్తినది కాఁబోలు- తనంతఁ దానె దయచేయుచున్నది !

శర్మ—అన్నా ! యీమాట విన్న- కస్తూరి కడుపు పగిలి చచ్చునేమో గదా !

రఘు—అదేమి ?

శర్మ—ఆముండకు మీపైఁ గల యనురాగ మట్టిది. పది నిమిషములు మీ రగపడకున్న బ్రతుకఁ గలదా !

రఘు—వెఱ్ఱివాఁడా ! కస్తూరిని విడిచి నేనుమాత్రము గడియ తడయఁ గలనా ! ఈపూఁట నిప్పటి కిరువదిసారులు జ్ఞప్తికి వచ్చినది. అన్నట్టు మఱచితిని- సొమ్మునకొఱకు విశ్వాసరావుగారికి కమ్మ వ్రాసినది- పైకము లేక యాయన పంప లేదు. ఇంతలో నీ నోటు కొనిపోయి దాని కిచ్చి రమ్ము. (అని బల్లమీఁద వెదకుచు) ఏది చెప్పుమా- యిందాఁకటి నోటు !

శర్మ—బల్లమీఁద నెగాఁ బడవేసినారు? (అని తానును వెదకును)

రఘు—మీఁదను, గ్రిందను జూచి) ఎదీ- యెక్కడను లేదే !

శర్మ—ఎక్కడను లే కేమి? అంటుకొన్నవారియొద్ద హాయిగా నుండును !

రఘు—విశ్వాసరావుగారుతప్ప వే ఱెవ్వరును రానె లేదే ?

శర్మ—విశ్వాసరావుగారికి సొమ్మన్న విష మనియా మీ యూహ?

రఘు—శివశివా ! యెంత చిన్నమాట యాడితివి ?

గీ. ధర్మదేవత ధర్మము ♦ తప్పవచ్చు
గ్రహము లాత్మీయ గతులను ♦ గడవవచ్చు
వీన మంతయుఁగూడ వి ♦ శ్వాసరావు
నీతిఁ దప్పఁడు, సలుపఁడు ♦ నీచపుఁ బని.

శర్మ—కావచ్చును గాని- పై స్థితినిబట్టి లోపలి స్థితి నెఱుఁగుట కష్టము !

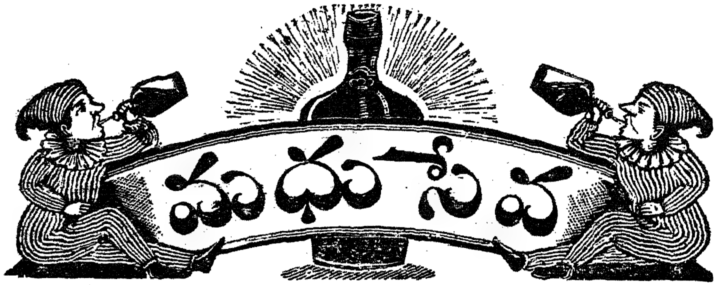
గీ. కడలి బాడబమును, మంచు ♦ గడ్డ వేఁడి,
ఱాతి జొఱియయు, నల చేవ ♦ మ్రాని బోలు,
పంటి విసమును, మఱి, మేడి ♦ పంటి పురుగుఁ
దెలిసికొన శక్య మగునె పై ♦ స్థితిని బట్టి ?

రఘు—నీ వెన్ని చెప్పిన నీవిషయమునందు నీతో నే నేకీభవింపఁజాలను. ఆ నోటు నెంబరు మన కెన్నఁటికిని మఱపునకు వచ్చునది కాదు గదా ?- ఎప్పుడో, యెచ్చటనో, యెట్లో, దాని కథయే బయటఁబడి-నిశ్చయముగా నీయభిప్రాయము నదే మార్పఁగలదు.

శర్మ—(తనలో) ఇఁక లాభము లేదు ! ఈ స్కీము (Scheme) ఫేలయినట్టే! ఆల్ రైట్ (Alright) కానిమ్ము ! (పయికి) బాబు! మీ రన్నమాట బహు మంజసముగా నున్నది. కాని, యది మీయభిప్రాయమునె మార్చునో-నా యభిప్రాయమునె మార్చునో మాత్రము చూడవలసియున్నది. అదిగో- నాలుగు ! అయిదు నిమిషములలో మీరు డ్రెస్సు వేసికొనవలెను. నేను వెల్లి కారు గడపవద్దకు రప్పించెదను.

(ఇద్దఱు లేచుచుండఁగాఁ దెర పడును.)

ఇది పంచమాంకము.

షష్ఠాంకము

ప్రదేశము:—రఘునాథరావుగారి మేడమీఁది పడక గది.

నిర్మల—(సర్వాలంకార శోభిత యై, గదిగుమ్మములో నిలుచుండి) ప్రాణేశ్వరుని మొగము చూచి పదిప్రొద్దులు తక్కువగా మూఁడేండ్లయినది! తల్లి లేకపోవుటచేతను, తండ్రిగారు తలతిక్కవా రగుటచేతను, భర్త పంతగొండి యగుటచేతను గాకున్న- నింతకాలము కన్నవారియింట నుండనలసిన దానసా! తమయాజ్ఞ నతిక్రమించి వచ్చినందులకై తండ్రిగా రిక నా ముఖము చూడరు! కాని, నే నొనర్చినది నా కర్తవ్యమె కాని మఱియొకటి కాదు.

చ. కనకముతోడ నున్నపుడె ♦ కాంతి లసన్మణికిన్; మహీజముం
బెనగొనినప్పుడే లతకుఁ ♦ బెంపును, నింపును సొంపు; వీణియం
దనరినయప్పుడే యినుప ♦ తంతులకు న్మధురస్వనంబు; స్త్రీ
జనమునకు న్నిజేశ్వరుని ♦ సన్నిధి నున్నపుడే సుఖోన్నతుల్.

జీవితేశ్వరుఁడు నారాకకుఁ జిరాకె పడునో-సంతోషమె పడునో తెలియకున్నది! ఇంతవఱకు కాయన యింటికి రాకుండుటంబట్టి నాహృదయము పలుసందియముల పాలగుచున్నది! (ఉలికిపడి) అమ్మయ్యో అవిగో మేడమెట్లు చప్పుడగుచున్నవి ఆయనయే యై యుండురు! (గదిలోని కేగును.)

రఘు—(తూలుచుఁ బ్రవేశించి) మేడకు మెట్లు పెట్టినవాణ్ణి మెత్తగా ట్రన్నినా పాపం లేదు! ఎందుకిన్ని మెట్లు- ఏడననా- మొట్టుకోనా! ఏకమెట్టయితే- యెగిరి పక్కబొయ్యేవాణ్ణి!

దీ మోస్టు డర్టీ కింగ్- వాకింగ్
దీ మోస్టు నాస్టీ కింగ్- టాకింగ్
దీ మోస్టు లక్కీ కింగ్- స్మోకింగ్
దీ మోస్టు ప్లక్కీ కింగ్- డ్రింకింగ్.

వహ్వా! వహ్వా! కస్తూరి యీ పద్దెం వింటే, కాగలించుకోకపోయిందా! ఏదీ- మా వైఫ్ (Wife) గా రెక్కడున్నట్టు! అదుగో- ఆగదిలో వుంట్రూరు. అమ్మవారి దరిశెనం చేసినట్టు- ఆవిడ దరిశెనం చేస్తాం! (గదిగుమ్మము చేరి) హల్లో- మై డియర్ యెంప్రెస్! (Hallo my dear Empress) హౌ ఆర్యూ! (How are you) షుకంగా వచ్చినట్టా? (గదిలోఁ బ్రవేశించి- భయముచే గవాక్షముకడకుఁ బోయి బల్ల నానుకొని నిలుచున్న భార్యను ఎగాదిగఁ జూచి) ఎక్సెల్లెంటు! (Excellent) యేం గ్రాండగా (Grand) తయారయ్యావు! మూడేళ్లకూ మూడడుగులు పెరిగావే! ఈ బ్యూటీ (Beauty) అంటూ షాంటఁవేనా- యెరువా? షాంటఁ వైతే- షోగ్గానే వుంటావ్! నీమీద పద్దెం షెప్పనా?-

నీదు ఫేస్ రౌండు మూన్- నీదు నోస్ గోల్డు స్పూన్
నీదు టీత్ పెరల్ లైక్- నీదు లిప్ ఫ్రెంచి వైన్.

హ్వా! హ్వా! హ్వా! హ్వా! (అని యాడి కుర్చీలోఁ గూలఁబడును.)

నిర్మ—(తనలో) ఓయి దేవుఁడా! ఏమిఘోర మిది- ఈ వాలకమేమి- యీ వాగ్ధోరణి యేమి! ఈయనకు పిచ్చి పట్టినదా- పిశాచము పట్టినదా! లేక, నేను, స్వప్నావస్థలో నున్నానా- సన్నిపాతావస్థలో నున్నానా!

సీ. తళుకు నిగ్గులఁ దళ ♦ తళలాడు నెమ్మొగ
మెట్టు లీగతి మాడు ♦ రొట్టె యయ్యె!
పరమ దయారస ♦ భరితంబు లగు కన్ను
లెట్టు లీగతి నగ్గి ♦ తుట్టలయ్యె!

* The most dirty king—Walking—The most nasty king—Talking
The most lucky king—Smoking—The most plucky king—Drinking.

భారతీసతి కాట ♦ పట్టగు నాలుక
యెట్టు లీగతి తాటి ♦ పట్టె యయ్యొ!
దిరిసెనపూవు మా ♦ దిరి నొప్పు సొబగుమే
నెట్టు లీగతి వంట ♦ కట్టె యయ్యొ!
కరము మితభాషి యని పేరు ♦ గన్న సుకృతి
యెట్టు లిటు వస త్రాగిన ♦ పిట్ట యయ్యొ!
ఆయనే యీయనా?- లేక ♦ యీయ నొకరు
నీయ నొకరున! దైవమా! ♦ యెఱుఁగఁ జెపుము!

రఘు—ఏఁవి టాలోచిస్తున్నావు? పద్యానికి బహుమతీ యేఁ వివ్వ వనా? ఒక్క ముద్దు! ఆ ముద్దు- మూడుకోట్లు చెయ్యాలి! కస్తూరి ముద్దుకన్న కమ్మగా వుండాలి (లేచి సమీపింపఁబోవును)

నిర్మ—(అసహ్యముతోఁ దనలో) రామ రామా? యీ దుర్వ్యసన యేమిటి! ముక్కు మూసి- తల పగిలిపోవుచున్నదే! ఈ కిటికీ తెఱచినఁగాని-యిచ్చట నిలుచుట కష్టము (అని యటు తిరుగును)

రఘు—ఛీ! ఛీ! సిగ్గు పడుతున్నావా? అవు నవును- సిగ్గు తగిల్తే గాని- సిగ్గు పోదు! షె ర్స్మేఁ వన్నాడు- స్పిరిట్టు తగిల్తేగాని- స్పిరిట్టు పుట్ట దన్నాడు. ద టీజ్ ట్రూ! (That is true) సిగ్గు టగలాలి- నీ సిగ్గు పోవడాలి! ఇదుగో- సిగ్గు నా దగ్గిరే వుండి! (అనుచు జేబులోని సీసా తీసి) వహ్వా! వహ్వా! యేఁవి స్వరూపం! ఏఁవి స్వారస్యం! ఏఁవి సామర్థ్యం! అమృతమూ యిదీ- అక్క చెల్లెళ్లు! ఆ యమృతం త్రాగి- అదితి (అదితి) కొడుకులు- దేవత లయ్యారు; ఈ యమృతం త్రాగి- భరతమాత కొడుకులు- పరంగిదొర్లవుతున్నారు! ముందు నేను కాస్త పుచ్చుకుంటా నట- టర్వాత నీకు త్రాగినం తిస్తా నట. (సీసా యెత్తి త్రాగఁబోయి) డామిట్! పడదేం! హల్లో! వా ట్యే ఫూ లై యామ్! (Hallo! what a fool I am!) కార్కు నాట్ రిమూవ్డు! (Cork not-removed) ఏదీ- మా కార్కుస్క్రూ- Cork-screw) గా రెక్క-

డున్నారు? (అని జేబులోని తాళముచెవులగుత్తి తీసి, అందలి మరతీఁగతో కార్కును దొలఁగించి, త్రాగును.)

నిర్మ—(రిచ్చపాటుతోఁ దనలో) అమ్మయ్యో! యిదా సంగతి! సరే యిఁక నేమి!- మా యింటియెదుటి మలయవతికి పట్టిన గతియే నాకును బట్టినది! దానినోట దానిపెనిమిటి చర్యలు విను నప్పుడు, అంత ఘోర ముండునా యనుకొనెడిదానను. సర్వేశ్వరుఁడు నా సందేహము తీర్చుటకుఁ గాఁబోలు నా దురవస్థ నాకే యనుగ్రహించినాఁడు! ఔరా కాలమహిమ!

ఉ. పుట్టిన భూమియా- ఋషులు ♦ పుట్టిన పావన భూమి; వంశమా- పట్టు బుధాను మోద నిర ♦ వద్య చరిత్రకుఁ- దల్లి తండ్రులా- నెట్టన ధర్మదేవతకు ♦ నెయ్యపుఁ జుట్టము; లక్క టక్కటా! యిట్టి నికృష్ట దుర్వ్యసన మీయన ♦ కేగతి నబ్బెనో గదా!

రఘు—(మఱికొంచెము మత్తతతో) ఇదుగో- ఇడే నీవంటు! ఇడి పుచ్చుకుని- అరుణాచెలంలాగు- ఆ-డా-లి, పాపాచెలంలాగు- పా-డా-లి; మంజువాణిలాగు- మా-ట్లా-డాలి, పొన్నాక్షిలాగు- పో-ట్లా-డాలి; నరహరిలాగు- నవ్వాలి, యెలనాగలాగు- యేడ వాలి; కనికలాగు- గ్లాసు లందించాలి, కస్తూరిలాగు- క్రైమావుం డలు టనిపించాలి! తెలిసిందా! హాఁ!

నిర్మ—అమ్మయ్యో! అంతటితోఁ దీఱ లేదు!- పట్టవలసిన లక్షణము లన్నియుఁ బట్టినవి! అయిన, నందుల కాశ్చర్య మే మున్నది!-

ఆ. జ్వరము వెంటఁ జలియుఁ ♦ జలివెంటఁ దాహము
దానివెంట శోష ♦ దాపరిల్లు;
కడగి యవ్విధంబు ♦ గాని దుర్వ్యసనఁబు
లొక్కదానివెంట ♦ నొకటి యొదవు!

రఘు—పట్టు!- పడిలంగా నేను నోట్లో పోస్తాను- పానకాలరాయుడు లాగు నువ్వు డిగమింగు! (అని సీసా నోటి కందింపఁ బోయి, నిర్మల తప్పించుకొనఁగా) ఏఁవి టా చెంకిటనం! బుగ్గలు చిదిపి,

బూ గ్లొండిపెడతా షూవు! (అని గిల్లఁబోయి, గోడపైఁ బడును.)

నిర్మ—(గద్గదస్వరముతో) మహాభాగా! నే నిప్పుడు మతిలేని స్థితిలో నున్నాను! దయయుంచి న న్నిప్పుడు తాఁకబోకుఁడు!

రఘు—ఎందుకు పోయింది మతీ?- ఎందు కంటా!

నిర్మ—ఎందుల కేమిటి!- పాలకడలికంటెఁ బరిశుద్ధమగు వంశము నందుఁ బ్రభవించిన మీ రిట్లు మధుసేవా పరాయణు లగునప్పుడు- మతి యన్న మాట యేల- ప్రాణమే పోఁగలదు!

రఘు—నాన్సెన్సు! (Nonsense) మదుషేవ ట్రప్పన్నవాడు మనిషే కాడు! ఎవడు ట్రాగనివాడు? ఎవ డంటా! చెప్పవేం! ఎవ డంటా!

* సం డ్రింక్ హ్వెన్ ఫ్రెండ్సు స్టెప్ ఇన్
సం డ్రింక్ హ్వెన్ ఫ్రెండ్సు స్టెప్ ఔట్
సం డ్రింక్ బికాజ్ దే'ర్ థిన్
సం డ్రింక్ బికాజ్ దే'ర్ స్టౌట్
సం డ్రింక్ బికాజ్'టీజ్ వెట్
సం డ్రింక్ బికాజ్'టీజ్ డ్రై.

ఇది దొర్లషంగతి—ఇక మనషంగతి చెప్పనా?

గీ. కొంత ఆయాసము శమింపఁ ♦ గొంత తెల్ల
బాధలు భరింపఁ, గొండఱు ♦ బలముఁ బెంపఁ,
గొంద ఱుల్లాస ముదయింపఁ ♦ గొంద ఱెదుటి
వారిఁ దనియింప- మద్యసే ♦ వన మొనర్తు!

తెలిసిందా?- కనుకా- కాబట్టీ- నీ హెల్తు (Health) కోషం నేను ట్రాగుటాను- నా హెల్తుకోషం నువ్వు ట్రాగు! ఎల్లాగ ట్రాగడఁ వంటావా?- యిల్లాగా! (అని సీసాలోనిది పూర్తిగా త్రాగి సుడి తిరుగుచు) షా-రీ-గా-మా-పా-డా-నీ-షా-నీ-షా-షా-పా-ప్లా-ప్లా-ట్రా-డ్రా-డ్రీ-డ్రూ-డ్రో! డ్రా! (అని నేలఁగూలును)

* Some drink when friends step in—Some drink when friends step out,
Some drink because they're thin -Some drink because they're stout.
Some drink because' tis wet -some drink because'tis dry.

ఈపద్యము ప్రదర్శనసమయమున సమయోచితముగాఁ జదువవలెను.

నిర్మ—(తత్తరపాటుతో) అయ్యో! అయ్యో! ఆ దేమి-అట్లు పడిపోయినారు! ఎవ రిప్పుడు దిక్కు! ఈ నిశీథసమయమున నెవ్వరిని బిలువను! నేను పట్టి లేవనెత్తి పర్యంకముపైఁ బరుండఁబెట్టఁ గలనా! కానిమ్ము-ప్రయత్నించి చూచెదను. (అని సమీపించి అంతలో వెనుకకు తగ్గి) ఇస్సీ!-యీ చెడుకంపు నన్నుఁ జెంతకుఁ జేరనీయకున్నదే! ఇందుల కేమిటి సాధనము!...సాహసమే సాధనము! (ముక్కు మూసికొని సమీపించి, యెత్తఁబోయి, యెత్త లేక విడిచిపెట్టి) అయ్యో దేవుఁడా! యెత్త లేక పోయితిని గదా! అంతటి యాగర్భశ్రీమంతు లిట్లు-వడగొట్టిన బాటసారివలె, వాన మొత్తిన వెఱిబొమ్మవలె; దరిఁ బట్టిన నావవలె, దారము తెగిన గాలిపటము వలె; వెలికిలఁ బడ్డ తాఁబేటివలె, వేళ్లు తెగిన వృక్షమువలె,- తెలివి తప్పి, తేకువ చెడి; పాటవ మెడలి, ప్రాభవము సడలి; బిగువు తరిగి, బింకము తొలఁగి;-కళ మాసిన మొగముతో, కంపమైన తలకట్టుతో; గుంటలు పడిన కన్నులతో, క్రుంగిన చెక్కులతో; కమలిన పెదవులతో, గారకట్టిన పలువరుసతో; వాడిన మేనితో, వసియాడిన యవయవములతో; ముఱిగిన యూపిరితో, ముత్తైన్న లైన యుడుపులతో-ప్రజ్ఞ తప్పి పడియుండుటకంటె ప్రారబ్ధ దోషాపత్తి యిం కే మున్నది! ఇటువంటి సమయములలో మలయవతి యేమి చేసెడిదో! అట్టి మలయవతులు, ఇట్టి నిర్మలలు-లోకమున నెందఱున్నారో! తప్పత్రాగి, తారుమారై; వికృత రూపముతో, వింత వాలకముతో; దుర్వాసనతో, దుర్భావలతో; తూలుచు, త్రుళ్లుచు; వదరుచు, వాపోవుచు-నిండ్లకు వచ్చు భర్తలవల్ల నెంద ఱెంద ఱెంతెంతలేసి బాధలు పడుచున్నారో! అన్నియు నెఱిఁగిన అగ్రజాతులవారిస్థితియే యిట్లున్నదిగదా- అవ్యక్తులై, అజ్ఞానపు ముద్దలై; కూలి యాడినఁగాని కుం డాడక, రేపు కుడిచిన మాపు లేక; గంపెడు బలగముతో, గుంపెడు పిల్లలతో-దరిద్ర దేవతకు దాయాదులుగా నొప్పు మాఱుజాతులవారి

నీ మద్యపిశాచ మెంత మాఱ్చి మారణము సేయుచున్నదో గదా!

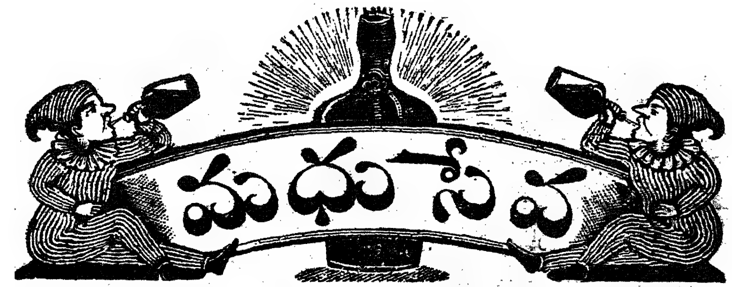
రఘు—(కదలి) కస్తూరీ! కస్తూరీ! గ్లాస్! గ్లాస్! (అని, అప్రయత్నముగా జేబునుండి మఱియొక సీసా తీయును)

నిర్మ—అమ్మయ్యో! అర్ధొక సీసా! ఆ జేబులనిండ సీసాలే కావలయును! బాగా చిత్రము!-ప్రబోధము లేకపోయినను, పరిచయవశమున బుద్ధి దానిమీఁదికే పోయినది! కరము దానినే గ్రహించినది! ఆ కర మలవాటుచొప్పున నదిగో దానిని నోటి కందించుచున్నది! అయ్యో నా తెలివి తెల్లవాఱ!- ఆ సీసా యూడఁబెఱికి యావలఁ బాఱవేయక- తెరమీఁది బొమ్మవలె తెల్లపోయి చూచుచు నిలుచుంటి నేమి! (అని చటాలున సీసా లాఁగికొని) చీ! చీ!- యీ పాడుసీసాను జేతఁ బట్టవలసి వచ్చినదే! (అని సీసా యెత్తి చూచి) ఏమీ- నీ పేరు ఎడ్వర్డు విస్కీ యా?- ఎంతటిదానవు!

సీ. పలుసముద్రములు దీ ♦ వులు దాఁటి యఱువది
వందల మైళ్లిట్టె ♦ వచ్చినావు!
పరమ పవిత్రమై ♦ పరఁగు నార్యావర్త
పుణ్యభూమిని గాలు ♦ మోపినావు
క్రమముగా స్థిరపడి ♦ కడుశిష్టు లగు విశు
ద్ధుల యిండ్లలోఁ గూడ ♦ దూరినావు
అయినవారిం బట్టి ♦ యవలీల నీదు దా
సులక్రిందఁ జేసికో ♦ గలిగినావు!
వెక్కు కొంపలకుం జిచ్చు ♦ పెట్టినావు!
మంచి సంసారముల దూఱు ♦ మాపినావు!
సఖ్యులకు మీఱు హత్యలు ♦ సలిపినావు!
మాయ విసమ! విదేశంపు ♦ మద్యరసమ!

(అని గవాక్షముగుండ సీసా పాఱవేయుచుండఁగా తెర పడును.)

ఇది షష్ఠాంకము.

సప్తమాంకము

మొదటిరంగము

ప్రదేశము:—కస్తూరి మేడవీధి

విశ్వాసరావు—(విచారముతో నడచుచు) సందేహ మేమి!

గీ. చెట్టునకుఁ జీడ, నీటికిఁ ♦ జెనఁటినాచు
కాయలకుఁ బుచ్చు, బూజును ♦ గాయలకును
లలనలకు స్వేచ్ఛ, గృహమేధు ♦ లకు ఋణంబుఁ
గత్తులకుఁ ద్రుప్పు- హానికిఁ ♦ గారణములు!

ఇంత యేల- ఋణ మనఁ బాధిగా నొక భూతమే!

గీ. తగని వెచ్చంబు మేను, జూ ♦ దంబు నోరు,
త్రాగుడును, వ్యభిచారము ♦ దంష్ట్రయుగము,
నష్టి ప్రాణంబు, కోర్టునిక్ ♦ పట్టు, తిండి
భూము, లిండ్లుఁ, దోటలు ఋణ ♦ భూతమునకు!

అట్టి ఘోరఋణభూతముయొక్క కోరలనడుమ నొక్కసారి చిక్కువడినవాఁడు మరల దక్కుట దుర్లభము! బాబుగారి యిండ్లకుఁ బ్రమాణము! చినికి చినికి చివరకు గాలివాన యైనది! మొన్న వచ్చిన వారంటున కామె తల్లికడను చెల్లఁగా- ఆ నిర్మలాంబ తన సర్వాభరణములను సమర్పించుటచే మర్యాద దక్కినది! ఓహో నిర్మలాంబ నిజముగ నిర్మలాంబయే గదా! ఆ సాధ్వి కాఁపురమునకు వచ్చి సంవత్సర మైనది. ఈ సంవత్సరములో బాబుగారింటఁ బండుకొన్న దినము లేనేలేదు సరిగదా-

ఇంటికి వచ్చిన దినములుకూడఁ దక్కువ! భర్తమీఁది బెంగచేతనే యామె పాలిపోయి సగ మయినది! ఈ వారంటుమాట విన్నచో నిఁక నేమేని తరువాయి యుండునా! ఒకటి కాదు- రెండు కాదు- ముప్పదివేలు ద్రొక్కవలెను! అందుచేతనే యీసంగతి యామెచెవిని బడనీయక- బాబుగారిని రెండుదినములు బయటకి రావల దని చెప్పి- పైకముకొఱకుఁ బట్టణ మంతయు గాలింపఁ దలఁచుకొన్నాను. (పరిక్రమించి) ఇదిగో యిదియే కస్తూరిమేడ. పంకజముకొఱకు బావిలో దిగినట్లు- బాబుగారికొఱకు దీనియింటికి రావలసి వచ్చినది! (పైకిఁ జూచి) ఆ పైచవికలోఁ బచారు చేయుచున్నది కస్తూరియే. అదిగో- నన్నుఁ జూచి, అయనతోఁ జెప్పుటకుఁ గాఁబోలును వెళ్లుచున్నది. (అటు నిటుఁ జూచి) వారంటువాఁ డింతవఱ కీవంకకు వచ్చినట్లు లేదు. (ముందునకుఁ జూచి) ఆ వచ్చువా రెవరో!- (నిదానించి) ఆఁహాఁ! కస్తూరి రహస్యవిటుఁ డని తెలియవచ్చిన కాసింసాహేబు. ఆ వీధిలాంతరువఱకుఁ జని- అతఁడు దాఁటిపోయినవెనుక మరల వచ్చెదను. (అని కొంచెము నడచి, వెనుకకుఁ దిరిగి చూచి) ఆఁకలిగొన్న కుక్కవలె నతఁ డాయింటనె చొరఁబడుచున్నాఁడే! సరే- దీనివల్ల రెండు సంగతులు తేలినవి. మొదటిది: సాహేబు సంబంధ మిప్పటికిని సాగుచునే యున్న దని. రెండవది: ప్రస్తుతము బాబుగారింట లే రని. ఏమి చక్కని సమయము! బాబుగారి కిప్పుడు దీనినడత పట్టియిచ్చితినా- ఆయనభ్రమ తీర్చినవాఁడ నగుదును! అయితే- బాబుగారి నిపు డెచ్చటఁ బట్టుకొనఁ గలుగుదును?- (ఆలోచించి) ఆఁ! చీట్లాటకై శివరావుగారి యింటికి వెళ్లియుందురు. అతిశీఘ్రముగా నే నిపు డచ్చటి కేగితినా- అన్నిపనులు నెరవేఱఁ గలవు. (అని అతిత్వరితముగా నిష్క్రమించును)

ఇది మొదటి రంగము.

రెండవ రంగము

ప్రదేశము:—కస్తూరి పడకగది.

ప్రవేశము: కుర్చీలోఁ గూర్చుండి కాసింసాహేబు- నిలుచుండి కస్తూరి.

కస్తూ—సరే కాని- వీధిలోనుండి నీవు లోపలికి వచ్చునప్పుడు విశ్వాసరావుగారు నిన్నుఁ జూచినారా?

కాసిం—ఇస్కా మాకీ యిశ్వాస్‌రావ్! ఆడ్కీ మాదీ సూడందీ- ఆడూ మాకీ క్యైసా సూస్తాడూ వోయ్?

కస్తూ—ఏడిచినట్లే యున్నది కాని- ఇప్పు డెందులకు వచ్చినావు?

కాసిం—ఆప్కా రంగేలీ రగ్నాత్ రావ్‌కు- వల్బొసెందూ వారంటూ సేపిచ్చిందీ మాటా- సెప్పేదాన్కీ వచ్చాం. దాన్కీ తంటా వోయ్?

కస్తూ—ఏమీ?- రఘునాథరావుగారికి వల్లభచందు వారంటు చేయించినాఁడా? అబద్ధము- అతఁ డట్లు తొందరపడువాఁడు కాఁడు.

కాసిం—అరే హైమూర్ఖ్!- ఆడ్కీ సిపాయ్‌లాగా సీదా వొచ్చే దాన్కీ సేసీ- మాకీ సాటూ సెప్పిందాన్కీ- మన్సులో మంటా పుట్టీ- మావాడికి ఫుల్లా యేశాం. ఫుల్లా యేస్తే- ఆడ్కీ పూరా గాబరా లెగిసీ- వారంటూ లగాదియే!

కస్తూ—ఓరి దుర్మార్గుఁడా! యెంతపాపమున కొడిఁగట్టుకొంటివి!

కాసిం—అరే- ఆడ్మీదా- యెందుకూ వోయ్ యింతా మోజూ?

కస్తూ—ఇదిగో- వాఁడు వాఁ డంటివా- చెంపలు వాయించెదను! ఎక్కువతక్కువలు లేకుండ వాగెదవు- ఏమా పొగరు!

కాసిం—(చివాలున లేచి) అరే- తురకా బిడ్డా మీఁదా- ఘుక్కా బొమ్మ్మక్- యెఖ్వా సెప్పిందీ- యెవ్వుడూ వోయ్? పందికీ మొక్కుతాఁడ్- బాపఁక్ వాఁడ్; పందికీ సూస్తే- ఛంచో సెప్తాడ్- తురకా బిడ్డా!- ఆడ్డీ యెఖ్వా- మాదీ యెఖ్వా? ఆవుకీ మొక్కుతాఁడ్- అడవాబొమ్మ్మక్; ఆవుకీ జఫా సేస్తాడ్- అనల్ ముసల్మాన్! ఆడ్డీ యెఖ్వా- మాదీ యెఖ్వా?

కస్తూ—కట్టు- కట్టు! కనుకనే యింతగతి పట్టినది!-

కాసిం—అరే- హమారా బాత్ సునో ! ఈ సాటూ బేరం మాకీ సరి పడిందీ లేదూ- జమీందార్ వాడ్కీ సలాం సెప్పి- మాకిందా ఖాయం వుంటావ్- నైతో- మాకీ సలాం సెప్పీ-ఆడ్కీ అవుతావ్. ఏకీ బాత్ బోలో ?

కస్తూ—తాళు ! తాళు ! ఎవరో తలుపు తట్టుచున్నారు ! (వినుట నభినయించి) అమ్మయ్యో ! ఆయనయే ! వారంటుమాట విని కావలయును- వచ్చివేసినారు !

కాసిం—(కంగారుతో) అరే అల్లా ! సచ్చాంరా బాబూ సచ్చాం ! (వడఁకుచు) సానీవారూ మీకీ సలాం సేస్తాం- యెనకా మాత్రే వెల్లో రయేసీ పేనం తియ్యాకా- బైటికీ పంపండీ !

కస్తూ—అట్లయిన, నీదారిని పెరటిలోనికిఁ బోయి, పెరటితలుపు తెఱచుకొని, పెడసందునఁబడి చక్కఁబొమ్ము. ఊఁ! త్వరగా !

కాసిం—బతికాంరా బాబూ !- బతికాం ! (అని వెళ్లఁబోవును.)

కస్తూ—జోడు ! జోడు !

కాసిం—ఇస్కా మాకీ- యిదీ వొచ్చిందీ తంటా ! (అని జోడు తొడుగఁబోయి, కంగారుచే తొడుగలేక, చేతఁ గొని వెళ్లును.)

తెరలో—(పెద్ద చప్పుడు)

కస్తూ—(చీర సవరించుకొనుచు) ఏమి చెప్పుమూ- యెన్నఁడు లేనిది తలు పంత గట్టిగాఁ దట్టుచున్నారు ! ఈరాక- వారంటుమాటను బట్టి వచ్చినరాకగా లేదు ! సందియ మేమీ ?- సాహేబు లోపలికి వచ్చుట చలపాది విశ్వాసరావు చూచియుండును- తనమాట నెగ్గించుకొనుట కిదె తగినసమయ మని పోయి యీయనతోఁ జెప్పియుండును. సరే కానిమ్ము- నాఁడు శర్మ సంగ్రహించుకొని వచ్చిన నోటుతో నేఁ డీతని త్రాడు తెంపకున్న- నాపేరు కస్తూరి కాదు! (అని పెట్టె తెఱచి, నోటుతీసి, రైకలో నిడికొని, బిగ్గఱగా) ఎవరు వారు?- ఆఁ! వచ్చె-వచ్చె!- (అని పోయి తలుపు తెఱచును)

రఘు—చరచర లోపలఁ బ్రవేశించి, వెఱ్ఱిగా నల్దెడల వెదకును.)

కస్తూ—ఏమిటి వెదకుచున్నారు ?

రఘు—(ఆగ్రహముతో) ఏమి టని కాదు- ఎవరి నని యడుగుము !

కస్తూ—అట్లే కానిండు- ఎవరిని వెదకుచున్నారు ?

రఘు—కాసింసాహేబును !

కస్తూ—ఏ కాసింసాహేబు ?

రఘు—ఏ కాసింసాహేబా ?- నీ వలపుల కాసింసాహేబు !-

శర్మ—(అంతలోఁ బ్రవేశించి) వారంటువాఁడు తుదకు వందరూపాయలతో వదలినాఁడు. అయితే మీ రంతలోనే వచ్చివేసినారేమి?

కస్తూ—జాగైనచో సాహేబు దాఁటిపోవు నని !

రఘు—అవును !- అట్లే!- ఎక్కడ దాచితివో చెప్పెదవా- లేదా ?

కస్తూ—చెప్పనా ?- కొప్పులో !

రఘు—ఏమీ- నాతో నెకచక్కెములా ! నాకడ నిట్టివేషములు పనికిరావు ! కాసింసాహేబు నీయింటఁ గాలు పెట్టినాఁడా లేదా ?

కస్తూ—అని మీతో నన్నవా రెవరు ?- విశ్వాసరావుగారేనా ?

రఘు—అవును- ఆయనయే. అయిన నేమీ ?

కస్తూ—ఏమియు లేదు- తా నొక తప్పు చేసినప్పుడు దానిం దప్పించుకొనుటకై యేగడ్డియుఁ గఱవక యేమి చేయును ! అయ్యును, నాయన వెఱ్ఱియే కాని- యుడుకునీళ్లు కూడు కాలునా !

గీ. దిగిన ముంచును మున్నీరు ♦ తిన్నఁ జంపు
విసము; త్రొక్కినఁ గఱచును ♦ వెస భుజంగ;
మంటినం జుఱ్ఱు మని కాలు ♦ నగ్ని- వాని
కెడముగా నుండువారల ♦ కేమి భయము !

రఘు—ఏమి టీ యుపన్యాసము?- నా కేమియు నర్థము కాలేదు.

కస్తూ—(బుడిబుడి యేడుపుతో) అవు నవును- చెప్పెడుమాటలతోఁ జెవులు దిబ్బళ్లు పడినవారికి-ఎదుటివారి మాట లేమి యర్థమగును!

చ. మానుగ, నగ్ని చేఁగొని ప్ర ♦ మాణము సల్పఁగనిండు-గంగలో
స్నానము చేసి, యీశ్వరుని ♦ సన్నిధి బాస లొనర్పనిండు- మా

సానులమాట, యూరి కసు • సాలులమాటయు నమ్మువార లెం
దేనియు నుందురే! నలువ • యీగతి మమ్ము సృజించె నేమనన్!

రఘు—ఎందుల కా యేడుపు?- సంగతి యేమో సరిగాఁ జెప్పరాదా?

కస్తూ—ఏమి లాభము! విశ్వాసరావుగారు వికవికలాడుచు నా యింటికి వచ్చుటయు- నన్నుఁ గోరుటయు- నాచేతఁ జీవాట్లు తిని, యీసంగతి మీతోఁ జెప్పవల దని బ్రతిమాలి- (రైకలోని నోటు తీసి యెదుట వేయుచు) ఈనోటు నాపైఁ బాఱవైచి చక్కఁ బోవుటయు- నా చెప్పినంతమాత్రమున నమ్మువా రెవరు!

శర్మ—(చటాలున నోటు తీసి చూచి) వా టీజ్ దిస్! (What is this)సూదికొఱకు సోదె కేగ- ప్రాఁతవి బయటబడె నన్నట్లైనదే!

రఘు—అ దేమిటి?

శర్మ—ఏమని చెప్పను! గ్రేట్ వండర్ అండ్ గ్రాండు డిస్కవరీ! (Great wonder and grand discovery) చాలదినములనాఁటి మిస్టరీ (Mystery) యొకటి చక్కఁగా సాల్వ్ (Solve)అయినది! నాఁడు పోయిన నోటు నెంబ రెంత?

రఘు—అదా?-ఆఁ!-ముప్పదిమూఁడువేల మూఁడువందల ముప్పదిమూఁడు

శర్మ—దీనిం జిత్తగింపుఁడు! (అని యానోటిచ్చును.)

రఘు—(చూచి, గుండె కొట్టుకొనుచు)ఏమీ!- యెంత దుర్నయము!

చ. అలఘుమనస్కుఁ డంచు, సుగుణాఢ్యుఁ డటంచును, స్వామిభక్తి సం
కలితుఁ డటంచు నెంచితిని • గాని, యితం డిటు- మేఁకవన్నె బె
బ్బులి యని; తేనెపాకమును • బూసిన చా కని; పాలు పైఁ బయిం
గల విషపుం గటాహ మని • కట్ట! యెఱుంగఁగనైతి నెన్నఁడున్!

శర్మ—బాబు! పైస్థితినిబట్టి లోపలిస్థితి నెఱుఁగుట కష్ట మని నేను నాఁడే మనవి చేసితినిగా?

రఘు—నిజమే- నీవు చెప్పినావు. కాని-

ఉ. పెంచిన కుక్కయే మసను • పీకు నటంచును- రక్షసేయఁ గ
ల్పించిన కంచె చేనుఁ గబ • ళించు నటంచును- నింటివైద్యుఁ డె

గ్గించక చేతులాఱ విష • మిచ్చు నటంచును- నెవ్వఁడేని యూ
హించునె! యిట్టిఘోర మెప్పుఁ • డేని ప్రవర్తిలెనే ధరాస్థలిన్!

కస్తూ—ఇంతకాలమునుండి చూచుచు- ఈ కస్తూరి నడత కనిపెట్ట లేకపోయినవారు- అంతటి నాలిముచ్చు నడత కనిపెట్టఁ గలరా?

రఘు—నిజమే నిజమే- నీపట్ల నే నన్యాయముగానే ప్రవర్తించినాను!

కస్తూ—నాపట్ల మీ రట్లు ప్రవర్తించినందులకు నా కేమియుఁ జింత లేదు. ఆ దుష్టుఁడు, మీయస్థ లేకుండుటకై వల్లభచందుచేత వారంటు చేయించి మఱి వచ్చినందులకు క్రుళ్లిపోవుచున్నాను!

రఘు—ఏమీ!- అదికూడ నాతనిపని యేనా! ఓరి విశ్వాసహీనుఁడా!

గీ. పుణ్యాజనుఁ డన్న తెరఁగునఁ • బుడమి, నేతి
బీరకా యన్న విధమునఁ • బెనుఁగుతోఁట
కూర యన్నట్లుఁ- జక్కఁగాఁ • గూర్పఁబడిన
దార, విశ్వాసరా వను • పేరు నీకు!

కస్తూ—ఈ యుపాలంభనముల కేమి కాని- యిప్పు డాలోచింపవలసినవి రెండుసంగతులు-

రఘు—అట్లయిన- నా కెంటికిని ముందు పడవలసినవి రెండు గ్లాసులు! (అని కుర్చీలోఁ గూలఁబడును.)

కస్తూ—(గ్లాసులతో బ్రాందీ తెచ్చి యిచ్చును.)

రఘు—(నోటఁ బోసికొని) ఇదుగో- యిప్పుడు మనసునకు మరల మహాతాబువెలుగు వచ్చినది! ఆసంగతు లిప్పుడు చెప్పు!

కస్తూ—మొదటిది- ఇంతవఱకు జరిగినప్పు డాయన నింకను నుద్యోగములో నుంచుటా- లేక, వెంటనే తొలఁగించుటా యను నది.

రఘు—నో! నో! (No! No!) ఒక్కక్షణ ముండనీయను!

కస్తూ—అట్లయిన, నాయుద్యోగ మెవరి కొసఁగెదరు?

రఘు—ఎవరో యేల?- మాశర్మ చాలఁడా? ఏమోయి శర్మా!-

శర్మ—తమసెల వైనచో- థండర్బోల్టువలెఁ బనిచేయఁ గలను.

రఘు—ఆల్ రైట్! ఇక్కడి కీసంగతి సెటిల్! రెండవ దేమిటి?

కస్తూ—వల్లభచందు వారంటుసంగతి-

రఘు—డామిట్! దాని కాలోచన మేమిటి! ఇప్పటి కీవారంటు పోయినదిగదా- ఈసారి వారంటు వచ్చుసరికి ఎచ్చటనో బదులు తెప్పించి- యెడమచేతితో గిరగిరత్రిప్పి పాఱవేసెదను.

కస్తూ—నా కది నచ్చ లేదు. సంస్థాన మిప్పటికే చాలవఱకు ఋణములపా లయినది. మూలములకంటె వడ్డీలు మించివేయుచున్నవి. దావాలమీఁద దావాలు- వారంట్లమీఁద వారంట్లు! ఇట్టిస్థితిలో నింకను ఋణము చేయుట యేమి యాలోచనము?

రఘు—మ ఱేమి చేయు మనెదవు?

కస్తూ—అయినమట్టునకు సంస్థాన మమ్మివేసి, అప్పులు తీఱఁగా మిగిలిన ధన మింట నిడికొని, హాయిగా ననుభవించుట మంచిది.

రఘు—ఈ సలహా నిన్నిదివఱకే చెప్పవ ద్దన్నవా రెవరు? తే!- కలమును కాగితమును తే! విశ్వాసరావునకు డిస్మిస్ ఆర్డరు (Dismiss order) శర్మకు అప్పాయింటుమెంటు ఆర్డరు (Appointment order) సంస్థానము విక్రయించుటకు పవర్ ఆఫ్ అట్టర్ని (Power of Attorney) వ్రాసి సంతకములు చేసి యిచ్చెదను.

కస్తూ—వసారాగదిలోని మీ వ్రాఁతబల్లకడకుఁ బోవుదము రండు.

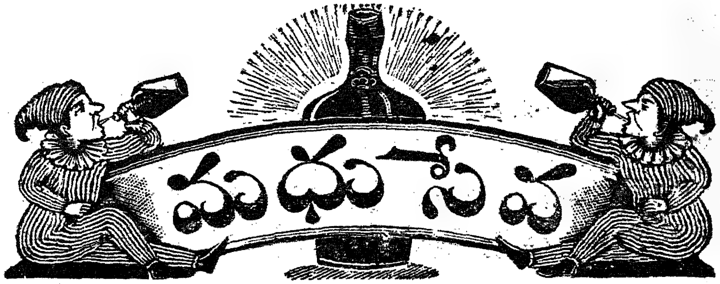
రఘు—ఐ యామ్ రెడీ! (I am ready) (అని చివాలున లేచి)

* మై డియర్ లేడీ!- బ్రింగ్ దేర్ గుడ్ టాడీ
విత్ మటన్ పకోడి- టూ నరిష్ మై బాడీ.

తెర పడును.

ఇది సప్తమాంకము.

* My dear Lady!—Bring there good Toddy
With mutton Pakodi—To nourish my body.

అష్టమాంకము

మొదటి రంగము

ప్రదేశము:—రఘునాథరావుగారి మేడ.

నిర్మల—(విచారముతోఁ గూరుచుండి)

సీ. పాపకృత్యం బను ♦ పరితాపమా లేదు
జముఁ డల్కఁ గొను నను ♦ జంకు లేదు
సిరి తొలంగిన దను ♦ చింత సుంతయు లేదు
కీర్తి మాసిన దను ♦ కించ లేదు
పరులు నవ్వుదు రను ♦ భయ మేమియును లేదు
సతి దుఃఖపడు నను ♦ జాలి లేదు
ఆరోగ్య మడుగంటె ♦ నను విచారము లేదు
మతి సన్నగిలె నను ♦ మాట లేదు
గీ. డనక త్రియ యిల్లాలో ♦ కంబు! మద్య
సారమే సర్వదా ప్రాణ ♦ ధారకంబు!
దైవమా! యిట్టి నా ప్రాణ ♦ ధవుఁడు మరల
దారిఁ బడు టెట్లు!- నా కిఁక ♦ దక్కు టెట్లు!

దివాణము దీపములేని దేవళ మైనది; కచేరిచావడి కరిక్రమించిన వెలగపం డైనది! బండ్లకొట్లు పందులపర మైనవి; గుఱ్ఱపులాయములు కుక్కల కిర వైనవి! ఉద్యోగు లుద్వాసన చెప్పుకొనిరి! పరిచారకులు పస్తులు మాడలేక యొత్తిగిలిరి! ఇంత యేల- మొన్నటినుండి వంటలక్క కూడ మొగము చాటువేసినది! మసీదుసంజాలి

మొలకవలె నిట్లు ద్రుంగవలసిన యోగము నా కేల పట్టినదో!

ఉ. అంతటి యింటఁ బుట్టి, యటు • లందఱకు న్మురిపెంపుబిడ్డనై
యింతటి యిల్లు చొచ్చి, తుద • కీగతిఁ దోడును నీడ లేక, క్రొం
దంత వ్యథం భరించుచు, న•హర్నిశ లొంటిగఁ బుచ్చ నయ్యె! హా!
యెంతని యోర్వ నేర్తు మది•నెంతని ధైర్యము గాంచ నేరుతుఁ!

(కొంత యూరకుండి) సందియ మేమిటా!-

సీ. మాపు దురాగ్రహ • మానసుం డగుఁ గాక
యత్త మహామారి • యగును గాక
బావలుఁ మఱఁదు ల • ప్రాజ్ఞు లౌదురు గాక
యాడుబిడ్డ పిశాచ • మగును గాక
కన్నబిడ్డలు హైన్యా• గతిఁ జరింతురు గాక
గర్భశోకాపత్తి • కలుగుఁ గాక
అన్నవస్త్రంబులు • కఱవులోప మగుఁ గాక
అడవిలోఁ గాపుర • మబ్బుఁ గాక
భర్త యోగ్యుఁడు, ననుకూల • పరుఁడు నేని
పడఁతులకు స్వర్గ మఱచేతఁ • బరిఢవిల్లు;
మగఁడు జడుఁ డగు నేని, కో • ములుల కిహము
నందె నరకంబు ప్రత్యక్ష • మగు నిజంబు!

ఇంతకన్న నే నీకుఁ జేయవలసిన దే మున్నది!-

సీ. మనబోంట్ల కియ్యది • మర్యాద కా దని
నోరు నొచ్చినదాఁక • పోరినాను
మద్యపానముచేత • మాసిపోయినయట్టి
కాఁపురా లెన్నియో • చూపినాను
పరదేశములు వహ్య్య • పాన విముక్తికై
పడు బాములను బోధ • పఱచినాను
ఇంతటితో నైన • నీ దురభ్యాసంబు
మఱచిపొమ్మని బ్రతి • మాలినాను

ఏమి లాభ- మిద్ది • యెల్లను బూదిలో
వ్రేల్చు ఘృతము వలెనె • విఫల మయ్యె!
వారివారి నొసటి • వ్రాఁతఫలమె కాని-
చెప్పువారు లేక • చెడిన దెవరు!

(వినుట నభినయించి) ఎవరుచెపుమా వచ్చుచున్నారు! కక్కగారు కారుగద?- అవును- ఆ యడుగులసడి యాయనదే. ఆయనగా రావిధముగా నుద్యోగమునుండి తొలఁగించినను, కంటిని ఱెప్పవలె నన్నీయన కాపాడుచునే యున్నాఁడు గదా!

గీ. ఎగ్గు చేసిన వారల • కేని మేలు
సలుపుటే మంచివారల • సహజ గుణము
పాఱతో లోఁతుగా గాయ • పఱచినట్టి
వారలకు భూమి యొసఁగదే • నీరములను! (లేచును.)

విశ్వా—(విషాదముతోఁ బ్రవేశించి తనలో) అర్థులకు నాస్తి వచనమును- ఆప్తులకప్రియ వచనమును దెలుపుట యతి కష్టము!

గీ. అన్నమును, బున్నెము నెఱుంగ • నట్టిగోల
సుగుణముల ప్రోవనం దగు • సుభగశీల
అట్టి యిల్లాలి కిటువంటి • యప్రియంబు
తెలుపుట యనంగఁ బ్రాణముల్ • దివియుటె కద!

నిర్మ—రండు కక్కగారు!- రండు- ఇదిగో కుర్చీ. (పరికించి) అదే మట్లున్నారు- క్రొత్త లేమియు లేవు గద?

విశ్వా—అమ్మా! ఆపద లొంటిగా రా వన్నవాఁ డజ్ఞుఁడా!

ఉ. నమ్మిన గుండెకాయ యన • నాదు పితామహుఁ డాది నీ దివా
ణమ్మును గొల్చె; నా వెనుక • నాజనకుండుఁ బదర్థ మిట్లు ప్రా
ణమ్ములు ధారవోసె; నిఁక • నాకథ యేమంటి- కట్టిదాని నేఁ
డమ్మరో! మా ప్రభుండు తెగ • నమ్మఁగఁ జూచు నవస్థ వాటిల్లె!

నిర్మ—(ఒక్క నిట్టూర్పు పుచ్చి) నరే- అనుకొన్నట్లే యైనది! జరుగఁగల సంగతి యిది యని- నాకుఁ జాలదినములక్రిందటనే తోఁచినది!

విశ్వా—కష్టములలోఁ గష్టము- కడకీ మేడయైన మిగిల్చినారు కారు! వారము దినములలో దీనిని నప్పగించి తీఱవలెను!

నిర్మ—శ్రీ రామ రామా! చివర కెంతటి దురవస్థ పట్టినది! ఓసీ మద్య పిశాచమా!

చ. ప్రబలమైన కాఁపురము ♦ బగ్గుముపా డొనరించినావు! ప్రా
భవ మఖిలంబుఁ జొప్పడిన ♦ పాటుననే దిగమ్రింగినావు! రే
పవ లిటు భర్తకై మొగము ♦ వాచి తపింపఁగఁ జేసినావు! ఛీ!
చివరకుఁ జెట్టుక్రింద నివ ♦ సింప విధించినదాన వే మదిరా!

(క్షణ మూరకుండి) కక్కగారు! ఇప్పుడు కర్తవ్య మేమిటి?

విశ్వా—అదియే పాలుపోక యాలోచించుచున్నాను. సవిస్తరముగా నాయనగారికీ సంగతులు తెలియఁజేయు మని సెలవా?

నిర్మ—వలదు వలదు- అది నా కావంతయు నిష్టము లేదు.

విశ్వా—అట్లయిన నీక నన్యాలోచన మేల?- యీ భృత్యునియిల్లు పవిత్ర పఱుపుఁడు.

నిర్మ—అదికూడ నా యభిప్రాయము కాదు. ఈభారముకూడ మీ తల కెత్తుట నా కిష్టము లేదు. పోయినవి పోఁగా- చిన్నచిన్న వస్తువులు కొన్ని మిగిలి యున్నవి. మడతవిప్పని పట్టుచీరలు కొన్ని మందసములలో మ్రగ్గుచున్నవి. ప్రస్తుతము పనిలేని పాత్రసామగ్రి యెంతయో యున్నది. వీని నన్నిటిని విక్రయించి, వచ్చిన సొమ్ములోఁ గొంత వడ్డికి వేసి, కొంతతోఁ జిన్న కొంప యొకటి కొనిపెట్టితిరా- ఆవడ్డితోఁ గాలక్షేపము చేయుచు, నాకొంపలోఁ బడియుండెదను.

విశ్వా—అట్లయిన, మావీధి నొకయిల్లు అమ్మకమునకు సిద్ధముగా నున్నది. నేను వెళ్లి దానిని నిశ్చయపఱుచుకొని రానా?

నిర్మ—సందియ మేమి- చప్పున వెళ్లి స్థిరపఱుచుకొని రండు.

తెర పడును.

రెండవ రంగము

ప్రదేశము:— రాజవీధి.

రఘు—(బికారి వేషముతో నడచుచు) సర్వభక్షకు నైనను సంతుష్టి పఱుపఁ గలను కాని- సానిముండను దృప్తి పఱుప లేను!

సీ. ధనదుండు నిధు లిచ్చి ♦ త న్నంచుకొనఁ గాక
పోక కిం కొకసితోఁ ♦ బోయి తీఱు
పంచబాణుఁడు తన ♦ బాసిసీఁ డగుఁ గాక
కులమువాని నె పెట్లో ♦ కూడి తీఱు
నిలువెల్ల నగలతో ♦ నిండింపుదుము గాక
బొత్తామునకు మూతి ♦ ముడిచి తీఱు
అమృతంబు గొనితెచ్చి ♦ యర్పింపుదుము గాక
తేనెకై రేయెల్ల ♦ దెప్పి తీఱు
ఆశ పదిపాళ్లసంతృప్తి ♦ యఱువదాఱు
పాళ్లవిశ్వాస మిన్నూఱు ♦ పాళ్లు, కల్ల
వేయిపాళ్లు, మోసము పది ♦ వేలపాళ్లుఁ
జేరిచి- విధాత వేశ్యను ♦ జేసియుండు!

ఎస్టేటు విక్రయములో మిగిలిన యేఁబదివేలు నేగంగలోఁ బోసినదో- యెఱ్ఱని యేగాని లేదు! ఆ వెత్తిముండ- పాప!- మది యిది యమ్మి, యైదువేలు చేసి- రెండువేల కొక కొంప కొని, కడమది యెచ్చటనో వడ్డికి వేసికొన్నదఁట. దాని తల గొట్టి యీద్రవ్య మెట్లయినఁ గొనితెమ్మని యీ పాడుముండ పట్టు! దీనిపట్టు సెల్లింపకున్న- తిక్కముండ, తలుపు తీయ దేమో యని భయపడవలసిన ప్రారబ్ధము నాకుఁ బట్టినది! (ప్రక్కకుఁ జూచి) ఇదిగో యిదియే మా దేవిగా రిప్పు డున్న మందిరము! తలుపు తట్టనా?...అట్టి యాగర్భశ్రీమంతురాలి నిట్టి స్థితికిఁ దెచ్చి- యే మొగము పెట్టుకొని దాని యెదుటికి వెళ్లను!...ఏమీ! యీపాటి

లజ్జ యింకను నాలో మిగిలి యున్నదా !...సరే కానిమ్ము—
"సాహసే లక్ష్మి"యని శాస్త్రము కదా?(అనిపోయి తలుపు తట్టును)

తెరలో—ఎవరు వారు ?

రఘు— ఇం కెవరు?- నేను !

నిర్మ—(చటాలునఁ దలుపు తెఱచి, సంతోషముతో) ఏమీ- మీరేనా! యేమి యదృష్టము ! రండు రండు- లోపలికి రండు ! (అని తోడుకొనిపోయి) అయ్యో ! కుర్చీ లేకపోయినది కదా !- ఇదిగో- యీపీటపైఁ గూర్చుండుఁడు ! (అని పీట వేయును.)

రఘు—(విన్నదనముతోఁ గూరుచుండును.)

నిర్మ—(చెంతఁ గూర్చుండి) మహాభాగా ! యీ దీనురాలిపై నింత దయ వచ్చినది- ఈప్రొద్దు నేను లేచిన వేళావిశేషమా యేమి ?

రఘు—సరి కాని- అంత సన్నగిలి పోయితి వేమి ?

నిర్మ—నా సన్నగిలుట కేమి !- మీ రెంత సన్నగిలినారో- యెంత తారుమారు అయినారో యెఱుఁగుదురా !. శివశివా ! యీ వాలకమునకుఁ దోడుగా నీ గుడ్డ లెక్కడ దాపరించినవి !

రఘు—అవస్థ మాఱునప్పుడు—హంగులు కూడ మాఱవా ?

నిర్మ—ఇట్టి యవస్థకుఁ గారణ మేమో మీ కిప్పటికైన తట్టినదా ?

రఘు—తట్ట కేమి- ప్రారబ్ధము !

నిర్మ—ప్రారబ్ధము కాదు- ప్రాందిబుద్ధి !

చ. మడిసిరి మద్యపానమున ♦ మత్తిలి యొత్తుగఁ బోరి యాదవుల్;
జడమతియై నశించెఁ బృఘుఁ ♦ డాసురుఁడు మద్యరసంబుఁ గ్రోలి; శు
క్రుఁడు తన దృక్కులం దొకటి ♦ గోల్పడియెన్ సురఁ ద్రావి;యక్కటా!
చెడని జనుం డెవండు- మధు ♦ సేవ యొనర్చి ధరాతలంబునన్ !

రఘు—పురాణము లన్నియుఁ బూర్తిగా స్టడీ (Study) చేసినావే !

నిర్మ—ప్రాణేశ్వరా ! యీ పరిహాసముల కేమి కాని-

సీ. పదుగురిలో సహిం ♦ పఁగరాని తలవంపు
దగ్గఱ కేతేర ♦ తగని కంపు

శ్రుతి మించినకొలంది ♦ మితి లేని ధనహాని
పదును దప్పినయెడ ♦ ప్రాణహాని
బ్రతికినన్నాళ్లు దు ♦ ర్భరమైన యపకీర్తి
ఆలు బిడ్డల కుగ్ర ♦ మైన యార్తి
కాలు సేతులకును ♦ కడలేని తడబాటు
పూర్తిగ నిహపరం ♦ బులకుఁ జేటు
పాపముల కూఁత, నోరు వి ♦ ప్పగనె రోఁత
లేచిన శివంబు, మేను వ్రా ♦ ల్చిన శవంబు;
కోరి కొనితెచ్చుకొను గొం ♦ తు కోఁత గాక
మద్యపానంబువలన నే ♦ మంచి గలదె !

రఘు—(పకపక నవ్వి) హాయి! హాయి! ఏమి లెక్చరు! ఏమి లెక్చరు! పుస్సీఫుట్ జాన్సనుగా రిఁక పూర్తిగా రిటైర్(Retire)కావచ్చును!

నిర్మ—మహాభాగా ! మాఱు లెక్చర్లతోఁ బని యేమిటి?- త్రాగుడు యొక్క ఫలితమునకు- త్రాగినవాని దర్శనమే లక్ష లెక్చర్ల పెట్టు! ఆ పీడమొగము, ఆ పీచుతల- ఆ కొఱవికన్నులు, ఆ కొంకిమెడ- ఆ కోరచూపు, ఆ కోఁతిరూపు- ఆ వడలుకాళ్లు, ఆ వడకుచేతులు- ఆ వెకిలినవ్వు, ఆ వెఱ్ఱివాగుడు- ఆ తూలునడక, ఆ ధూళిములక- ఆ మఱపు తెలివులు- ఆ మాటవిఱుపులు- ఆ తడబాటు, ఆ తబ్బిబ్బు- ఆ వాలకము, ఆ వాచాలత- ఆ యాగ్రహము, ఆ యనుగ్రహము- ఆ యీవి, ఆ రీవి- ఆ దుడుకు, ఆ దురుసు- ఆ తిక్క, ఆ తిమ్మిరి- ఆ కంపు, ఆ గత్తర- ప్రత్యక్షముగాఁ జూచి కూడ పానచింత మాననివాఁడు పశువు కాక- మనుజుఁడా !

రఘు—(నవ్వుచు) రామరామ! రానురాను [illegible]లోనికిగూడ దిగితి వేమి!

నిర్మ—(చెంపలు వైచుకొనుచు) మహాభాగా! మన్నింపుఁడు ! ఆవేశవశమున నట్లు నోరు జారినది ! నా మన సెంత మరగిపోవుచున్నదో- నారాయణుఁ డెఱుఁగును ! నేను గాఁపురమునకు వచ్చి మూఁడేండ్లయినది. ఈ మూఁడేండ్లలో మూఁడురాత్రులైన నిశ్చింతగ

నిద్రపోయి యెఱుఁగను! కాసింత కన్ను మూసినను గలలోఁగూడ మీ చింతయే ప్రతి పురాణమును పరికించినాను- ప్రతి దేశచరిత్రమును బరిశీలించినాను- మద్యపానము మరగి నెగ్గినవాఁడు మచ్చునకైనఁ గానఁబడ లేదు. త్రాగు డనః రంభవలెఁ గానిపించు రక్కసి- అమృతమువలె లోనఁజొచ్చు హాలాహలము- పరమానందముగఁ దోఁచు పాతకము! మొదటిగ్లాసు- కుక్కను జేసి మొఱిగించును; రెండవగ్లాసు- కోఁతిం జేసి యాడించును; మూఁడవగ్లాసు- దున్నం జేసి దుమికించును; నాలుగవగ్లాసు- గాడిదను జేసి నడిపించును; అయిదవగ్లాసు- పందిం జేసి బురదలో పొరలించును! మనుజుఁడు మద్యమునకు దాసుఁడు కాఁగానే- పరిజ్ఞానమునకు సెలవు, పట్టుదల కాటవిడుపు; సంపదలకు స్వస్తి, సత్సాంగత్యమునకు సమాప్తి; ప్రేమ కుద్వాసన, పెత్తనమునకు తిలోదకము; ఎగ్గునకు మంగళము, సిగ్గునకు మారకము! మనకథయే యిందులకు మంచి నిదర్శనము. మన వివాహము నాఁటికి మహాలక్ష్మి యింటఁ దాండవ మాడుచుండెడిది. సార్వకాలమును దినానాము సందు సంక్రాంతిపండుగవలె నుండెడిది. ప్రజలు మీ సద్గుణములను బట్టులవలెఁ బొగడెడివారు. అట్టిస్థితిలో నెట్లో యీ యంటు జాడ్యము సోఁకినది! అది మొదలు క్రమముగా నైశ్వర్య మంతరించినది- పరువు పడతుఁ గలిసినది- పరపతి పటాపంచ లైనది- సౌఖ్యము సన్నగిల్లినది- పరివారము భగ్న మైనది- మెస్టేటు ఎగిరిపోయినది- చెఱువులంతలేసి మేడలలో మెలఁగిన నాకుఁ జెట్టుక్రింది కాఁపురము దాపుర మైనది; అఖండాగర్భ శ్రీమంతుల రైన మీకు- అన్నమో రామచంద్రా యను నవస్థ చేరు వైనది! అదే మట్లున్నారు?- నే నన్నమాటల కాగ్రహము వచ్చి కాదు కదా!

రఘు—ఆగ్రహము వచ్చి కాదు- అనివార్య మైన దుఃఖము వచ్చి! నిశ్చయముగా నీపలుకులవల్ల నాహృదయము నీ రై పోయినది! కాని యిల్లు, కాలిన వెనుకఁ బోసిన నీటిపోతవలె నీప్రబోధమంతయు

నిరర్థకము! ఏ మందువా?- త్రాగుడు అలవాటుపడినవాని బాములు త్రాగుబోతునకే గాని తెలియవు! గడియ తడ వైనచో మేను గానుగను బెట్టి యాడుచున్నట్లుండును. నరములు జాతిరోఁట నిడి నలుగఁగొట్టుచున్నట్లుండును. కీళ్లు సడలును, కాళ్లు తడబడును; పెదవులు బెరడు కట్టును, నాలుక పిడుచ కట్టును; కన్నులు కన నేరవు, వీనులు విన నేరవు; తల్లెఁడు పరాకు, పుట్టెఁడు చిరాకు! కాఁబట్టి,

ఆ. మానవచ్చు తిండి • మానవచ్చును నిద్ర
మానవచ్చు సలిల • పాన మట్లె-
ముదిత! యొక్కసారి • మూతి మునిచిన యెడ
మద్యపాన మింక • మాను టరిది!

ఇంత యేల?-

గీ. విత్త ముడుపుటలో వెల • వెలఁదుకకును
మద్యమునకును దారత • మ్యంబు లేదు;
కాని, విత్తము పోఁగానె • గణిక విడుచు
చచ్చునందాఁక మద్యర • సంబు విడదు!

నిర్మ—నిజమే కాని- మన సుండినచో మార్గ ముండ పోదు.

రఘు—మనసు లే కేమి?- మార్గమే కనఁబడ కున్నది.

నిర్మ—నేను జెప్పినట్లు విన్నచో- నెలదినములలో మాన్పఁగలను!

రఘు—అట్లయిన, నీమాట కడుగుదాఁటిన నొట్టు!

నిర్మ—(సంతోషముతో) నిజముగానేనా! అమ్మయ్యా!- యెన్నాళ్లకెట్టిమాట వింటిని! కస్తూరియింట నికఁ గాలు పెట్టరు గద!

రఘు—సర్వస్వమును దాని స్వాధీనములో నున్నది గదా- కాలుపెట్టుకున్న మన కొక గవ్వయైన దక్కునా?

నిర్మ—ఏమి వెఱ్ఱి! దాని చేఁజిక్కినది మరల దక్కుట కూడనా!

గీ. గోడకు వేసిన సున్నము,
ప్లీడరు చేఁబెట్టినట్టి • ఫీజు, వలచిరో

చేడె కొసంగిన విత్తము,
బూడిదఁ బడు సెంటు- సురలఁ ♦ జొందఁగ వశమే !

రఘు—నా యభిప్రాయ మది కాదు- ఏదోవిధముగా నేపాటి దైన సంగ్రహించుకొని వచ్చినచో- ఏ ముద్రాక్షరశాలయో పెట్టుకొని జీవింపవచ్చు నని.

నిర్మ—అమ్మయ్యో ! ఆఱుటఁ గాలు పెట్టిన మీ మనసు మరల మాఱిపోక మానదు ! ఆపాటిసొమ్మునకై మీ రచటి కరుగవలసిన పనియు లేదు. ముత్తా కామరాజునొద్ద మూఁడువేలు వడ్డికి వేసి నాను. మీ రాసొమ్ము తీసికొని, మీ కిష్టమయిన వ్యాపారమును బ్రారంభింపుఁడు.

రఘు—నా యెడ నీ కాపాటి నమ్మకము కలదా !

నిర్మ—మీ కా సందేహ మెందులకు ?- (అని లేచి, పెట్టె తెఱచి, యందలి కాగితమును దీసి) ఇదిగో యిది యతఁడు నాకు వ్రాసి యిచ్చిన నోటు. దీని నిప్పుడే మీకు మార్చెదను. అన్న ట్లింకొకటి- ఈవేసఁగి బెంగుళూరులోఁ గడుపుటకై, యతఁ డీసాయంకాలము రైలులో బయలుదేర నిశ్చయించుకొని- యిందాఁకనె ముందఱినెల వడ్డికూడఁ బంపివేసినాఁడు. కాఁబట్టి, మీ రిప్పుడే వెళ్లకున్న మన కాసొమ్మింతలోఁ జేతికి రాదు. (అని నోటుపై వ్రాయవలసిన మాటలు వ్రాసి యిచ్చి) చాలునా ?

రఘు—(చదివి చూచి) చాలును. వెళ్లిరానా ?

నిర్మ—సందియ మేమి? వెళ్లి, వెంటనేమాత్ర మింటికి రండు. మీరు వచ్చుసరికి వంటచేసి సిద్ధముగా నుంచెదను.

రఘు—ఇదిగో- యిప్పుడు రానా ! (అని లేచి, వీధినిబడి పోవుచు) ఇంతట యిల్లాలి నెంత దుఃఖపెట్టితిని !

గీ. ఎచటనో పుట్టి, తమయిండ్ల ♦ కేగుదెంచి,
తమ్మె దైవసములుగఁ జి ♦ త్తమున నమ్మి
తమనిమిత్తము బ్రతుకులు ♦ ధారపోయు
సతుల నేడ్పించు పతులకు ♦ గతులు గలవె !

శర్మ-(ప్రక్కనుండిచటాలునఁ బ్రవేశించి) ఇదేమి యింత సే పున్నారు?- వెళ్లినపని యైనదా ?

రఘు—అయినది కాని- మఱియొకవిధముగా నైనది.

శర్మ—అనఁగా ?

రఘు—నా వైఫ్ (Whife) నాకుఁ బరిపూర్ణ ప్రబోధము కలిగించి, నా వెనుకటిచర్యకుఁ బశ్చాత్తాపపడునట్లు చేసినది. ఈ దుర్వ్యసనముల నింతటితో విడిచిపెట్టి, యికమీఁద దాని యిష్టానుసారముగ మెలంగుచు- ఇదివఱకుఁ జేసిన యన్యాయమును మఱపునకుఁ దెచ్చుటకు నిశ్చయించుకొన్నాను. ఈ సంగతులు నీవు కస్తూరి కెఱిఁగించి, యింకొకదారి చూచుకొ మ్మని చెప్పుము.

శర్మ—(తెల్లపోయి) అట్లయిన, మీ రిప్పు డరుగుచున్న దెచ్చటికి ?

రఘు—నా వైఫ్, ముత్తా కామరాజుకడ వడ్డికి వేసిన మూఁడువేలును నన్నుఁ దీసికొమ్మన్నందున- ఆసొమ్ముతో నేదేని వ్యాపార మారంభింతమనుతలంపుతో, దానిం దెచ్చుకొనుటకై వెళ్లుచున్నాను.

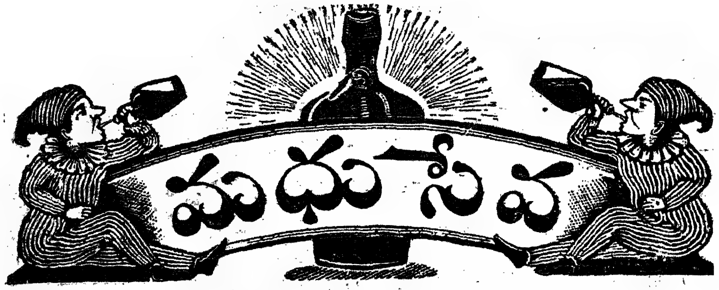
శర్మ—(తనలో) ఇప్పు డీతనిమాట కడ్డు చెప్పఁ గూడదు. ఈసొమ్ము చేతఁ బడినవెనుక, నిట్టె కుక్కను జేసి యీడ్చుకొని పోఁగలను. (పయికి) బాబు ! మీపంథ ఫస్టుక్లాసు (First class) గా నున్నది. ఎల్లకాల మొక్కటేరీతిగా నుండుట యేరికిని మంచిది కాదు. మీరు వెళ్లినప్పుడు కస్తూరియింట నాకుమాత్ర మేమిపని యున్నది! మీరు ప్రారంభించు వ్యాపారమునందుఁ దోడుపడుచు, నేనును మీతోనె యుండెదను.

రఘు—అందుల కభ్యంతర మే మున్నది ?- అయితే కామరాజును నీ వెఱుఁగుదువా ?

శర్మ—ఎఱుఁగ కేమి ?- రండు వెళ్లుదము.

(ఇద్దఱుఁ గలిసి నిష్క్రమింతురు)

ఇది యష్టమాంకము.

నవమాంకము

మొదటి రంగము

ప్రదేశము:—కస్తూరి మేడ.

ప్రవేశము:—కస్తూరి, శర్మ.

కస్తూ—అట్టి చంపక—అదేమో సరిగాఁ జెప్పితివా సంతోషించెదను.

శర్మ—అట్లయిన విను: మన నన్నాసి మామగారు మరణించినాఁడఁట. మరణకాలమునఁ, దనయాస్తి యంతయుఁ దనకొమార్తెకుఁ జెందునట్లు విల్లు వ్రాసినాఁడఁట. విశ్వాసరావు వెళ్లి విల్లునందలి యాస్తి యంతయు వప్పగించుకొని వచ్చినాఁడఁట.

కస్తూ—(ఆశ్చర్యముతో) ఏమిటీ!—ఆస్తివిలువ యేపాటి యుండునో?

శర్మ—ప్రత్యేకము స్థిరాస్తివల్ల, సన్నులు పోఁగా పదివేలు వచ్చునఁట.

కస్తూ—అమ్మయ్యో! అంతాస్తియే! నిర్మల భూమిమీఁద నిలుచునా!

శర్మ—దాని మొగము దాని కొక్కఁడమ్మిడి దక్కనిత్తుమా? మన దామోదరుఁడు మనచేతులోనే యున్నాఁడు గదా!

కస్తూ—ఈ చవట వెళ్లి, సగమైన వ్రాయించుకొని రాఁగలఁడా!

శర్మ—అది నీలోనున్నది. నీవు తలఁచుకొన్నచో నిమిషము పని! అదుగో—అతఁడును వచ్చుచున్నాఁడు. ఒకపట్టు పట్టి చూడుము.

రఘు—(హైన్యవేషముతో, ఆయాసముతోఁ బ్రవేశించును.)

కస్తూ—ఎండలో నెక్కడికి వెళ్లినారు? అయ్యో!—అదేమంత చెమట పట్టినది! ఇటుఁ గూర్చుండుఁడు! (కూర్చుండఁబెట్టి విసరును.)

రఘు—ఇరువురుఁ గూర్చుండి యేమిటి యాలోచించుచున్నారు?

కస్తూ—మ ఱేమియు లేదు మీకొక శుభవార్త చెప్పవలె నని.

రఘు—ఏమి టది?

కస్తూ—మీ మామగారు మరణించినారఁట!

రఘు—ఇదా శుభవార్త?—అవును, మరణించినారఁట.

కస్తూ—ఆయనయాస్తి యంతయు మీ యావిడకు వచ్చినదఁట.

రఘు—అవును వచ్చినదఁట. నాఁడది నాయెడఁ జూపిన యౌదార్యమునకు భగవంతుఁడు దాని కీవిధముగాఁ బ్రత్యక్షమైనాఁడు.

కస్తూ—అది మీ సామర్థ్యమా—యామె యౌదార్యమా?

రఘు—సరే, యేదియో యొకటి—యెందుల కాసంగతి యిప్పుడు?

కస్తూ—ఎందులకా?—బంగారమువంటి జమీ పడఁ గలుపుకొని, మీరు పడుచున్న బాములకు నా మనసు క్రుగ్గిపోవుచున్నది! మరల నొకసారి వెళ్లి, మంచిమాటలు రెండు చెప్పి, సగమైన వ్రాయించుకొని వచ్చితిరా—నా సంతాపము తీర్చినవారగుదురు.

రఘు—ఏ మొగము పెట్టుకొని మరల దాని యెదుటి కేగుమనెదవు! సిగ్గు విడిచి నేను సిద్ధపడినను—నన్నది మరల నమ్మునా?

కస్తూ—నమ్మునట్లు రవంత నటింప కూడదా?

రఘు—నావల్లఁ గాదు! వెనుకటిదానికే నామనసు వేఁగిపోవుచున్నది!

కస్తూ—ఆఁఆఁ!—అట్లయిన నాయాస్తి యంతయు నేమగునో తెలియునా?—విశ్వాసరావు పర మగును! గతికపోఁచకుఁ గట్టువడి యుండుటకు మీ యావిడ కస్తూరి యనుకొంటిరి కాఁబోలును!

రఘు—ఏమిటీ, యెంతమాటాడితివి! ఇదిగో!—యీసంగతి యిఁక నెన్నఁడు నాయెదుటఁ దలపెట్టకేమి! (అని లేచి చక్కఁబోవును)

కస్తూ—ఈ పీనుఁగు వినునట్లు లేదు!—ఇఁక నేమిటి సాధనము!

శర్మ—సాధనములసంగతి నీ కేల?—సగము కదా నీవు కోరినది—సర్వము నీ స్వాధీనము చేయకున్న—నా పేరు శర్మ కాదనుకో!

కస్తూ—హాయి! హాయి! అదీ మగతనము! ఏదీ యొకముద్దీ!

(అని ముద్దాడుచుండఁగాఁ దెర పడును).

రెండవ రంగము

ప్రదేశము:—నిర్మల గది.

నిర్మల—(మంచముపైఁ గూరుచుండి) కటకటా!

గీ. భర్త యే వేశ్య పజ్జనో ♦ పండుకొనఁగ
నింట నొంటిగ శయనించి ♦ కంటఁ గూర్కు
వెంటఁ దోడును లేక, త ♦ పించునట్టి
రమణికంటెను నిర్భాగ్య ♦ రాలు కలదె!

ఇంతయాస్తి నాయనగా రిచ్చి పోయినందులకు- ఇప్పటికైన నీయన మతి మరలినచో, నిరువుర మెంతేని సుఖపడుదుము గదా! ప్రాణేశ్వరుఁ డట్లు పరాధీనుఁడై చరించునప్పుడు- ఈసంపత్తు నాకేమిసంతోష మీయఁగలదు! (వినుట నభినయించి) రెండు- మూడు- నాలుగు- అయిదు- ఆఱు- ఏడు- ఎనిమిది- తొమ్మిది- పది- పదునొకండు- పండ్రెండు- అమ్మయ్యో!- అప్పుడే పండ్రెండయినదే! కనుకనే కాసింత కూర్కు వచ్చుచున్నది! రంగి యెందుచేతనో యీపూఁట రానే లేదు. రంగఁడు మరలఁ దప్పత్రాగి వెళ్లి తల పగులఁగొట్టినాఁడేమో! పాప మాముండకు ప్రతిదిన గండము కదా! అదృష్టవశమున నా కాయవస్థ మాత్రము లేకపోయినది! చీ!

ఆ. కానలోన మొలక ♦ గాఁ బుట్ట వచ్చును,
నీటికుక్కగాఁ జ ♦ నింప వచ్చు;
పరఁగ, త్రాగుబోతు ♦ భార్య కాఁ గూడదు
కలను నైన- నాట ♦ కమున నైన!

ఒకవేళ రంగి వచ్చి పిలిచినచో వినిపించుటకై గదితలుపు తెఱచి యుంచెద. (లేచి,దీపము తగ్గించి,పండుకొని నిద్రించును.)

రంగ—(పెరటితలుపు తెఱచుకొని, తారుచుఁ లోపలఁ బ్రవేశించి) ఓయిదేవుడా! పెరటిగోడ దాటేసరికి పేగు త్తెగాయి! దీని తల్లి కడుపు సల్లగా- యీ తలుపుమాత్తరం దబ్బునే వొచ్చింది! ఆ మొదవసుక్క నా యెంట బడకపోతే యెప్పుడో రావలసినోణ్ణి!

(ముందునకుఁ జూచి)అదురుట్టం కాఁవోసు-అదుగో-ఆయమ్మ గది తలుపు తెరిచే వుంది! వొచ్చినపని కాగానే, వొక్క మిసిట్లో దాటిపోనడానికి, యీదితలుపు గెడ తప్పించి వుంచుకుంటాను. (అట్లు చేసి, మెల్లఁగా గదిగుమ్మము చేరి) యేఁవి సెప్తా మేనాడూ లేంది కాళ్లొణుకుతున్నాయి! యీరోగానికిదే మందు. (జేబులోని బ్రాందిసీసా తీసి, కొంచెము త్రాగి సీసా మరల జేబులో నిడుకొని) అదీ! ఆ సుక్కతో ఆ రోగం వొదిలింది! అగ్గిలో వురకమంటే యీపాలి అమాంతంగా వురుకుతాను! (వినుట నభినయించి) అదుగో గురక! మంచి నిద్దర్లో వుంది! మా దొడ్డ సఁవయం! మెల్లఁగా గదిలోఁ బ్రవేశించి) ఎల్తురు సాల్దు- (దీపము పొడిగించి, జేబునుండి యొక చిన్న సీసాయు, నొక కాగితపు మడతయుఁ దీసి) ఈ వుత్తరం తలకింద పెట్టి- యీ సీసాలోది కూంత మూతిమీ దెయ్యాలి. (తారుచు మంచముకడ కేగి) కాదు కాదు- ముందు సీసాలోది మూతిమీ దేసి, తరవాతే వుత్తరం తలకింద పెట్ట మన్నాడు. అంచేత, అందాకా యీవుత్తరఁ విక్కడుంచుతా (కాగితపుమడత మంచముపై నిడి, వెనుక తట్టునకుఁ బోయి, సీసా కార్కు తీసి, వంగి, నిర్మల ముఖమువంకఁ జూచి, యులికిపడి, వడఁకుచు) వోయి బాబో!- నా వొల్ల కాదు! యిల్లాటి తల్లిని నా సేత్తో నేను సంప లేను! ఆమొహం కంట బడేసరికి- అరికాల్తేమ నెత్తి కెక్కింది! ఆ మొదవడబ్బు నా కక్కర్లేదు! (సీసాకు మరల కార్కు వేసి, కొంచె మీవలకు వచ్చి) మళ్లీ కాళ్లు మడత పడుతున్నాయి! మనసు కూడా- మా కంగారుగా వుంది! కాస్త సుక్క తగిత్తే గాని- యీ గాబరా వొదిలి, బయట పళ్లేను! (గొంతుక కూర్చుండి, తలకుఁ జుట్టుకొన్న బట్ట తీసి క్రింద నుంచి, జేబులోని బ్రాందిసీసా తీసి, పూర్తిగా నోటఁ బోసికొని, సీసా క్రింద నుంచి, క్షణ మూరకుండి, మైకముతోడి యుత్సాహముతో) యేనాడూ లేండి- యీపూట యింత మొదవనై

పోయ్యా నేం! ఛీ! ఛీ! పిగ్గు! పిగ్గు! ఆమారాజు- అడిగినప్పు
డల్లా- వొకటి రొండూ యిస్తూ- యీ కొష్టపనీ షేషు కొస్తే-
రొం డొందలు రొక్కం చేతి కిచ్చి- రంగానికి కేవు కట్టి, బంగా
రంలాగు పంపేస్తా నన్నాడు! యెన్నికబుర్లో చెప్పొచ్చి, యెడవ
లాగ షక్కా యెత్తే, యేఁ వంత్రాడు- మొగా న్నాష్టాడు!
కఱ్ఱతో కొట్టడఁవా- కత్తితో నరకడఁవా?- మూడు షుక్కలు
మాతిమీ దెయ్యడఁవేగా! వో!- యీపా లేషేస్తా! యెయ్యక
పోతే- యిడి మీామం కాదు! (చిన్నసీసాతో చివాలున లేచి,
తప్పటడుగులతో మరలఁ దలవెనుకకు వెళ్లి, వడకుఁజేతులతో
సీసాకార్కు తీసి, వంగి, మెల్లఁగా సీసా వంచును).

నిర్మ—(మూతిపైఁ బడిన ద్రావకపుఁ జుక్కలవల్ల నిద్ర చెడి, మూలు
గుచు చేయి విసరగా, సీసా పోయి దూరమునఁ బడినంతట, ఉలికి
పడి కన్నులు తెఱచి) నాచేతి కిప్పు డేమిటి చెపుమా తగిలినది!
(పెదవులు చప్పరించి) నానోటి కేదియో క్రొత్తరుచి వచ్చినదే!

రంగ—(భయ కంపములతో) వోయి దేవుడా- యేం బుద్ధి! వొక్క
షుక్కతో షష్టం దంటే- వొప్పుకు షక్కావొచ్చాను! షావా
లేదు- మన్నూ లేదు! నావొంక షూడకముందే నాగుబాఁవు
లాగ షక్కాబోయి-బయట పడితినా బతుకుతాను! నిష్క్రమించును)

నిర్మ—(ఉలికిపడి) ఎవరు వారు!- ఎవరు వారు! (చివాలున లేచి
కూర్చుండి) అమ్మయ్యో! దొంగ! (అని మంచము దిగి నిలు
చుండి) అదిగో- వీధితలుపు చప్పు డగుచున్నది! అన్నన్నా!
దాఁటిపోయినాఁడు గదా!...కన్నులు తిరుగుచున్నవి కారణ
మేమి చెపుమా! కడుపులో వికారముగఁ గూడ నున్నది!......
నాలుక చిమచిమ లాడుచున్నది- నరములు బిగువగుచున్నవి!
భయముచేతనా?- నా మనసు నలుసంత కూడఁ జెదర లేదే!...
ఆఁ! తెలిసినది! ఆ వచ్చిన దొంగ తన యిచ్చవచ్చిన ట్లిల్లం
తయుఁ జిక్కఁబెట్టుటకై నా కేదో మత్తుమందును బ్రయోగించు

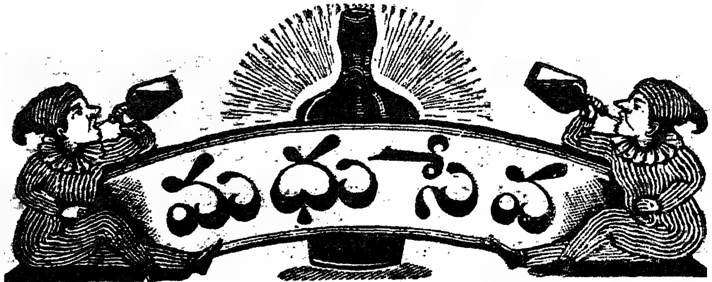
చుండఁగా- నా కెట్లో ప్రబోధము కలిగినది! ఈ నోటిరుచియు
నీ వికారము దానివే! అగుఁగాక- కాసింత మగత తప్ప- నది
మ తేమి చేయఁ గలదు! వీధితలుపునకు గడియ వేసి వచ్చి,
విశ్రాంతిగాఁ బరుండి నిద్రపోయెదను. (నడువఁబోయి తూలి)
కాళ్లు తడబడుచున్నవే!...కన్నులుకూడ మిరుమిట్లు గొలుపు
చున్నవి!...అంతకంతకు వికారమును నధిక మగుచున్నది!-
ఆ దీపము వేయిదీపములుగా నగపడుచున్నదే! ఈ వికారముతో
వీధిగుమ్మమువఱకును వెళ్లి రాఁగలనా!......నాలుక పిడుచ
కట్టినది!...పాడుమందు ప్రాణములు తీయదు గదా! అక్కగారు
గ్రామమున లేరు- రంగి రాలేదు- ఇప్పు డేమిటి చేయఁదగినది!
ఇట్టి నిశీథి సమయమున నెవరు పలుకుదురు! కటకటా! భర్తృ
యోగము లేని భార్య బ్రతు కింతటిదే గదా! (ఆవేశముతో)
ఓసి- మాయ మద్యరసమా! మా పాలిటి శనిగ్రహమవై- మా
కెట్టి యెడబాటును గలిగించితివే! పుట్టిన వంశమా- పూజ్య
మైనది; చదివిన చదువా- సమగ్రమైనది; నడచిన నడతా-నాడె
మైనది;- అట్టి నా యనుంగు భర్తనే యిట్లు లధోగతిపాలు
చేయఁ గలిగిన నీ విక నెవ్వారి నేమి చేయఁ జాలవు! ఏ నేరము
నీవు లేకుండ జరిగినది! ఏ హత్య నీవు లేకుండ సాగినది! ఏ సం
స్థానము నీవు కాలు పెట్టకుండ నెగిరి పోయినది! కడగండ్లు నీ
కొఱకు, కన్నములు నీకొఱకు; అప్రమాణములు నీకొఱకు,
హత్యలు నీకొఱకు; మోసములు నీకొఱకు, వేసములు నీకొఱకు!
ప్రభువు నీ దాసుఁడు, పరిచారకుఁడు నీ దాసుఁడు; పండితుఁడు నీ
దాసుఁడు, పామరుఁడు నీ దాసుఁడు;- నీ యధికార మెంత నిరం
కుశ మై పోయినదే! ఓ ప్రభువులారా! ఓ ప్రజా ప్రతినిధులారా!
ఓ సంఘ సంస్కర్తలారా! ఓ స్వరాజ్యవాదులారా! ఈ మద్య
రసమువల్ల- ఈ మహామారివల్ల- ఈ దుర్విషమువల్ల- ఈ దుష్ట
జాడ్యమువల్ల- ఈ యగ్నిద్రావకమువల్ల, ఈ హాలాహలమువల్ల-

ఈ పీడవల్ల, ఈ పిశాచమువల్ల- ఎన్నిసంసారములు లేటఁ గలిసిపోవుచున్నవో యెన్నఁడేని గమనించితిరా? కాళ్లు తోఁడుకొనిపోయి, కన్నులు దించుకొనిపోయి; పడఁకెడి యవయవములతో, వంకరపోయిన పార్శ్వములతో; క్రుంగిన మూపులతో, క్రుళ్లిన శ్వాసకోశములతో; మనసు చెడి, మతి పోయి- అన్నమో రామచంద్రా యని యెండ అల్లాడుచున్నారో యెప్పుడైన పరికించితిరా? ఎన్నికొంపలలో దరిద్రదేవత తాండవమాడుచున్నదో- ఎందఱిభార్య లెంతలేసి బాములు పడుచున్నారో- ఎందఱిబిడ్డలన్నమునకు మొగమువాచి యెంగిలియాకులు నాకుచున్నారో- ఏపాటియైన పరిశీలించితిరా? ఎందఱి మూలుగులలో, తండ్రులు త్రాగిన మద్యవిషము వజ్జతో మిళితమై, యెంతలేసి రోగములకుఁ గారణమగుచున్నదో- ఎందఱీ పాపిష్ఠి త్రాగుడువల్ల పడుచుతనమునందే- పండి, యెండి; మాడి, మ్రగ్గి- యకాలమృత్యువున కాహార మగుచున్నారో యరసితిరా? ఏఁటేఁట నెన్నెసికోట్లు త్రాగుడుక్రింద దగ్ధ మగుచున్నవో- ఎన్నేసి నేరములు, ఎన్నేసి హత్యలు త్రాగుటవల్లఁ దటస్థము లగుచున్నవో పరిగణించితిరా? ఏమి యన్యాయ మిది!- ఎంత విరుద్ధ మిది!... తల్లీ భరతమాతా! తపోనిధులం గన్న నీ వీ త్రాగుబోతుల నెట్లు కనుచుంటి వమ్మా! మానవనిధులం గన్న నీ వీ మధుదాసుల నెట్లు కనుచుంటి వమ్మా! టర్కీ యీజిప్టులలో త్రాగుడే లే దఁట!- అమెరికాలో మద్యసార మమ్మినవానికిని, కొన్నవానికిని గూడ నాఱేసి నెలలు శిక్షయఁట!- బల్గేరియాలో త్రాగినవానిని బశువుతో జత చేసి, పట్టణమంతయు నూరేగింతు రఁట! త్రాగుడు ధారకముగా నొప్పువారె తన్నివారణమున కై యిట్లు పాటుపడుచుండ- మద్యపానము మహాపాతకముగ నెంచు నీబిడ్డ లింత మందభాగ్యులై రే మమ్మా! పరమేశ్వరా- తండ్రీ! ప్రభువులు పరార్థ కాములు- ప్రజాప్రతినిధులు ప్రసాదరాములు- సంఘసంస్కర్తలు సభా వాక్శూరులు-

స్వరాజ్యవాదులు సహాయదూరులు- అట్టివారివల్ల నీ యంటురోగము హరించుట యసంభవము. మద్యవిక్రయమున: మనుజులకు విషము పోయుట యని యెఱుఁగని మా వర్తకులు- బ్రాందిలో కొకేయిను; సారాయిలో నుమ్మెత్త చూర్ణము; కల్లులో కుంకుడు నురుగుఁ గలిపి- ప్రజల ప్రాణములు తీయు మా వర్తకులు- ఈ పాడువ్యాపారమును బరిత్యజింతు రనుట కల్ల! తమ దారిద్ర్యమునకు త్రాగుడే కారణమని యెఱుఁగని మా ప్రజలు- తమ యాయువు త్రాగుటవల్లనే తరిగిపోవుచున్నదని యెఱుఁగని మా ప్రజలు- దినమునకు కోటిరూప్యములు దీనిక్రింద దగ్ధమగుచున్నవని యెఱుఁగని మా ప్రజలు-తమ దేశమున కిది గొప్ప తలవంపని యెఱుఁగని మా ప్రజలు- ఈ పాపిష్ఠివ్యసనమును బహిష్కరింపఁగలుగుట యసంగతము! నీ కటాక్షము తప్ప యీ పీడ నిర్మూలమగుటకు దారి లేదు! స్వరాజ్యముకొఱకు నిన్నర్థింపను- సాయుజ్యముకొఱకు నిన్ను బ్రార్థింపను- మా దేశమున మద్యపానము లేకుండఁ జేసితివా- మాకు కోటిస్వరాజ్యములుఁ గోటిసాయుజ్యములుఁ బ్రసాదించినట్లు భావించెదను! (ఆయాసముతో) అమ్మయ్యా! హామ్మయ్యా! హాఁ! హాఁ! (మైకముతో) ఏమిటీ నే నిప్పు డన్నమాట! ఎక్కడికి చెప్పుమా నే నిప్పుడు వెళ్లుచున్నది!... నా యొంటినిండ నల్లులో, చీమలో ప్రాకుచున్నవి!... నా తలవెంట్రుక లెవరో పీకుచున్నారు! నా యొడ లెవరో రక్కుచున్నారు! ...అదుగో నా ప్రాణేశ్వరుఁడు! అమ్మయ్యా!- వచ్చినారా! ఆఁ! ఆఁ! ఆఁ! అంటకుఁడు! (అని రెం డడుగులు వెనుకకు వేసి, అంతలో మంచము తగిలి, యట్టె దానిపైఁ గూలఁబడి) అయ్యో! నో రెండిపోవుచున్నది!... అబ్బా! దాహము! దాహము! హా! పరమేశ్వరా! (అని వెనుకకుఁ బడి) పరమేశ్వరా! హా! హా!

తెర పడును.

ఇది నవమాంకము.

దశమాంకము

మొదటి రంగము

ప్రదేశము:—పోలీసుస్టేషను.

ఇనస్పెక్టరు—(ఆయాసముతోఁ బ్రవేశించి) అబ్బా! యేమి యవస్థ! ఏమి బ్రతుకు! పోలీసు నవుకరీకంటె- పొగచుట్టల దుకాణము మంచిది! నిర్మలాంబను రఘునాథరావుగారే చంపి యుందు రను నిశ్చయాభిప్రాయముతో, దొరగా రాయనను తోడనే యరెస్టు చేయించి- సాక్ష్యము సమకూర్పు మని నన్ను సలిపివేయుచున్నాఁడు! సాక్ష్య మంత చౌకగా దొరకునా! విశ్వాసరావుగారు వచ్చినఁ గొంత చిక్కు విడవచ్చు నని యున్నది- యింతవఱ కాయన రానే లేదు! ఇప్పు డేమిటి చేయఁ దగినది?- (అని బల్లకడ్డఁ గూర్చుండి, యేవో కాగితములు తీసి చూచును).

విశ్వా—(ప్రవేశించి) విధివిధాన మెంత విపరీత మయినది!

సీ. పరిపూత చరితుఁడై • పరఁగు వాఁ డిటు మద్య
పానంబునకుఁ బాలు • పడుట యేమి!
సతతంబు విబుధసం • గతి నొప్పువాఁ డిటు
తులువలతోఁ జెల్మి • సలుపు టేమి!
పరకాంత లెదు రైనఁ • బెడ కేగువాఁ డిటు
వారకాంత గృహంబు • పట్టు టేమి!
తోరంపు సిరులతోఁ • దులఁదూఁగువాఁ డిటు
తలవంచు ఋణములఁ • దగులు టేమి!

అట్టి సంస్థానమును దెగ • నమ్ము టేమి!
నిజసతినిఁ జంపె నను ఘోర • నింద యేమి!
కాలి సంకెళ్లతోఁ జెఱ • సాల యేమి!
కట్ట! యిది యెల్ల విధిచేష్ట • కాక యేమి! (పరిక్రమించును)

ఇన—(తలయెత్తి చూచి) ఇదిగో!- యెప్పుడు వచ్చినారు! ఇప్పుడే మీమాట యనుకొన్నాను! కూర్చుండుఁడు! ఇన్నాళ్లు చేసినా రేమి?

విశ్వా—(కూర్చుండి) నిలుకడగా నే నొకచోట నిలువక పోవుటచే, నిన్నటి యుదయమువఱకు మీవారి యుత్తరములు నా కందినవి కావు. సంగతి తెలియఁగానే, సాపాటుకూడ చేయకుండ బయలుదేరి- రాత్రి పదిగంటల కింటికి వచ్చినాను.

ఇన—రాత్రియే వచ్చినారా? రాఁగానే నన్నేలఁ గలిసికొనలేదు?

విశ్వా—ముందు రఘునాథరావుగారితో ముచ్చటించువఱకు నీ వ్యవహారమునందుఁ బ్రవేశించుట కిష్టము లేక- అరుణోదయము కాఁగానే చెఱసాలకు వెళ్లి, ఆయనతో మాటాడి- యిటు వచ్చినాను.

ఇన—ఆలాగుననా!- అట్లయిన నేదో విశేష ముండవలెను.

విశ్వా—ఆయన నిర్దోషి- అదియే విశేషము.

ఇన—అని మీ రెట్లు చెప్పఁ గలరు?

విశ్వా—అట్టి దృఢవిశ్వాస మాయన నాకుఁ గలుగఁజేసినారు.

ఇన—మాటలచేతనా- నిదర్శనముల చేతనా?

విశ్వా—మీ రేమి నిదర్శనములనుబట్టి యాయన నరెస్టు చేసినారు?

ఇన—ఆమె మరణమువలన లబ్ధిని బొందువాఁ డాయన. ఆయన యిప్పు డర్థకాముఁడై యున్నాఁడు. అందువలన, నిది, యాయన పనియె యని యభిప్రాయపడవలసి వచ్చినది.

విశ్వా—ఆత్మహత్య చేసికొనఁ దలఁచిన ట్లామె స్వయముగా వ్రాసిన యుత్తర మొకటి యామె శయ్యపై దొరకిన దఁటగా?

ఇన—దొరకినది. తమపై ననుమానము కలుగకుండుటకై దానిని రఘునాథరావుగారే కల్పించినా రని మాదొరగారి యభిప్రాయము.

విశ్వా—మీ యభిప్రాయము ?

ఇన—ఆమె యాత్మహత్య చేసికొనియుండు ననియే నా యభిప్రాయము.

విశ్వా—అట్లయిన మీయభిప్రాయముకూడ సరి యైనది కా దనియే నా యభిప్రాయము. అయిన నా యుత్తర మేదీ చూతము.

ఇన—ఇదిగో-ఇచ్చటనే యున్నది.(అని యుత్తరము తీసి యిచ్చును).

విశ్వా—(విప్పి చూచి, యులికిపాటుతో) ఇదిగో !- యీశ్వరవిలాస మనఁగా నిది! ఈ యుత్తరము నిర్మలాంబ వ్రాసినది కా దనియే కాక- యెవరు వ్రాసినదో కూడఁ దెలిసిపోయినది !

ఇన—(ఆత్రముతో) ఏమిటీ !- ఎవరు- ఎవ రా వ్రాసినవారు !

విశ్వా—ఇం కెవరు- కస్తూరి ! దానియుత్తరములు నాకడ దట్టెఁ డున్నవి. సంగతులుకూడఁ జదివి చూతము- "నాభర్త వేశ్యాలోలుఁడై నన్ను విడిచిపెట్టుటచేత, నా జీవితముపై నసంహ్యాము పుట్టి, ఆత్మహత్య చేసికొనుటకు సంకలిపించితిని. నా చావునకు నేనే భాద్యురాలను- నిర్మల." (అని పఠించి) చిత్తగించినారా ?- "అసహ్యాము" అనుటకు- "అసంహ్యాము" అనియు- "సంకల్పించితి" ననుటకు- "సంకలిపించితి" ననియు- "బాధ్యురాల" ననుటకు- "భాద్యురాల" ననియు- నిర్మలాంబ నిద్దురలోఁ గూడ వ్రాయదు. కాఁబట్టి, యిది కస్తూరి వ్రాసినదే యని నేను గట్టిగాఁ జెప్పఁగలను.

ఇన—ఉద్దేశము ?

విశ్వా—ఉద్దేశమునకు మన యూహ లవసరము లేదు. నిర్మలాంబ కఱచేతి నిమ్మపండుఁ జూపి, సగ మాస్తి యైన వ్రాయించుకొని ర మ్మని శర్మయుఁ, గస్తూరియు శతవిధముల పోరినట్లును- తాము నిరాకరించినట్లును- రఘునాథరావుగారు చెప్పుచున్నారు-

ఇన—సరే, సరే-.సంగతి యిప్పుడు బోధపడినది ! ఆమెను గడతేర్చినచో, ఆస్తియంతయు రఘునాథరావుగారి పర మగు ననియు, అప్పుడు దా మిట్టె యంకించుకొనవచ్చు ననియు నుద్దేశించుకొని

పోలీసు వారిని పొరపెట్టుటకై యీ యుత్తరమును గల్పించి- యీ పనిచేసి యుందురు. ఆస్థలమునందుఁ గానవచ్చిన యడుగుల గుఱ్తులనుబట్టి, యీయింటఁ బురుషుఁ డెవ్వఁడో ప్రవేశించి నట్లు కూడ స్పష్టపడుచున్నది. అందువల్ల నా ప్రవేశించినవాఁడు శర్మ కావలెను. అయితే, అతఁ డంత సాహసము చేయఁగలఁడా!

విశ్వా—ఆసంగతి యాలోచింతము. ఆయింట దొరకిన వేమేమిటి ?

ఇన—ఒక ఖాళీ విషపు సీసా, యొక బ్రాండిసీసా, యొక యుత్తరీయము.

విశ్వా—ఆ యుత్తరీయ మేదీ ?

ఇన—గుర్తు పట్టించునిమిత్తము చాకలి గూడెమునకుఁ బంపినాను. అదుగో- అతఁడును వచ్చినాఁడు. ఏమి జగ్గప్పా! యేమైన తెలిసినదా?

జగ్గ—(ప్రవేశించి విశ్వాసరావును జూచి వెనుకకు తగ్గును.)

ఇన—సందేహ మక్కఱ లేదు-చెప్పవచ్చును-ఎవరిదైన గుర్తించినారా?

జగ్గ—వీరిచాకలి చూచి- మా పంతులుగారి దని చెప్పాడండి.

విశ్వా—మా చాకలి నా దని చెప్పినాఁడా !- ఏ దా యుత్తరీయము?

జగ్గ—(చంకలోని మడత తీసి బల్లపై నుంచును).

విశ్వా—(విప్పిచూచి) హోయి! హోయి ! దొరకిపోయినాఁడు దొంగ !

ఇన—(జగ్గప్పతో) సరే వెళ్లుము. (అతఁడు పోఁగానే) ఎవఁ డెవఁడు?

విశ్వా—ఇం కెవఁడు !- మీ యింటిచుట్టమే ! రంగఁడు ! వీనిభార్య మొన్నటివఱకును మాయింటఁ బరిచారికగా నుండెడిది. దాని యెడ నాకుఁగల నమ్మకమునుబట్టి యీమధ్య దానిని నిర్మలాంబ కడ నుంచినాను. ఆరాత్రి యది పండుకొనుటకు వెళ్లలే దని తెలిసి- కారణ మే మని యడుగ- తమ్మనరములో నున్న తన తల్లికిఁ బ్రాణముమీఁదికి వచ్చినట్లు చెప్పఁగా, తా నా రాత్రి యచటికి వెళ్లినట్లును- తల్లి సుఖముగానే యున్నందున మఱునాఁడే వచ్చివేసినట్లును- జెప్పినది. దానికా కల్లవార్త చెప్పినవాఁ డెవఁడో తట్టినదా?- రంగఁడు !

ఇన—ఆలాగుననా! అయితే- యుత్తరీయముసంగతి యేమిటీ ?

విశ్వా—అన్నట్టా సంగతి చెప్ప లేదు. ఈ యుత్తరీయము నాదే. ఈ పాపిష్ఠుఁ డొకనాఁడు వచ్చి ప్రాకులాడ- నేనె యిచ్చినాను.

ఇన—అట్లయిన నీకు సందేహ మక్కఱ లేదు- అతఁడే హంతకుఁడు. వాఁడు శర్మవెంటఁ దిరుగుచుండఁగా వందసారులు చూచినాను. అదిగాక- యాయింటఁ బ్రవేశించినవాని యడుగులగుర్తులు నోటు చేసినాము. రంగని గుర్తులు మాయొద్ద నిదివఱకే యున్నవి. రెంటిని బోల్చి చూచిన సంగతి క్షణములోఁ దేలఁ గలదు. శర్మ వానిని సంధించి యుండును. శర్మపై నిందులకు సాక్ష్యము సంపాదింపవలెను. అన్నట్లొక సంగతి చెప్ప లేదు- విషపు సీసామీఁద "స్మిత్ అండ్ కో, మెడ్రాస్" అని యుండుటచేఁ- బ్రత్యేక మొకనిని వారికడకుఁ బంపినాము. అతఁడీపూఁట తప్పక రావలెను.

విశ్వా—చాల చక్కనిపని చేసినారు. ఎప్పుడు మీ వాయిదా ?

ఇన—ఎప్పుడోనా? రేపే! ఈ పూఁట మీరు రాకపోయినచో- రంగని పిడుగురఘునాథరావుగారిని గొట్టుకొని పోవలసినదే!

విశ్వా—సాక్ష్య మేదీ ?

ఇన—పోలీసువారికి సాక్ష్యలోపమును- పోలేరమ్మకు నైవేద్యలోపమునా ! అన్నట్టు, పాప!- మాయన యెట్లున్నారో చెప్ప లేదు.

విశ్వా—చెప్పుట కేమున్నది- ఈ పదునైదు దినములలోఁ బదునైదేండ్ల మార్పు కలిగినది! వెనుకటి వ్యసనము లన్నియు వేళ్లతోఁ గూడ నశించినవి; భార్యకొఱ కాయన పడుచున్న పరితాపము చూచిన పాషాణములుకూడ నీరగును! ముందుసంగతి యేమిటి?

ఇన—చెప్పనా? ఈపూఁట శర్మను, కస్తూరిని, రంగని అరెస్టు చేసెదము- ఈరాత్రి మాముడుపులు మేము వడుకుకొనెదము.. క్రొత్త చార్జిషీటుతో రేపు కోర్టులో నిలిపెదము.

విశ్వా—అట్లయిన, నే నింటి కేగి భోజనము చేసి అఱగంటలో వచ్చెద.

(అని లేచుచుండఁగాఁ దెర పడును.)

రెండవ రంగము

ప్రదేశము:—మేజిస్ట్రేటు కచేరి.

ప్రవేశము:—ధర్మపీఠమున మేజిస్ట్రేటు—ఎదుట నొకప్రక్క- కుర్చీలో ప్రాసిక్యూటరు—రెండవప్రక్క- పంతులు, (రఘునాథరావుగారి వకీలు) నాయఁడు, (కస్తూరి శర్మల బారిష్టరు) విశ్వాసరావు- కొంచెము దూరమున బోనులో- రఘునాథరావుగారు, శర్మ, కస్తూరి, రంగఁడు.

మేజి—ఆల్ రైట్! ఇఁక మీ యార్గ్యుమెంట్సు కానీయవచ్చును.

ప్రాసి—(లేచి) సిత్తం, సిత్తం. ఈ కేసులో నేను నిండా శప్పేదే విర్తా. ముద్దాయీలమేల యెవిడెన్సు పూరాగా ప్రూవై వుండే సమాచారం కోర్టువారికిదా తట్టే వుండవలా. వృస్టో. క్రైమ్ నడిచిన సోట్లో చిక్కిన సీసా మేల "ప్రస్సిక్ ఆసిడ్, పాయిజన్, స్మిత్ అండ్ కో, మెడ్రాస్" అని వుండింది. ఆయమ్మ చచ్చుకునింది ప్రస్సిక్ ఆసిడ్ మూలంగాదానాని, యెగ్జామిన్ చేసిన డాక్టరు సర్టిఫై చేసివుండె. స్మిత్ అండ్ కో యేజెంటు- శకండు ముద్దాయి శర్మ- ప్రస్సిక్ ఆసిడ్ పంపేదిగా తమరికి లెటర్ రాశిందీ- తమురు పోస్టుగుండా దాన్ని డిశ్పాచ్చి చేసిందీ- చెప్పిండే. కాక- శర్మ లెటరూ, వారి డిశ్పాచ్ బుక్కూ- కోర్టులో దాఖల్ చేసిదా వుండె. శర్మ రైటింగుతో కంపేర్ పెడితే- ఆ లెటర్ శర్మ రాశిందిగాద్దానా నిచ్చితం పడింది. ఆ యాసిడ్ పార్శిల్ శర్మవాడుగా యెత్తుకొనింది- పోస్టుప్యూన్ సాచ్చెంవాళ్ల ప్రూవు కాపడింది. ఇందుల్నిపట్టి, అయమ్మ చచ్చుకునింది ప్రస్సిక్ ఆసిడ్ వాల్లానీ- దాన్ని రప్పించింది శర్మవాడనీ ప్లైయిన్గా తెలిశయింది. క్రైమ్ నడిచినసోట్లో కానవొచ్చిన క్లాత్- రంగడువాడి దని విస్వాసరావువారి యెవిడెన్సువాళ్ల ప్రూవయింది. ఆదినం రాత్రి, టూవోక్లాక్ యాళ, రంగడువాడు, దీ సేమ్ స్ట్రీట్ గుండా, పైమేల బట్ట లేంకీ, జల్దీగా పూడుస్తూన్న సమాచారం

త్తాను సవాల్ సేసిన సమాచారం- బీక్ కాన్స్టేబుల్ ఫోర్ హాండ్రెడ్ ఫార్టీ సెవెన్ సాచ్చెం సొల్లే. క్రైమ్ నడిచిన సోట్లో కానవొచ్చిన వోణ్ణీ, రంగడువాడిదిగా, విస్వాసరావువారివోళ్లు రుజువ్ పడింది. ఆసోట్లో కానపడ్డ ఫూట్ మార్కులు రంగడువాడివిగాదానా రుజువ్ పెట్టాం. రంగడువాడు సెవెన్ క్రైమ్సు ఫయినూస్- ఫయివ్ క్రైమ్సు రిగరస్ యింప్రిజన్మెంటూ- అనబగించిన వోట్లు అఫెండర్దా అయి వుండాడు. శర్మవాడికీ రంగడువాడికీ సేనా దోస్తీ వుండేదిగా- త్రీహాండ్రెడ్ ట్వెంటీటూ సెప్సి అయింది. ఇందుల్నిపట్టి, ఆయమ్మకు పాయిజన్ అప్లై చేసిన వాడు రంగడుదా అయి వుండింది- వాణ్ణి అప్పాయింటు చేసింది శర్మవాడుదా అయివుండింది- కోర్టువారవశ్యం నమ్మితీరవలా. అదీ వుణ్ణే. ఆయమ్మ మంచంమేల చిక్కిన లెటర్ కస్తూరి రాశిందిగా, విస్వాసరావువారు దాఖల్ పెట్టిన లెటర్సువోళ్లు ప్రూవు కాపడింది. కస్తూరి రగునాతరావుగారు పెట్టుకున్న లంజై వుండింది. రగునాతరావువారు సొంతంతా సెలవు సేసుకుని, దుష్టుకోసం నిండా సంకట్టం అనబగిస్తుండారు. ఆయమ్మ చచ్చుకునిందే ఆయనకు వాశి. ఆయనకు వాశయిందే వీరికి వాశి. అందుల్నిపట్టి, రగునాతరావువారిమేల డైరెక్టు యెవిడెన్సు లేకుండా పోయి నానాటికీ- యీ కానస్పరసీలో ఆయనకూడా చేరివుండేదిగాదానా తలచి తీగవలా. కాపట్టి, ముద్దాయిల్ని కమిట్ సేసేదానిగ్గా- కోర్టువార్ని నిండా కోరి పారిదించుకుంటుండాం-(కూర్చుండును.)

మెజి—(ఏమో వ్రాసికొని) పంతులుగారు! మీరు?

పంతు—(లేచి) అయ్యా! మా ముద్దాయి రఘునాథరావుగారి మీఁద సాక్ష్యమేమియు లేనట్లొప్పుకొని ప్రాసిక్యూటరుగారు నా కేమియుఁ బని లేకుండఁ జేసినారు. అయినను, నొకటి రెండు విషయములలో నాయన కొంచెము పొరపడినారు. ఈ కుట్రలో మా ముద్దాయిగారు చేరియున్నారనుట కించుకయు నవకాశము

లేదు. కాలకర్మవశమునఁ గస్తూరి సంబంధము కలిగినను- భార్యయెడ నాయన ప్రతికూలబుద్ధి కలవారు కారు. ఆయనకు ధనమవసరమైనచో నామె నడిగియే తీసికొనఁగలరు. ఆయన యడిగినచో నామె యడ్డు చెప్పునదియుఁ గాదు. లోఁగడ నొకసారి యామె తనయొద్దనున్న మూఁడువేల రూపాయల నాయన యడుగకుండనే యిచ్చినట్లు విశ్వాసరావుగారు చెప్పియున్నారు. ఇట్టి స్థితిలో, నట్టి యిల్లాలి నాయన చంపించినాఁ రనుటకంటె నసంగతమింకొకటి యుండదు! ఆమెతండ్రిగారివల్ల నామెకు వచ్చిన యాస్తి నెట్లయిన వ్రాయించుకొని రావలసిన దని శర్మయుఁ, గస్తూరియు రఘునాథరావుగారిని సర్వవిధముల వేధించినట్లును, ఆయన నిరాకరించినట్లును విశ్వాసరావుగారి సాక్ష్యమువల్ల విస్పష్టముగాఁ దెలియుచున్నది. ఆయనద్వారా తమయాట సాగకపోవుటచే- నామెను గడతేర్చినచో నయ్యాస్తి కాయన హక్కుదారు లగుదు రనియు, నప్పుడు దా మాపోశనము పట్టవచ్చుననియు నూహించి, శర్మయుఁ గస్తూరియుఁ గలిసి, సాహసికుఁడైన రంగనిచే నీహత్య జరిపించినట్లు స్పష్టపడుచున్నది. కాఁబట్టి, ఘనతవహించిన కోర్టువారు, దోషరహితులైన మా ముద్దాయిగారిని తోడనె విడుదల చేయఁగోరుచున్నాను. (కూర్చుండును.)

మేజి—(ఏమో వ్రాసికొనును)

వెంక—(మెల్లఁగా) బారిష్టరు బావయ్యగారూ! పీజుకోసం ఆలోచించక బికంగా పని చెయ్యాలి సుమండి! పాతస్నేహం పరాకుపడొద్దని మాయక్కయ్య మీతో మరీమరీ చెప్పమంది.

నాయ—(మెల్లగా) సాక్షుల నెల్లా సాగదీశానో చూచావా? ఆర్గ్యుమెంటులో మేజిస్ట్రేటుగారి నెల్లా హడలగొట్టేస్తానో చూడు! ఒకవేళ కమిట్ చేస్తాడనుకో- సెషన్సుకోర్టులో క్షణాలమీద విడిపిస్తాను! అక్కడా కాకపోతే- అపీల్లో అరనిమిషం పని!

మేజి—ఏమి నాయఁడుగారు! మీ రేమి చెప్పెదరు?

నాయ—(లేచి) అయ్యా! ప్రాసిక్యూటరుగారూ, పంతులుగారూ చెప్పినదానిలో పాయింటు నిల్లండి. సాక్షులు చెప్పిన మాటల్లో సంబంధం సైఫరండి. పోలీసువారు మొదట, మొదటి ముద్దాయినిమాత్రమే అరెస్టు చేశారు. మిగతవారిని అక్రమంగా నిన్న సాయంకాలం చేశారు. ఇది క్రిమినల్ ప్రొసీజరుకు కేవలం విరుద్ధం. (బల్ల గుద్దుచు) ఈ వొక్క పాయింటుమీదనే యీ కేసు త్రోసివెయ్యబడవలసి వుంది. స్మిత్ అండ్ కో వారి యేజంటు దాఖలుచేసిన వుత్తరం శర్మగారు వ్రాసిందికాదని నేను స్పష్టంగా చెప్పగలను. శర్మగారి దస్తూరీకిన్నీ దానికిన్నీ సంబంధమే లేదు. శర్మగారు దాన్ని వ్రాస్తుండగా చూచిన సాక్ష్యం అసలే లేదు. అందువల్ల, ఆవుత్తరం ఆయనపేరుపెట్టి యితర్లు వ్రాసిందిగా అవశ్యం నమ్మవలసివుంది. అదిగాక శర్మగారు ఎల్. ఎమ్. పీ. ప్యాసయినవారు. అటువంటివారిటువంటిపనికి అంగీకరిస్తారనడం అన్యాయం! నిర్మలాంబ మంచంమీద దొరికిన లెటరు కస్తూరి వ్రాసిందనడానికి కారణాలేమీ లేవు. దాన్ని కస్తూరి వ్రాస్తుండగా చూచినసాక్ష్యం లేదు. కస్తూరి యుత్తరాలని విశ్వాసరావుగారు దాఖలుచేసిన కాగితాలన్నీ కల్పితాలు. పోలీసువారూ విశ్వాసరావుగారూ కలిసి యీఫోర్జరీ చేసివుంటారు-

ప్రాసి—(లేచి) ఐ రిక్వెస్టు దీ కోర్టు టూ నోట్ దట్ వర్డింగ్!

నాయ—ఓ—నేను ముద్దాయీల ప్లీడర్ని—నాయిష్టంవచ్చినట్టు మాట్లాడడానికి నాకు కావలసినంత అధికారం వుంది. కావలిస్తే కలకత్తా ట్వంటీ సెవెన్ చూచుకోండి!

మేజి—గో ఆన్! గో ఆన్! డోన్టు వేస్టు మై టయిమ్!

నాయ—చిత్తం-చిత్తం. కస్తూరి చక్కదనంలోనూ సంగీతంలోనూ కూడా చాలా పేరుపడ్డ మనిషి. అది గజ్జెకట్టిందంటే అన్నపానాలు మానేసి కూర్చుంటారు. కొమ్ములుతిరిగినవారంతా దాని కొంపచుట్టూ తిరగడం నేను స్వయంగా యెరుగుదును. దానికి

ధనమే కావలిస్తే కొంపలూ గోళ్లూ తెగనమ్మి తెచ్చి యిచ్చేవారు కోటిమంది వున్నారు. ఈయాస్తికోసం దానికింతపని చెయ్యవలసిన యవసరం యేమీలేదు. ఇక సాక్షులసంగతి చూతాం. ఈ కేసులో అట్టివైన సాక్షులు ఆరుగురు. స్మిత్ అండ్ కో వారి యేజంటు సాక్ష్యం చిల్లిగవ్వకు కొరగాదు. పోస్టు జవాను శర్మగారికి పార్శిలు ఏడేటున డెలివరు చేసింది చెప్పలేకపోయాడు. పార్శిలుమీద స్మిత్ అండు కో వారి పేరున్న దంటాడు. ఆపేరు తానెందుకు చదివాడో- డేటు మరిచిపోయినవాడు పేరెందుకు మరిచిపోలేదో కోర్టువారు ఆలోచించవలసి వుంటుంది. ఆ పార్శిలులో వున్నది ప్రస్సిక్ ఆసిడ్డని అసలే చెప్పలేకపోయాడు. కాబట్టి, యీసాక్ష్యానికి గడ్డిపరకపాటి విలువ లేదు. రంగి, తన మొగుడు తనకు ఫాల్సు యిన్ఫర్మేషన్ చెప్పి తన్ను నిర్మలాంబగారి యింట పండుకోవడానికి వెళ్లకుండా చేసినట్టు చెప్పింది. ఇది కేవలం విరుద్ధం. నిజంగా మొగుడల్లా చెప్పినా-నిశ్చయంగా కోర్టువారియెదుట యేపెళ్లామూ ఆసంగతి వప్పుకోదు. కాబట్టి, యిది కల్పనసాక్ష్యమన్నమాట స్పష్టం. ఇక్కడికి ముగ్గురైనారు. కడమ ముగ్గుర్లో ఇద్దరు పోలీసు జవానులు. పోలీసువారి సాక్ష్యానికెంత విలువ యివ్వాలో కోర్టువారికి విశదమయ్యే వుండును. రాత్రి రెండు గంటలవేళ రంగణ్ణి చూచానంటాడు! రాత్రి రెండు గంటలవరకూ బీటులో మేలుకున్న కానిస్టేబిలును నేనిదివరకు చూడలేదు! ఆరాత్రి రంగడు కట్టుకున్నవి తెల్లపంచని రంగి చెప్పింది- యెఱ్ఱపంచంటాడు కానిస్టేబిలు. కాబట్టి, వీళ్లసాక్ష్యం కంగాళీసాక్ష్యం అని చెప్పక తప్పదు. ఇక విశ్వాసరావుగారున్నారు. ఈ నాటకానికీయనే నాయకుడు. ఇదే కోర్టువారు ముఖ్యంగా వినవలసిన సంగతి. ఈయన కస్తూరిని కామించినందులకై రఘునాథరావుగారీయన్ని డిస్మిస్ చేసి, ఆవుద్యోగం శర్మగారికిచ్చారు. ఈ కారణంచేత కస్తూరిమీదా, శర్మమీదా, కార్పణ్య

వహించి, కసి తీర్చుకొనే నిమిత్తం-శర్మగారి పేరుతో స్మిత్ అండ్ కో వారి కుత్తరం వ్రాసి, ప్రస్సిక్ ఆసిడ్ తెప్పించి, పోస్టుజవాన్ని కట్టి శర్మగారికి తెలియకుండా తనకు డెలివరీ చేయించుకుని, దాన్ని ప్రయోగించడానికి రంగణ్ణి యేర్పాటు చేసి, తనమీద అనుమానం తగలకుండా పోయేనిమిత్తం పొరుగూరు చక్కాబోయి, పనిజరిగినట్టు తెలిసినతరువాత పరస్పరంగా మొన్నరాత్రి చక్కావచ్చి నిన్న పోలీసువార్ని కట్టి నిష్కారణంగా కస్తూర్నీ, శర్మగారినీ అరెస్టు చేయించారు. రంగడికి తాము కండువా యిచ్చినట్టు రంగి తమయింట్లో చాలా కాలం పని చేసినట్టూ ఆయనే నమ్మించుకున్నారు. అందువల్లనే, ఆయిద్దర్నీ, యీ వ్యవహారంలో యిట్టే పని ముట్లుగా చేసికోగలిగారు. ఆయింట్లో దొరికిన వుత్తరమున్నూ, దాన్ని ప్రూవు చేయడంకోసం దాఖలుచేసిన యితర వుత్తరాలున్నూ, ఆయన సృష్టించినవే. కాబట్టి, కోర్టువారీసంగతులన్నీ గమనించి, యీ ముద్దాయిలిద్దర్నీ విడుదల చేయించుటకున్నూ, విశ్వాసరావుగారిపై తగుచర్య జరిపించుటకున్నూ కోరుతున్నాను.

మేజి—రఘునాథరావుగారు! మీరు నేరము చేసినారా?...పలుకరేమి? మిమ్ములనే!-మీరు నేరము చేసినారా?

రఘు—(పిచ్చివానివలె) నేనా?-నేరమా!-యేమినేరము చెప్పుమా!-ఆఁ! అర్థమైనది! అయ్యో! నే నేపాపము నెఱుఁగను!

మేజి—(వ్రాసికొని) శర్మగారు! మీరో?

రఘు—అయ్యో! నేను చెప్పఁదలఁచినది సమస్తమూ జెప్పుకొనెదను.

మేజి—ఆల్ రైట్! (కస్తూరివంకఁ జూచి) నీవో?

కస్తూ—అయ్యా! సత్యము చెప్పినచో మహాప్రభువులు మన్నించి, సాక్షిక్రిందఁ దీసికొందు రని పోలీసువారు చాలదూరము చెప్పినందున యథార్థము మనవిచేసికొనుచున్నాను. ఆయుత్తరము నేను వ్రాసినదే. ఆఁడుది వ్రాసినఁ గాని, మగవాఁడుది వ్రాసినట్లుండ దని శర్మగారు నన్ను చాల బలవంతపెట్టి వ్రాయించినారు.

మేజి—(వ్రాసి, రంగనివంకఁ జూచి) ఏమిరా- నీ వేమి చెప్పెదవు

రంగ—బాబయ్యా! నాకొంప తీసినోడూ యీ సెర్మబాబేనండి! ఆవుత్తరం తలకింద పెడితే, అనుమానం యెవరిమీదా తగ ల్దని సెప్పేసరికి ఆమాట నమ్మి-రొండొండలకోసం ఆసపడి-ఆ తాగిన మైకంలో, ఆ యమ్మను పున్నెం కట్టుకున్నానండి! బాబుగార్ని పట్టుకున్నాక యిక చీకటి నాలంతట నేనే ఆజరై నడిచిందంతా చెప్పెయ్యాల ననుకుంటూంటే- పాపం దానంత టదే బద్దలయింది!

మేజి—(ఏమో వ్రాసి) మొదటిముద్దాయి నిర్దోషిగాఁ దోఁచినందున విడుదల చేయుచు- కడమ ముద్దాయిలను కమిట్ చేయవలసినది.

[విశ్వాసరావు చటాలున రఘునాథరావుగారిని కౌఁగిలించుకొని యీవలికిఁ దీసికొనిరాఁగా-వారివెనుకఁ దెర పడును.]

రఘు—మామగారు! నా యపచారము లన్నియు మన్నించి, నన్నీవిపత్తు నుండి రక్షించినందులకు మీ కనేక వందనములు! కాని, యీగండము కడచినందులకు నా కావంతయు సంతోషము లేదు! ఏమందురా?

సీ. కులగోత్రములు మాపు ♦ కొని రేపవలు మద్య
పాన మొనర్చిన ♦ పాపఫలము
ఎగ్గు సిగ్గులు వీడి ♦ యేవేళ వెలయాలి
పంచను బడియున్న ♦ పాపఫలము
అగ్ని సాక్షిగఁ బెండ్లి ♦ యాడిన నిజధర్మ
పత్ని నేడ్పించిన ♦ పాపఫలము
దూరదృష్టి యుడిగి ♦ దుష్టులతో సహ
వాస మొనర్చిన ♦ పాపఫలము
అన్నెముం బున్నెము నెఱుంగ ♦ నట్టి నిమ్మఁ
బరుషవచనంబు లాడిన ♦ పాపఫలము
నేఁడు గాకున్న, మఱియొక ♦ నాఁడయినను
వడ్డితోఁగూడ ననుభవిం ♦ పంగ వలదె!

విశ్వా—బాబు! కడచినదానిని మఱచి కర్తవ్య మాలోచింపుఁడు.

రఘు—ఆలోచన కేమున్నది- ఆమె యా స్త్రీయు, నాజీవితమునుగూడ మద్యపాన నివారణమునకై వినియోగించి- పరలోకమునం దైన నా మె యాత్మకు పరిపూర్ణశాంతి కలుగఁజేసెద.

విశ్వా—అట్లయిన, నాజీవితముకూడ నా యుద్యమమునందే కడపెదఁ ఈపూఁటకు మంగళాశాసనము కావించి, యింటి కేగుదము.

సీ. దేశంబు నానాఁట ♦ నాశంబుఁ గావించు
మద్యపానము రూపు ♦ మాయుఁ గాక!
పేదసాదల నెల్లఁ ♦ బీల్చి పిప్పి యొనర్చు
కల్లంగడులు నేలఁ ♦ గలియుఁ గాక!
సంసారులను ముష్టి ♦ సన్యాసులం జేయు
రమ్ముకొట్లను దుమ్ము ♦ రాలుఁ గాక!
సంస్థానములను శ్మ ♦ శానంబులం జేయు
బ్రాందిషాపులు మూలఁ ♦ బడెడుఁ గాక!

విధిగ నేఁటేఁట నీ పాడు ♦ విషపునీళ్ల
కొఱకు వ్యయ మగు కోటాను ♦ కోట్లు, దేశ
మునకు దక్కి- దరిద్రము ♦ ముదుకకూడు
మూముకగుడ్డలు నేని పాం ♦ దుదురు గాక!

శ్రీమజ్జగద్గురు శంకరభగవత్పాద ప్రసాదాసాదిత మహాకవిబిరుదాంక భారద్వాజ గోత్రార్ణవ శశాంక, కవిఘంటా కలాప హస్త కాళ్లకూర్యన్వయ ప్రశస్త, బంగారురాజ కవిరాజ తనూజ, నారాయణరాయామాత్య బిడౌజ ప్రణీతంబగు మధుసేవా ప్రకరణము

సంపూర్ణము.

మాయొద్ద సిద్ధముగా నున్న నాటకము

చింతామణి- రు 1

ఆసేతు హిమాచలము వఱకును వ్యాపించి, అఖండ
నార్జించి- అనేక చింతామణులం బుట్టించిన అసలు చింతామ

పద్మవ్యూహము- రు 1

బహు రసవంతమైన భారత నాటకము. అభిమన్యుని
ఘట్ట మిందు అత్యద్భుతముగా వర్ణింపఁబడినది. చదివినకొల
లూరి- శరీరము పులకించి- మనసు పరవశమగును! అతుర ని

వరవిక్రయము- రు 1

వరవిక్రయ మనఁగా:—వర్తమాన కాలమునందలి వర
పిశాచముపైఁ బ్రయోగింపఁబడిన వజ్రాయుధము! పాఠకుల
భగవత్ప్రసాదము! వరశుల్కముల వైఖరులు—మగపెండ్లివారి
ముళ్లు—ఆడుపెండ్లివారి యవస్థలు—చదివిన చట్రాయిగూడ సీ

చిత్రాభ్యుదయము- రు 1

సరసమై, సభ్యమై, శ్లాఘ్యమై, సత్యమైన సారంగధర నాట
ప్రతిపద్యమును బంగారు తునక, బహు చిత్రము! బహు చోక్క

చి ఱు నా మా—

మహాకవి కాళ్లకూరి నారాయణరావుగారు,
కా కి నా డ.

END OF
TITLE